

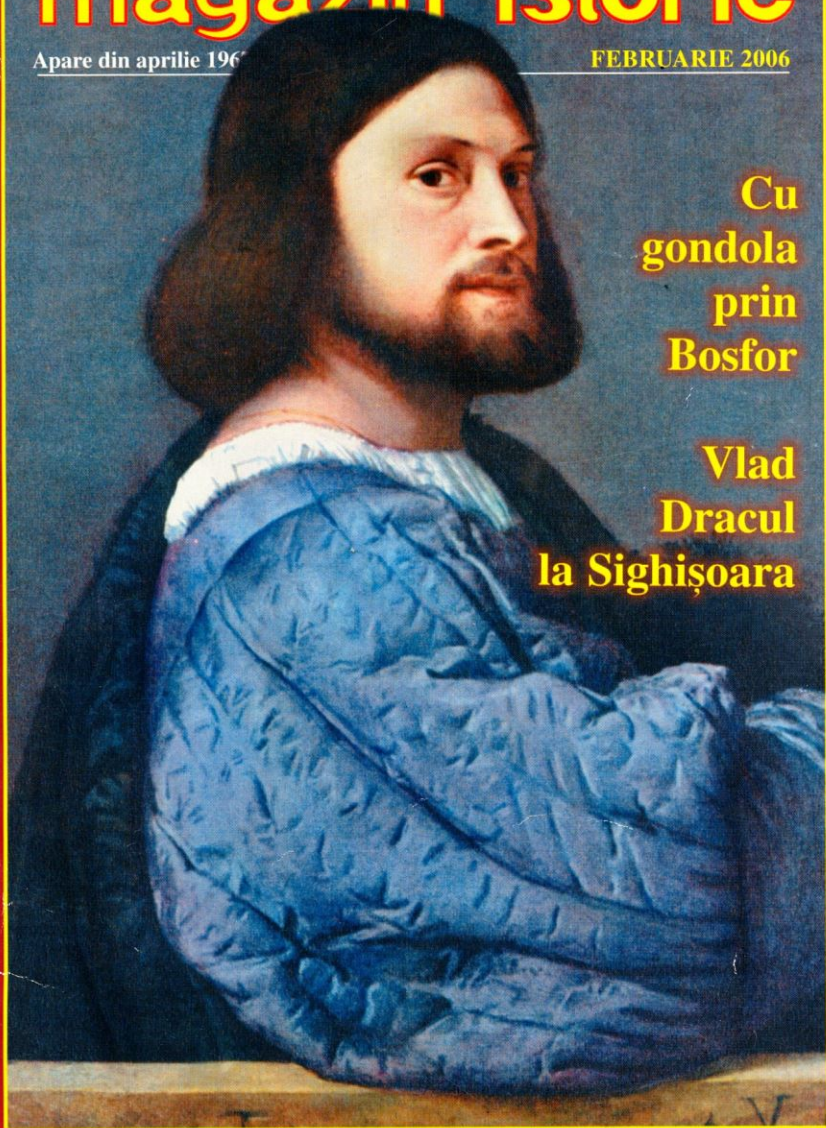
magazin istoric

Apare din aprilie 1967

FEBRUARIE 2006

**Cu
gondola
prin
Bosfor**

**Vlad
Dracul
la Sighișoara**







magazin istoric

Anul XL - serie nouă - nr. 2 (467)

februarie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;

mistoric@gmail.com



1 Tiziano Vecelli, zis Titian (1477 sau 1490-1576), marele maestru al școlii venețiene de pictură, născut într-o familie de nobili din Munții Dolomiți, avea să-și consacre opera frumuseților Veneției, picturile lui împrumutând culorile și jocul de lumini al lagunei, dar și perfecțiunii fizice a omului (*Bărbat în albastru*, tablou aflat la National Gallery din Londra)



2 În comuna Sanislău, din Câmpia Cărei, menționată prima oară documentar în 1306 și unde s-a descoperit o necropolă feudală timpurie (sec. X-XII), cu morminte de cneji români, se află și această biserică ortodoxă, construită în 1910



3 Proclamarea Imperiului german a avut loc la 18 ianuarie 1871. Stabilirea acestei date nu a fost deloc întâmplătoare: cu exact 170 de ani în urmă, la Königsberg, Frederic III de Brandenburg fusese încoronat rege al Prusiei, sub numele de Frederic I (1701-1713)



4 Sighișoara, orașul care i-a oferit sprijin și găzduire voievodului muntean Vlad Dracul, păstrează aproape intact ansamblul urbanistic medieval: Turnul funarilor (stânga sus), Turnul cizmarilor (dreapta sus) și impunătorul Turn cu ceas de la intrarea în cetate

**Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

**Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

**Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA**

**Consiliul științific:
academician DAN BERINDEL,
academician VIRGIL CÂNDEA,
academician**

DINU C. GIURESCU

Redactor-șef

Dorin Matei

Secretar general de redacție

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Păscu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcăneanu, nr. 1-3, sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283 (secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. - „CORESI” S.A. București, director general Dumitru Constantinescu; director comercial M. Vlădeanu; director M. Soare

SUMAR

februarie

2006

4 Pana cumpărată
slujește orice patimă
E. HAGI-MOSCO

ISTORIE ȘI FILM

5 Miracolul vieții
de sub praful de pușcă
Emil Kusturica
R. GĂINĂ



9 Axa ratată
*Proiect pentru un Canal
Dunăre-Marea Neagră
cu britanicii*
A. SPĂNU

LEGENDA ȘI TEMEIUL EI ISTORIC

13 Vlad Dracul
la Sighișoara
GH. BALTAG

ROMÂNII DE DINCOLO DE PRUT

17 Maria
Strumenska
în Bucureștiul iubit,
la Expoziția din 1906
M. GHEORGHIU

21 La Tiumen,
fără vină
T. ISTRATE



23 În căutarea
modelului pierdut
N. ȘT. NOICA

REVERBERAȚII

27 Ziua onomastică
a reginei Maria
la Balcic
S. CIOBANU-FOTINO

30 Fotografii regale
din colecția tatei
G.G. POTRA

33 Relații speciale
cu R.F.G.

M. E. IONESCU



39 Boierul haiduc
Iancu Jianu

D. BOTAR

EVENIMENT

43 Rezistența
cehoslovacă la Sighet
L. VALENTOVÁ

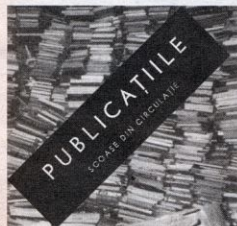
47 Sinuozitățile
unei biografii
comuniste: Sorin Toma
A. ILINCA,
L.-M. BEJENARU

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

53 Alexandru
Romalo către prea
cinstitul său tată
G. FILITTI

CHIPURI UITATE

57 Dogele Enrico
Dandolo, venețianul
din Constantinopol
M.-D. TÂRNĂ



60 Cărți în beznă
Cenzura
în regimul comunist
D. NAZARE

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

EXCLUSIVITATE

66 Năbădăioasa
George Sand
și avocatul
„eliberator“
B. HAMON

**DASCĂLI
SLUJITORI
AI MUZEI CLIO**

70 O societate
culturală sătmăreană
I. BELEAN

72 Plăcerile
grădinii otrăvite
Și în Egipt
se fuma cannabis
T. STĂNESCU-
STANCIU

75 Împăratul care
vroia să rămână rege
Cel dintâi Kaiser
S. CRISTESCU

**HOOVER
INSTITUTION**

79 1945. Vești
din București

82 Un condotier
al secolului XX
Ieșirea din scenă
C. TRONCOTĂ,
D. MATEI

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

80 Telex



86 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

52; 90; 91
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

MUNCA UNUI AN

92 Sumarul
sumarelor, 2005

CURĂȚIREA NEGHINEI

Prea s-a jucat omul cu condeiul, mîindu-l în cerneală întinată, mînjind apoi pânza pe care se urzește gîndirea de împărtășit multimei amăgite. Dacă într-adevăr se va ajunge la o dreaptă și nepărtinitoare aducere la îndeplinire a acestui control (fără interpretare cu tâlc, porțițe la îndemîna vreunui interes vremelnic), multe izvoare îmbelșugate vor seca. Se va afla care este „camuflajul“ unora dintre gazete, comanditarii lor nevoiți fiind să-și dezvăluie anonimul străveziu. Și presa, și morala, și purtătorii de fonduri prea copleșiți de cereri vor căștiga. Singur parazitul presei va păgubi, nemaiaivînd purtătorul de vibrioni de la care să-și nutrească veninul și șantajul.

Astăzi „ziariștii“ cu caziere polițienestii își deapănă fără rușine activitatea din închisoare sau își pun în slujba celui care plătește mai bine talentul, când îl au, și lipsa de conștiință. Frumosul rost al ziaristicii este, pe zi ce merge, mai pîngărit. Cine voiește să-și facă reclamă, cine voiește să lovească într-un om în țara lui chiar, ia calea ziarului. Pana cumpărată slujește orice patimă

Ce n-ar trebui să fie ziaristul? Și câți dintre ei sînt ceea ce ar trebui să fie? Cel de ispravă, pentru care ziaristica este un sacerdoțiu, de ar fi chiar temut, este totuși pierdut în gloata celor



Fotografie din colecția familiei

EMANUIL HAGI-MOSCO

care se strecoară printre foloase cu aceeași dibăcie cu care ocolesc filele codului penal.

Și totuși nu gîndurile cinstite, oricît de îndrăznețe ar fi ele, sînt cele mai primejdioase, ci ticluirea meșteșugită a unei gîndiri fătarnice, îmbrăcată în cuvinte ademenitoare cu scop totdeauna ascuns, este de temut. Te poți apăra de cei ai în față și foarte greu te poți feri de ceea ce te ocolește.

Mă întreb de ce, pe lângă îndatoririle de formă, n-ar fi bine să se pună [ziaristului] și câteva de fond, ca bunăoară o probă de ceva gramatică, cunoașterea

istoriei țării sale și a ceva cunoștințe din aceea a celorlalte țări, precum și alte cunoștințe de ordin general? Cât despre limbă să nu mai vorbim!

N-ar fi așa de mare păcat. Nu trebuie crezut că numai profesorul este îndrumător. Dimpotrivă, acesta este mărginit la școală, pe când ziaristul are o foarte întinsă rază de activitate. Dar de ce să stricăm un vechi obicei? Ar fi prea multe năruiri și apoi se va face tot ce este hotărât de cei interesați, așa că este de prisos să ne mai tulburăm.

(Ziaristica, în *Universul*, 16 martie 1938; fragmente.

Emanuel Hagimoscovici, 1882-1976, heraldist, genealogist și publicist)

KUSTURICA, PULBEREA ȘI BALCANII

RADU GĂINĂ

Scenaristul și realizatorul de filme Radu Găină propune o nouă „lectură” a creațiilor unuia dintre cei mai importanți cinești balcanici, Emir Kusturica. Pentru a-și crea fantasticul univers, regizorul născut la Sarajevo a reușit să aducă ficțiunea și realitatea pe același plan, peliculele sale „predând” parcă frământata istorie a spațiului iugoslav.

**Istorie
și
film**

Am revăzut recent *Viața e un miracol* de Emir Kusturica. M-a tulburat din nou.

Am citit și unele reacții ale criticii noastre la ultima creație a cineastului bosniac, care-l acuzau că revine, obsesiv, la aceleași teme, făcându-le astfel să-și piardă din prospețime și originalitate.

Nu neg că Emir Kusturica ar putea fi măcinat de obsesii și că ele i s-ar reflecta în opere. Ar fi primul?

Mai mult, artistul de atitudine Kusturica s-a născut la Sarajevo, în inima „butoiului cu pulbere al Europei”... Filmele sale sunt la fel de explozive, ca și spiritul, plin de convulsii, al Balcanilor. Ele nu judecă, ci doar reflectă și vizualizează consecințele unei istorii aflate parcă în cea mai directă relație cu miturile care au făurit-o.

Din nou, dar altfel despre ruptura iugoslavă

Istoria secolului XX se împletește, de-a dreptul spectaculos, cu nașterea, dar și cu decăderea spațiului iugoslav. Conferința de pace de la Paris, care încheia prima conflagrație mondială, impunea recent

Dintre toate formele de sinucidere, eu am ales-o pe cea mai lungă și mai dure-roasă. Aceasta este definiția mea despre realizarea unui film. În această frică, în această depresie permanentă rămâne o mică lumină. Speranța mea este că o infirmă parte din energia mea se va transforma în lumină

Emir Kusturica

înființatul Regat al sârbilor, croaților și slovenilor, viitorul Regat al Iugoslaviei (1929). Creație complicată, în care lupta între democrație și totalitarism a fost definitorie. Lovituri de stat, atentate, partizani, spirite înfierbântate, ultranaționalism. Și apoi, o figură care a dominat aproape întreaga perioadă postbelică: I.B. Tito și comunismul în varianta sa iugoslavă.

Primul, în ordinea realizării, dintre filmele ce demonstrează relația specială a lui Kusturica cu istoria țării sale este *Tata în călătorie de afaceri*, apărut pe ecrane în 1985, la doar cinci

ani de la stingerea din viață a conducătorului Tito, în plină deci perioadă de căutări, transformări și crize.

Acțiunea peliculei se plasează în complicata perioadă a anilor 1950-1952. Cât de complicată, o dovedesc chiar imaginile cu care se deschide și încheie filmul lui Kusturica. Astfel, punctul de plecare al poveștii este constituit de publicarea, în presă, a unei caricaturi ce-l prezintă pe ideologul Marx muncind sub efigia strălucitoare a marelui Stalin, iar finalul este adus de istorica victorie a echipei iugoslave de fotbal împotriva rivalei sovietice, din 1952.

Este perioada imediat următoare crizei provocate în sânul comunismului est-central european de hotărârea lui Tito de a clădi un sistem diferit de cel al Uniunii Sovietice. Condamnarea oficială a „trădătorilor iugoslavi” a venit, dinspre Moscova, la o dată cu semnificație: 28 iunie. În memoria colectivă, în special a sârbilor, era ziua unei alte condamnări, cea din 1914, a Serbiei de către Austro-Ungaria, era ziua atentatului de la Sarajevo.

Din vara anului 1948, Stalin pierdea unul dintre statele satelite. Dacă în spațiul comunist est-central european, titoiștii deveniseră inamicul public nr. 1, în Iugoslavia, pro-sovieticii (aproximativ 12.000) au fost trimiși în lagărul de pe insula Goli Otok. Printre aceștia, și tatăl lui Kusturica...

Povestea filmului realizat în 1984 are puternice accente autobiografice, dar imaginarul se îmbină perfect cu realitatea istorică. În urma unei neînțelegeri, Mesa, membru al unei familii musulmane, ajunge pe insula Goli Otok. Familia sa locuia la Sarajevo, în orașul în care, pe o suprafață de doar 300 mp, se găsisse loc pentru o moschee, o biserică ortodoxă, una catolică și o sina-



Franz Ferdinand pe străzile orașului Sarajevo, cu puțin timp înainte de a fi asasinat



O scenă de execuție în Iugoslavia anului 1941

gogă. Vecinii familiei lui Mesa erau ortodocși, catolici, dar și ateii. Din rândul ultimilor, făcea parte și eroul peliculei, numai că el respecta ritualul musulman al circumciziei. Plecarea în detenție a bărbatului schimbă total destinul rudelor sale.

Filmul e construit din perspectiva fiului lui Mesa, Malik, micul erou amestecându-se în treburile adulților cu autoritate și șiretenie. Iar atunci când e contrariat sau nu înțelege deloc mersul evenimentelor, copilul se refugiază într-o stare de somnambulism, de vis.

Într-un interviu acordat în 1995, Kusturica preciza că, din perspectiva sa, un film are nevoie de un puternic context istoric, tocmai pentru ca din acesta să își poată alege momentele de criză necesare trasării unui subiect veridic, în care personajele își consumă, la cele mai înalte cote, destinul.

Cadrul istoric al acțiunii din *Tata în călătorie de afaceri* este unul în care „mitul iugoslav”, al unei țări unite, se afla la apogeu. În aceeași idee, meciurile de fotbal reprezintă unele dintre cele mai importante amintiri ale copilului, și nu numai, din acea perioadă. La 22 iulie 1952 întreaga Iugoslavia, ca un singur om, saluta victoria echipei naționale de fotbal la Jocurile Olimpice, împotriva selecționatei U.R.S.S.-ului.

Sunt amintirile unei generații din care face parte și Kusturica. Relevantă pentru forța lor, dincolo de trecerea anilor, mi se pare o declarație pe care regizorul a dat-o în același an 1995: nu putea înțelege, retoric, cum, în timpul unui alt meci de fotbal, în care juca echipa Iugoslaviei (sau ceea ce mai rămăsese din această țară!), spectatorii croați prezenți în tribune țineau cu echipa adversă. Era, în fond, recunoașterea dureroasă a dezintegrării nu numai a Iugoslaviei, ci și a mitului iugoslav.

Peștera lui Platon

De altfel, tot în acel an, cineastul prezenta filmul *Underground*, o fabulă a istoriei Iugoslaviei, în care tragedia era surprinsă sub forma unei impresionante fresce realist-utopice, întinsă pe o perioadă de 50 de ani.

Stilistic, la realizarea uneia dintre cele mai definitorii creații ale sale, Kusturica a convocat toate registrele: de la farsă la tragic, de la teatru intim la epopee; și, în același timp, toate genurile: film de război, documentar, comedie burlescă, film în film. Rapiditatea și diversitatea sunt cuvintele de ordine.

„Toate armatele au trecut peste țara mea” nota regizorul în *Era odată un... Underground*. Fiecare personaj, fiecare lucru pot să existe, dar să și dispară pentru o perioadă de 20 de ani, pot să se fragmenteze, parcurgând toate regiunile Iugoslaviei, pot să se dedubleze fără încetare, să moară sau să renască. Spectatorul se regăsește uneori în postura personajului Blacky, invitat interactiv la filmarea propriei istorii.



Afișul filmului Underground



Imagine din *Viața e un miracol*

Căci subiectul este istoric, marcat atât prin genul povestirii („Era odată o țară“), cât, mai ales, prin prezentarea ciclului mitic al războiului privit ca un veșnic reînceput, după cum o demonstrează titlurile celor trei părți: *Războiul, Războiul rece, Războiul*. După cum ne-a obișnuit, la Kusturica istoria nu este deloc o cronică, ci un fel de epopee, ce împrumută, pervers, căile discursului oficial. Rezistența la ocupație, războiul de partizani, modernizarea țării, principiile autogestionării, ale culturii pentru toți...

Mitul iugoslav e transformat în metaforă. Și cel mai adesea, criticii au vorbit de reînvierea peșterii din dialogurile lui Platon: trebuia, din nou, să înțelegem că cele care contează sunt Ideile, nu oamenii, evenimentele, umbre deformate, pe care le zărim, neștiutori, pe pereții spațiului închis în care ne desfășurăm existența. Dezgolit, comunismul iugoslav își arată în *Underground* măruntaiele, înlănțuindu-și spectatorul.

A-ireda Iugoslaviei istoria înseamnă a ieși din beci, din peșteră... Se poate spune că, prin acest film, iugoslavii au fost puși în fața propriei povești. În fața propriei drame. „Un război nu este război, atâta timp cât fratele nu-și agresează fratele“, murmura Marko, eroul principal, înainte de a-și da sufletul.

„...Important e cât și cum gândește?“

„Iugoslavia a fost dezmembrată de politicienii din exteriorul și din interiorul ei“, declară, cu amărăciune, cineastul, după începerea războiului, într-un interviu acordat unui ziar francez. Încercarea sa a trezit reacții și resentimente dure. În mod surprinzător, acestea au fost declanșate de intelectualii francezi, precum Alain Finkielkraut sau Bernard-Henri Levy, care au lansat un adevărat proces al vrăjitoarelor împotriva omului, mai mult decât a filmului.

Kusturica a fost acuzat că a luat apărarea sârbilor, că a denunțat germanofilia slovenilor și că, prin filmul său, a sprijinit atât asasinatelor de la Sarajevo, cât și pe asediatori. Acuza total nedrepte, dacă ne uităm doar la caracterele definitorii ale personajelor principale. Marko și Blacky sunt doi petrecăreți, bețivi, mincinoși, hoți, curvari, egoiști, misogini și impostori. În numele Rezistenței, după modelul deja testat în marea Europă de-a lungul istoriei, ei fură,ucid, amenință, duc o viață desfrântă, până când cel mai șmecher își încheie frații în adăpostul subteran și-i convinge că aparența este realitate, furându-le libertatea și îmbogățindu-se pe seama lor.

Pentru mulți dintre conaționali lui Kusturica cei doi sunt eroi tipic belgrădeni, locuitori ai unei metropole aflate mereu la confluență. Actorul care l-a înfrunghiat pe Marko, Miki Manojlovic, se declara „sânge amestecat“, din tată „jumătate francez, jumătate sârb“ și „mama venită din Muntenegru, jumătate croată“. Dacă aceasta este complexitatea unui interpret, cum am putea-o privi pe cea a situațiilor și personajelor?

A trucat istoria pelicula lui Kusturica? Atât inserturile de film documentar, pentru a dovedi, de exemplu, germanofilia slovenilor, cât și prezentarea celui de-al doilea război mondial sau preluarea puterii de către Tito spun cu tărie că nu.

Însă acuzațiile aduse regizorului au crescut în intensitate cu cât ne apropiem de spațiul ex-iugoslav. Și ele au venit din toate părțile. La Belgrad, Kusturica a fost numit „mujahedin“, iar în orașul natal, la Sarajevo, „cetnic“-ul a fost chiar amenințat cu moartea. Teroarea l-a devastat într-o asemenea măsură, încât, la un moment dat, s-a gândit și la renunțarea la meserie. Dar etapa a fost depășită.

Frica, dar și speranța l-au îndemnat să meargă mai departe. Și, parcă din ruinele casei sale din Sarajevo, distrusă de război, s-a ivit cel mai recent film *Viața e un miracol*. O tulburătoare pleadoare pentru toleranță, dragoste și lumină într-o lume traumatizată de realitatea dură a războiului. Iubirea dintre un sârb și o musulmană dovedește că, în ultimă instanță, mai poate exista un „fir al Ariadnei“, care să-i ghideze pe cei care vor să iasă din labirintul plin de tenebre al „tunelului“, al „peșterii“ ex-iugoslave. În numele miracolului vieții, este necesar ca oamenii să-l urmeze. Omul Kusturica parcă și-o dorește mai mult decât regizorul... Chiar dacă este conștient că, în Balcani, pentru multă vreme se va mai simți mirosul prafului de pușcă și se vor mai vedea „umbrele“. ■

După inaugurarea fastuoasă a Canalului Dunăre-Marea Neagră de către familia Ceaușescu, românii au și început să facă haz de necaz. „Știți când o să fie profitabil Canalul? Când va fi asfaltat!” era unul dintre bancurile care circulau în epocă.



Banca Angliei

Astăzi știm că toate calculele de rentabilitate care îi fuseseră prezentate lui Ceaușescu erau false. Dar importanța unei asemenea artere navigabile nu se rezumă doar la aspectele economice. O incursiune în trecutul proiectelor pentru realizarea unui canal Dunăre-Marea Neagră ne va arăta că trebuie luate în calcul și alte elemente.

CANALUL RATAT

ALIN SPÂNU

Ideea unei asemenea construcții a apărut încă din secolul XIX, fiind interesate și mari puteri ale momentului (Magazin istoric, nr. 7/1984).

Proiectul era reluat în anul 1930, cu implicarea Amiralității britanice. La 12 iulie 1930, atașatul naval al României la Londra alcătuia raportul secret nr. 456, însoțit la 20 iulie de un Memoriu. Căpitanul comandor G. Niculescu informa despre o întâlnire pe care o avusese cu amiralul Henderson. În stadiul actual al documentării, nu cunoaștem exact contextul în care începuseră aceste discuții. Se pare însă că britanicii răspundeau unei solicitări

venite din partea noastră. „Amiralitatea a studiat toate posibilitățile unui concurs ce ne-ar putea da fie direct, fie indirect și care ar duce la realizarea rezolvirii problemelor noastre la Mare.” Soluția oferită era construirea unui canal Cernavodă-Tașaul (30 km nord de Constanța), în punctul din urmă realizându-se un port modern. În cadrul acestuia urma să funcționeze o bază navală britanică, alături de una navală și aeriană românească. „Pe această cale și cu prietenia Angliei la Strâmători și în Marea Neagră s-ar putea întrevădea un viitor strălucit pentru desfășurarea unui program maritim, comercial,

naval și naval-aerian, cu centru în Constanța-Tașaul, ca mare triaj și zone de depozit între Bazinul Mediteranean și restul Europei.” Precizând că nu are cădere să facă sugestii cu caracter politic, atașatul naval nu se poate abține să nu sprijine cu mult entuziasm, dar și argumentat, proiectul: „[...] ținând seama de formidabila autoritate și influență politică, economică și maritimă a Angliei, pe de o parte, iar pe de alta că viitorul nostru este în majoritate subordonat problemelor la mare, socot că pentru a ne asigura acest viitor ar urma să nu neglijăm o nouă bunăvoință ce ne oferă Amiralitatea Britanică”.



Distrugătorul Acheron; Marea Britanie propunea României să achiziționeze astfel de nave...

Principalul perdant: Franța

Se anticipau și avantaje economice importante: „[...] scurtarea drumului dunărean și înlăturarea hârțuieiilor ce ne face Sulina [sediu Comisiei Europene a Dunării, care controla navigația pe Dunăre] și navigația prin Comisiunea Europeană, combinat cu scurtarea drumului maritim spre Bosfor ar aduce nu numai întregul trafic de pasageri și mărfuri german, belgian, olandez, austriac, ungar, polonez, scandinav și cehoslovac pe linia București-Tașaul-Bosfor-Mediterana, dar [și] toate taxele și veniturile încasate de Comisiunea Europeană, care nu face azi decât să puie dificultăți în drumul traficului dunărean.” Se adăuga și faptul că Italia și Iugoslavia, „cari au interes să atragă traficul în Adriatică, prin delegații lor în Comisiunea Europeană Dunăreană, pun tot felul de piedici întreținerii navigabilității la Gurile Dunării”.

Importanța politică a proiectului consta în faptul că „plasa România pe locul I în Europa, loc ce de la sine va fi protejat contra insultelor

moscovite prin înșeși interesele anglo-internaționale. De aci se mai desprinde ideea că Amiralitatea ar intenționa să deplaseze traficul mediteranean prin Marea Neagră-România-Europa, pentru a aduce Anglia în situația de unde ar putea mai bine urmări și supraveghea activitatea ruso-italiano-americană în Egipt și Indii.” În Memoriul din 20 iulie se insistă pe faptul că „poziția sa geografică, economică și strategică va face din Tașaul portul maritim și baza navală cea mai tare din Europa”.

Perspectiva canalului Cernavodă-Tașaul stârnea deja îngrijorare în unele cancelarii europene. Atașatul naval român la Londra comunica în raportul secret nr. 456 că primul lucru pe care i l-a comunicat amiralul Henderson când a sosit la Amiralitate a fost că o comisie navală franceză era în drum sau gata să plece în România, pentru a discuta proiectul. Cu eleganță britanică, Henderson i-a spus „că nu are nimic de zis [dar a dedus totuși] că atât d-sa, cât și Amiralitatea ar fi cam surprinși de aceasta și că ar lăsa să se înțeleagă că Guvernul nostru nu pune multă încredere în cunoș-

tințele și lucrările sale”. Căpitantul comandor Niculescu l-a asigurat că el nu știa nimic și că „dacă aceasta s-ar întâmpla, apoi ar fi numai pentru a evita susceptibilitatea Franței, dar că nu va avea nici un efect asupra lucrărilor sale [ale lui Henderson]. Din moment ce concluziunile sale au fost aprobate și însușite de M.S. Regele și autoritățile noastre superioare, apoi nu mai e nici un motiv de îngrijorare; ele nu vor suferi modificări fără un aviz prealabil”. Un răspuns tipic românesc.

Britanicii știau și de ce erau francezii atât de preocupați. Repercusiunile cele mai grave le-ar fi avut viitorul canal asupra portului francez la Marea Mediterană Marsilia. Pe acolo se desfășura traficul de mărfuri și pasageri dintre Marea Britanie și India, Mesopotamia, Arabia, Egipt și Turcia. Prin deturnarea acestui trafic, Marsilie îi mai rămânea doar traficul cu Algerul. „Toate afacerile europene cu Răsăritul și Sud-Estul se vor îndrepta pe acest drum [canalul Cernavodă-Tașaul], care va fi mai scurt cu 5-7 zile, deservește toate țările și ocolește traversarea lungă a Mediteranei de la Est la Vest și apoi prin Marsilia, spre nord. Viitorul Marsilie fiind periclitat, Franța ar încerca toate eforturile să-l împiedice, făcând ca planul să nu se realizeze. Așa se explică de ce Franța încearcă să se interponă între noi și Amiralitatea Britanică.”

Intențiile britanicilor erau cât se poate de serioase. Ei cunoșteau dificultățile financiare pe care le traversa România în acel moment și veneau cu un pachet financiar, în care era inclusă și Bank of England, pentru a putea asigura finanțarea unei construcții gigantice. „Am indicații că [Amiralitatea] a și făcut oarecare demersuri în cercurile

financiare londoneze“ comuna atașatul naval britanic.

Soluția oferită de Bank of England

Într-adevăr, România traversa anii grei ai crizei economice și fusese obligată să facă un important împrumut internațional pentru stabilizarea monetei naționale. La Banca Națională a României funcționau doi experți francezi, Charles Rist și Roger Auboin (*Magazin istoric*, nr. 2/2004), care supravegheau politica monetară românească.

Britanicii estimau costurile viitoarei construcții între 7 și 10 milioane lire sterline. Cu o bună funcționare și administrare a canalului, în 15-20 ani suma urma să fie recuperată de cel puțin 15-20 ori. „Consultându-se cu Bank of England, Amiralitatea a ajuns la concluziunile următoare. Înțelege că România, singură, nu poate întreprinde aceste lucrări din lipsă de capital. Urmează a face un împrumut pentru acest scop, însă, legal vorbind, nu poate să-l facă izolat sau independent de acela al stabilizării, din cauză că nu va fi subscris decât în condițiile deja acceptate prin acel împrumut. Bank of England crede că, în situația actuală, România nu poate să facă față unor noi procente de 8,5-9% pentru un nou împrumut, cel puțin pentru perioada de 5-7 ani, când va începe să încaseze venituri noi. În acest caz, ar urma să facă lucrarea printr-un împrumut sau finanță internațională. Or, atât Amiralitatea, cât și Bank of England consideră că aceasta nu convine României și s-ar putea remedia dacă România ar putea să-și revadă și rearanjeze împrumutul de stabilizare în apropiere de 6%.

Rezultatul ar fi că, ușurându-și astfel mult situația, Bank

Dacă ne uităm în trecut, vedem că Anglia este cel mai bun plătit al datoriilor sale și că n-a lipsit niciodată de la cavalerismul de a plăti cu vârf și îndesat pe prietenul sau țara care i-a făcut un serviciu

of England ar putea întrevedea un împrumut chiar pe lângă 5 și 6%. Pentru aceasta, amiralul Henderson se ține gata a vedea pe d-l ministru Titulescu.

Pe de altă parte, amiralul îmi comunică, că dacă Guvernul român ar comanda acum măcar două distrugătoare prin Amiralitate, le-ar pune în construcție odată cu ale sale la o casă... să zicem, Vickers. Vickers va fi finanțat de Bank of England, pe de o parte, iar pe de alta, ne-ar construi nouă pe credit de 5, 6, 7 sau, după aranjament, mai mulți ani, cu o dobândă de maximum 4-4,5% și cu condițiunea ca primele șase luni sau un an sau tot după aranjament să nu plătim nimic. Aceste condițiuni pot fi încă ușurate.

Cu alte cuvinte, Bank of England ne oferă în mod indirect un împrumut cu 4-4,5%

și ne arată și calea pe unde se poate ocoli împrumutul de stabilizare.

Prin această cale, adică lucrând prin industria engleză, finanța internațională a împrumutului de stabilizare ar ceda pentru revizuirea condițiilor [...] Amiralul Henderson mai adaugă că în acest caz reprezentanții și intermediarii dispar și că toți banii înghițiți de ei merg pe nave.“

Britanicii sugerau și ca „în timpul campaniei de vară și toamnă o comisie tehnică să studieze devizele și dificultățile geologice, așa că la licitație Guvernul român să aibă în mână la precizie ultima centimă cheltuită și potențialitatea de acoperire a cheltuielilor, din veniturile ce ar rezulta când întreg sistemul va fi pus în funcțiune“.

Ministrul rus Lavrentiev îl chestionează pe Antonescu

Amiralitatea britanică făcea și câteva oferte atractive pentru marina militară română: „în mod excepțional, să primească unul sau doi comandori sau căpitani comandori români în Școala Superioară de Război Naval și Stat Major de la Greenwich [...] În această școală n-a pătruns niciodată un





Taşaul, locul unde urma să se termine canalul Cernavodă-Marea Neagră

străin.“ Singurul curs la care n-ar fi fost acceptați ofițerii români rămânea cel de tactică a cuirasatelor. „Mai departe, Amiralitatea acceptă de asemenea ca un număr de ofițeri de ai noștri să se imbarce pe distrugătoare englezești pentru instrucția torpilelor și comanda de distrugător, apoi distrugătoare noastre să poată merge la Malta pentru a asista la trageri și exerciții, iar ofițerii destinați pentru comandă și acei ce urmează școala de război să poată fi imbarcați în Flota de Mediterană pe timpul manevrelor generale de la Gibraltar, cu ocazia întâlnirilor periodice anuale cu Flota de Atlantic [...] Aceasta, de asemenea, n-a fost oferită nici unui străin până acum.”

Nu știm ce s-a ales de toate aceste propuneri în plan strict militar și dacă Marina militară română le-a dat curs. Știm însă că abia peste nouă ani, la 15 august 1939, regele Carol II mergea la Taşaul ca să pună piatra fundamentală a portului a cărui construcție urma să înceapă, dar care nu s-a mai realizat vreodată.

Un referat al Marelui Stat Major, din 11 ianuarie 1934, semnat de șeful său, generalul Ion Antonescu, cerea „să facă orice concesione, numai să se aducă cât mai repede englezii în Marea Neagră, având în vedere că din aceasta decurge

[sic!] pentru noi următoarele avantaje politice, militare și economice: libertatea Strămtorilor soluționată; apărarea coastelor noastre mai bine și mai puțin costisitor asigurată; supremația unei anumite puteri în Marea Neagră anihilată; pericolul de agresiune dușmană micșorat; siguranța Gurilor Dunării și a sudului Basarabiei sporită; viața economică a Dobrogei îmbunătățită“. A doua zi, 12 ianuarie, ministrul Apărării Naționale, generalul Nicolae Uică, pune rezoluția „Aprob“. Se întocmea un raport către Carol II, în care se propunea ca la prima ședință a Consiliului Suprem al Apărării Țării (C.S.A.T.) să fie trecută pe ordinea de zi și chestiunea construirii canalului Cernavodă-Constanța-Taşaul. C.S.A.T. fusese creat prin Decretul nr. 999/13 martie 1924, pentru a studia „toate chestiunile relative la apărarea națională“. Era prezidat de rege și compus din primul ministru, un general (președintele C.S.A.T.) și nouă miniștri.

Am văzut că au mai trecut încă cinci ani până când s-a deschis șantierul de la Taşaul. La 17 iulie 1939, Victor Slăvescu, ministrul Înzeestrării Armatei, îl vizita împreună cu generalul Macici.

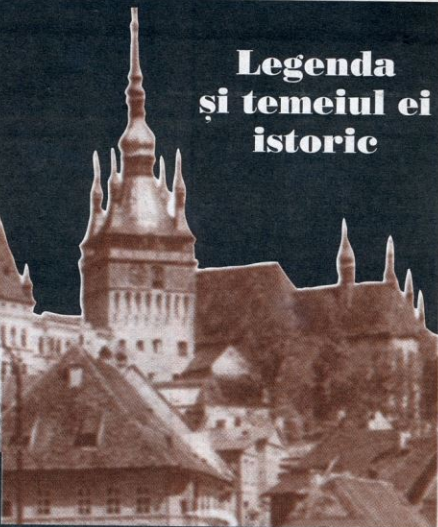
Nu știm care au fost motivele pentru care s-a întârziat

atât punerea în lucru a unui proiect pe care toate autoritățile române îl considerau vital. Putem bănuși că au existat dificultăți economice, deși, dacă ne gândim la banii risipiți cu nonșalanță și la scandalurile financiare din acei ani... Nu este exclus ca și opoziția Franței să fi jucat un rol într-o țară care se considera datoare pentru sprijinul primit. Păcat însă că oamenii politici cu putere de decizie au ignorat câteva fraze din Memoriul căpitanului comandor Niclescu: „Dacă ne uităm în trecut, vedem că Anglia este cel mai bun plătitor al datoriei sale și că n-a lipsit niciodată de la cavalerismul de a plăti cu vârf și îndesat pe prietenul sau țara care i-a făcut un serviciu. Cred că ar fi timpul să ne lepădăm și noi de sentimentalismul cu care noi nu suntem tratați și urmând exemplul celorlalți să profităm de orice ocazie pentru folosul țării.”

După preluarea puterii, Ion Antonescu a încercat să reia proiectul Taşaul. În ședința de Guvern din 3 aprilie 1941, generalul Gr. Georgescu, ministrul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor, i-a prezentat un studiu. Conform mărturiei lui Antonescu, „dl. Lavrentiev [ministrul U.R.S.S. la București] a aflat, s-a prezentat la mine spunându-mi: cu ce scop îl fac? I-am spus că nu pot să-i dau nici un răspuns, fiind o chestiune internă românească”.

În 1948, în timpul vizitei lui Dej la Moscova, Stalin i-a întrebat pe români dacă știu ceva „despre un proiect întocmit de englezi, pe la începutul secolului XX, pentru construirea unui canal navigabil între Dunăre și Marea Neagră”.

Ce nu am construit cu englezii, am început în 1949, la ordinul Moscovei. Și tot din poziția ei au încetat lucrările, în 1953 (*Magazin istoric*, nr. 7/1999). ■



Legenda și temeiul ei istoric

În vreme ce lui Vlad Dracul sașii i-au acordat sprijin și găzduire, fiului acestuia, Vlad Tepeș (în imagine), i-au confecționat o biografie denigratoare, ce îl urmărește cu înverșunare până în zilele noastre

Voievodul Vlad Dracul (1437-1442; 1443-1447), caracterizat de cronicarul Antonio Bonfini ca „un bărbat drept și neînfrânt [...], purtând război îndelungat cu turcii, război pe care toți creștinii la un loc de-abia l-ar fi ținut“, este un personaj important pentru istoria orașului Sighișoara.

Perioada transilvăneană (1430-1436) din viața acestuia, obligat neconținut să balanseze între regatul maghiar aflat la apogeu și noua și agresivă putere otomană de la sud de Dunăre, este încă puțin cunoscută.

VLAD DRACUL LA SIGHIȘOARA

GHEORGHE BALTAG

Analizând documentele ce ni s-au păstrat, vom încerca să deslușim în continuare câteva aspecte. Este vorba, în primul rând, despre corespondența din acei ani a lui Vlad Dracul: 9 scrisori adresate, în principal magistratului Brașovului, între 1430 și 1436. 16 sunt redactate în limba slavonă, nu sunt date și, cu mici excepții, nu conțin nici un fel de date

privitoare la locul de expediție; trei dintre ele sunt în limba latină, având precizate data și locul de expediție. Lor li se adaugă o scrisoare a vistiernicului Antonie Cămărașul către brașoveni și o alta, în limba latină, adresată, de asemenea, brașovenilor de către oficialitățile de atunci ale provinciei.

Pretendent susținut de Sigismund de Luxemburg

Să precizăm că voievodul s-a aflat atunci în Transilvania de Sud în scopul pregătirii unui corp expediționar necesar înlăturării din domnie a fratelui său vitreg, Alexandru

Aldea (1431-1436), care domnea în Țara Românească cu sprijin otoman. Datorită unor legături mai vechi la curtea lui Sigismund de Luxemburg, se pare că Vlad Dracul căpătase, încă din anii 1428-1429, un anumit rol în paza trecătorilor din Carpații Meridionali, având la dispoziție și un corp de oșteni. Adresându-se brașovenilor în 1430, voievodul scria: „...voi înșivă știți ce sarcină a pus asupra mea Domnul Chesarul, să păzesc această margine și fără voia mea să nu aveți pace cu Țara Românească [...]; iar cât despre munți și plaiuri, voi nu sunteți datori nimănui să le păziți; dar voi nu-mi gândiți bine mie și slugilor mele care în fiecare zi își varsă sângele pentru voi, pentru toți.”

La 8 februarie 1431 îl găsim la Nürnberg, la curtea lui Sigismund de Luxemburg. Exact în acea zi Vlad a fost primit în „Ordinul Dragonului” și apoi încoronat ca domn al Țării Românești. Scrisoarea din 1431 este redactată în limba latină și conține noua titulatură a voievodului: „Johannes Wlad, Dei gratia, Walachiae Transalpinæ Dominus et terrarum de Omlasch et Fogaras Dux”. Documentul indică deci limpede statutul lui Vlad pe teritoriul Transilvaniei: din 1431 el nu mai era nici „comandant al plaiurilor”, nici simplu „azilant”, ci voievod al Țării Românești și nobil al regatului, în calitate de stăpânitor (Dux) al Amlașului și Făgărașului.

Când a revenit în Transilvania, în primăvara anului 1431, a dorit să se stabilească la Brașov, dar brașovenii, pentru a nu-și periclita relațiile cu Țara Românească, nu l-au primit. Cum reiese clar din

mai multe scrisori, s-a stabilit temporar la Sighișoara.

Încă din 1431-1432 Vlad Dracul era decis să intervină la sud de Carpați pentru ocuparea tronului Țării Românești. Informații venite de acolo spuneau că Aldea murise sau era pe moarte. „Iată, le scria el brașovenilor, să știți că au venit oameni din Țara Românească și mi-au spus că Aldea a murit; dacă n-a murit, i-a venit rău și are să moară. De aceea vă rog, ca pe niște frați și buni prieteni ai mei, dați-mi și voi ajutor și veniți cu mine; am să vă las la



poalele munților, iar eu voi merge cu gloata mea împotriva lor. Dacă îmi va fi anevoie, mă voi întoarce la voi, dacă Dumnezeu îmi va ajuta, cum am nădejde, căci nu are cine să-mi stea împotrivă. Voi veți veni la gata. Și sâghșorenii vin cu mine.”

Se pare însă că i se întinsese o capcană, pentru că Aldea era sănătos, iar țara, așa cum s-a aflat ulterior, urma să fie ocupată de o oaste otomană.

Următoarea tentativă de preluare a tronului pare să dateze din anii 1432-1433.

Dintr-o altă scrisoare adresată sfatului Brașovului aflăm următoarele: „Și iată, [e] bine să știți că Aldea s-a dus la turci nu spre binele vostru, ci spre răul vostru, ca să aducă oaste cu care să vă prade, cum v-a prădat și mai înainte. De aceea vă rog, ca pe frații mei, pregătiți-mi 100 de puști, cu toate cele necesare, și arcuri și săgeți și scuturi, câte puteți, în ajutor, căci vreau să merg, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, să-l alung din țară, ca și voi să trăiți în pace și alți creștini să se odihnească.”

La data de 7 octombrie 1434 Vlad Dracul se afla la Merghindeal, lângă Agnita, de unde îi anunța pe brașoveni că i-au sosit vești importante de la Sigismund de Luxemburg: „Și aceasta vă dau de știre: mi-a venit om de la Domnul meu Chesarul în ziua de 6 octombrie și mie și vouă, împreună, ne-a adus o veste bună, o asemenea veste pe



Așa arată casa din Sighișoara în care se presupune că ar fi locuit o vreme Vlad Dracul

care v-o va spune Ionăș Viteazul."

Se pare că începând din 1434 împăratul (care era și rege al Ungariei) se decise să-l sprijine efectiv pe voievod, dar lucrurile se mișcau greu. Abia la 31 august 1436 episcopul Transilvaniei, comitele secuilor și vice-voievodul provinciei scriau și ei brașovenilor în termeni categorici de la Bod: „...să trimiteți aici la noi [...] pe judele și pe bătrânii și fruntașii Brașovului [...], cu privire la ridicarea oștirii de acum, din mijlocul vostru, ce urmează a se face întru ajutorul Domnului Wlad, Voievodul Țării Românești."

În vara lui 1436 Vlad Dracul se afla însă la Făgăraș, de unde le expediază și el brașovenilor o scrisoare cu text latin, databilă „a doua zi după sărbătoarea Răspândirii Apostolilor“, iar la 5 septembrie 1436 ajunsesse în tabăra de la Roya („pe câmpul de la Roya“; localitate neidentificată), de unde trimite o altă scrisoare în limba latină către brașoveni. Se pare că în această localitate își adunase în sfârșit oastea cu care a ocupat în iarna 1436-1437 tronul de la Târgoviște.

„Hereghie, ca să ne facem treaba“

Există mai multe scrisori care precizează, direct sau indirect, faptul că Vlad Dracul a locuit, în intervalul 1431-1436, și la Sighișoara. Prima, menționată deja, arată că în 1431-1432 magistratul Sighișoarei era dispus să-l sprijine pe voievod cu un grup de oșteni în tentativa de a ocupa tronul muntean. Scrisoarea aceasta se termina cu afirmația: „și săghisoreni vin cu mine“. Cea de-a doua epistolă, cu date

probabilă în 1436, se referă la mult controversata „hereghie“ (monetărie) a lui Vlad Dracul: „Io Vlad Voievod și Domn. Scrie domnia mea fraților mei pârgarilor brașoveni: și acestea bine să știți că este cuvântul [dispoziția] Domnului nostru Chesarul ca să-mi fac here-



Sigismund de Luxemburg (portret atribuit lui Albrecht Dürer) a fost protectorul lui Vlad Dracul

ghie. De aceea dați fier și ce este de trebuință la hereghie în mâinile oamenilor mei, ca să ne facem treaba."

Cea de-a treia misiivă, cu date probabilă tot în 1436, este scrisă de Antonie Cămărașul, aflat în suita lui Vlad Dracul, și este adresată tot brașovenilor. În ea se spune, între altele: „...drept aceea au priceput pârgarii din Sighișoara că vreau să mut hereghia la Brașov și au venit la

mine și mi-au zis: cum să muți tu hereghia la Brașov, să iai cinstea de la noi și s-o dai brașovenilor? Când era în nevoie voievodul, brașovenii nu l-au îngăduit, iar noi l-am luat asupra capetelor noastre și acum tu te duci acolo? Această rușine noi n-o vom răbda, putem să și murim“. Antonie Cămărașul făcuse un aranjament secret cu brașovenii pentru a muta monetăria la Brașov contra unei „recompense“, la care se face aluzie în textul scrisorii. În Evul Mediu emiterea de monede pe teritoriul Transilvaniei era un monopol strict al regelui Ungariei, dar, în cazul de față, a fost vorba de o concesie făcută de rege lui Vlad Dracul, probabil pentru a-și plăti oastea pe care o strânsese la Roya. Monetăria aceasta era importantă pentru oraș, mai ales datorită metalului prețios cu care se plătea baterea de monede. La Sighișoara s-au bătut ducați de argint cu însemnele lui Vlad Dracul: pajura cu cruce pe avers și dragonul pe revers, astăzi rarități numismatice.



Nürnberg într-o gravură din secolul XV

În mod cert exista, dar...

Actuala „casă Vlad Dracul“ din Cetatea Sighișoarei este sau nu aceea în care a fost găzduit voievodul? Documentele nu menționează nimic în acest sens. De la început trebuie să precizăm că în orașele medievale săsești, conform statutelor de organizare internă bazate pe vechile privilegii, nici un negerman, indiferent de rang, nici chiar voievodul și mai apoi principele Transilvaniei, nu putea să dețină proprietăți imobiliare etc. De cele mai multe ori străinii (negermanii) nu erau nici măcar acceptați în Cetate. „Casa Vlad Dracul“, în realitate „Casa Paulinus“, conservă o serie de elemente de arhitectură veche, care demonstrează că pe locul său actual a existat în trecut o clădire databilă în perioada lui Vlad Dracul (secolul XV). Aceasta avea însă o formă mult mai simplă, îngustă și alungită, cu frontul spre strada Cositorarilor (Pfar-

rgasse), de la ea păstrându-se până azi doar bolta semicilindrică din piatră de râu de la parter (din actuala berărie).

La mijlocul secolului XVII imobilul aparținea primarului Johannes Paulinus și avea parterul din zid și, probabil, un etaj din lemn. Casa a ars complet în marele incendiu din 1676 și a fost refăcută ulterior de urmașii primarului, care i-au dat forma actuală. Tot după incendiu trebuie să se fi construit și gangul care poartă numele „Paulinus Loch“ și imediat se va fi ridicat și pitorescul arc butant ce încadrează strada Cositorarilor de astăzi. Din secolul XIX casa a intrat în posesia lui K. Fabritius, personalitate marcantă a vieții culturale locale. Urmașii acestuia au vândut-o, în 1920, Băncii Populare. În anii 30 ai secolului trecut ea a intrat în proprietatea Bisericii Evanghelice, mai precis a Organizației Femeilor Evanghelice, iar după cel de-al doilea război mondial a fost transformată mai întâi în azil de bă-

trâni (1948) și apoi în restaurant (1977).

Din notițele lui J. Misselbacher (istoric local) rezultă că primul care a pus această clădire în relație cu prezența lui Vlad Dracul la Sighișoara a fost medicul I. Culcer. Discuția a fost reluată și de mine în anul 1977 (*Magazin istoric*, nr. 10/1977), dar ipoteza este respinsă astăzi de majoritatea istoricilor serioși și nu mai poate fi luată în considerație în nici un caz.

Totuși, fiind unul dintre oamenii bogați ai vremii sale, nu este cu totul imposibil ca Vlad Dracul să fi fost acceptat și găzduit undeva în Cetate. Acest lucru este cu atât mai plauzibil, cu cât monetăria sa trebuie să fi funcționat într-unul dintre atelierele breslei aurarilor din Cetate. În această privință credem că cercetarea nu și-a spus ultimul cuvânt și vor mai exista surprize în viitor.

Indiferent însă dacă a locuit în Cetate sau în Orașul de Jos, prezența voievodului Vlad Dracul la Sighișoara este certă. ■



RADIO ROMÂNIA CULTURAL



	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Expoziția Națională București 1906
Vedere Generală Vîed Tăpae și
Giandă Eurnească

O ROMÂNCĂ DIN HOTIN LA EXPOZIȚIA DIN 1906

Bunica, Maria Strumenska, născută Petrovici, și două imagini din Expoziție

MIRCEA GHEORGHIU

● **Românii din Basarabia, veniți ilegal la Expoziție** ● **Lipsiți de școli în limba română, cu slujba la biserică în rusă** ● **La București se înjură prea mult** ● **Subiect pentru o poezie a lui Pușkin** ● **Arestată de Ohrană pentru participarea la Expoziție** ● **Și-a sfârșit zilele în Siberia**

Deschizând Expoziția, la 6 iunie 1906, comisarul general, chimistul dr. C.I. Istrati, membru al Academiei Române, spunea, printre altele, că însemnătatea acestei sărbători constă în aceea că la ea, iau parte și români aflați sub dominația străină, remarcând absența doar a românilor din Basarabia. „Frații noștri de sub unele coroane străine au

căpătat voie de la suveranii și guvernanții lor să ne viziteze și cu acest prilej, când sărbătorim 18 secole de la aducerea noastră în țară de marele Traian, 40 de ani de progres, realizat sub glorioasa domnie a M.S. Regelui Carol I, și 25 de ani de la încoronarea primului rege român. Cu toate acestea, întreită sărbătoare credem că nu e completă, căci am fost privați de frații noștri

basarabeni, corp din corpul nostru și sânge din sângele nostru. Lăsa-se-va oare M.S. Țarul Rusiei inferior sub raportul umanității acestor monarhi: M.S. Împăratul Austriei și rege apostolic al Ungariei și M.S. Sultanul Turciei?” (*Universul*, nr. 283 din 15 octombrie 1906).

Buletinul oficial *Adevărul de la Expoziție*, nr. 83, din 1 septembrie 1906, scria: „Noi



Act notarial certificând
că Maria Strumenska este româncă

vrem ca să-i avem în mijlocul nostru, să vorbim cu ei, să-i îmbrățișăm pe ei... Se vor găsi oare inimi nobile care să ni-i aducă și pe ei?"

Totuși, așa cum aflăm din ziarul *Universul* nr. 230, din 29 august 1906, datorită inițiativei unei românce din Basarabia, și această provincie istorică a fost prezentă. „Românii din Basarabia ocupă la Expoziția națională una din aripile marului pavilion ardelean. Secțiunea aceasta cuprinde numeroase obiecte străne din diferite sate din Basarabia, dă o oarecare idee de viața românilor din acea provincie subjugată. Se văd acolo producțiuni de ale industriei casnice, scoarțe lucrate cu multă artă, odăjdii vechi bisericești etc.

Sunt de asemenea interesante vederi fotografice ale sateilor românești din Basarabia și fotografii cu grupuri de țărani și țărănci în porturile lor proprii.

Expoziția Basarabiei a fost organizată de d-na Maria Strumenska din satul Klișcovița. D-sa e fiică de preot și e

însuflețită de multă iubire pentru neamul ei românesc, iubire ce s-a manifestat și prin munca depusă pentru organizarea expoziției basarabene.

D-na Strumenska se află în prezent la moșiile sale din Basarabia și va veni din nou în Capitală în luna septembrie. D-sa e o persoană distinsă și de o frumusețe rară, după cum am putut constata dintr-o fotografie expusă în secțiune, unde figurează în mijlocul unui grup de românce din Klișcovița.

din unele comune din Romanai.

După cât am putut constata din fotografiile expuse, acest port diferă la domnișoare, prin faptul că acestea poartă coafura împodobită cu flori artificiale, iar la gât salba de mărgelă e înlocuită cu una din piese de aur și argint.

Mi s-a părut că Maria Versta, prin persoana ei, putea să-mi dea o idee mai precisă de viața țaranului român din Basarabia decât însăși Expoziția și nu ezitai de a intra într-o lungă convorbire cu ea.



Bunica și bunicul, tata și autorul, copil

Până la întoarcerea d-nei Strumenska, paza expoziției a fost încredințată unei brave românce din Basarabia, anume Maria Versta.

Această femeie, în vârsta de 45 ani, e îmbrăcată în portul basarabean, care de altfel e destul de simplu. El se compune din o cămașă albă, lungă, și două fete colorate, o salbă de mărgelă roșii împresoară gâtul. Pe cap poartă o năframă albă deasupra unui fes, așa încât coafura se aseamănă mult cu cea a țărăncilor noastre

Interlocutoarea mea, care lucra la niște ciorapi, își lăsă lucrul și răspunse la toate întrebările mele.

Observând albeața dinților convorbitoarei, am întrebat-o dacă toate femeile din Klișcovița au dinții așa de frumoși și am rămas surprins aflând că în acel ținut nu existau bărbați sau femei cu dinții stricați. Maria Versta era mirată la rândul ei că printre vizitatoarele Expoziției văzuse pe multe cu dantura defectuoasă și se întreba care e cauza.

N-am avut ce-i răspunde decât că la noi se mănâncă multe zaharicale, ceea ce vatămă dinții.

Maria Versta nu știe tocmai românește. Se exprimă greu, caută cuvintele și recurge de multe ori la termeni rusești.

La noi, îmi spunea ea, de mulți ani nu se mai vorbește moldovenește. Acel care știau moldovenește au murit. Cei tineri și-au uitat cu totul limba lor, căci noi n-avem școli românești, iar în biserică se slujește pe rusește.

Dorind să știu cu ce se ocupă românii din satul ei, Maria Versta mi-a răspuns că sunt agricultori, iar alții au

îmi arată un grup format din mai multe fete de țărani, îmbrăcate ca de duminică.

La ce vârstă se mărită fetele la d-voastră? o întreb.

— La 16 ani, cele frumoase se mărită și mai curând.

— Nu e prea devreme?

Nu, căci toți flăcăii vor să aibă neveste tinere. Eu la vârsta de 20 ani aveam patru copii.

Se dă zestre la fete?

Cum nu. Se dă zestre în pământ și în bani.

— Cam ce sume se dau ca zestre?

După cum sunt de bogați și părinții. Cam 100-200 ruble.

Sunt oameni cuminți bărbaii d-voastră?

O, da, foarte cuminți.

Mă mir, că știu că în Rusia se bea multă votcă.

Nu se bea multă votcă pe la noi. Ceea ce se bea mai mult e berea. În Klișcovița sunt trei fabrici de bere, cu toate că nu e un sat mare.

E ieftină berea?

Foarte ieftină. Un pahar mare, pe care n-ar putea să-l bea o singură persoană, nu costă decât 7 copeici, adică nici 20 de bani.

Se făcuse amiază și era ora mesei. Înainte de a

pleca am făcut cunoscut Mariei Versta că sunt de la un ziar și că voi publica tot ce mi-a spus.

Foarte bine faci, domnule, îmi răspunde ea, te-ăș ruga chiar să mai scrii ceva.

Și anume ce?

Că prea se înjură mult în București. Aici nu se respectă nici crucile, nici icoanele, nici înmormântările.

Maria Versta mi-a pomenit de niște înjurături ce auzise într-o seară la «Port-Arthur» și care o îngroziseră.

La noi nu se aud asemenea lucruri, sfârși ea, făcându-și cruce de mai multe ori, și asta din pricină că se țin predici pe la biserici.

Pavilionul Basarabiei e foarte interesant de văzut, mai cu seamă fiindcă el ne arată un colț de viață a românilor basarabeni, de care se vorbește prea puțin la noi. “

*

Dar cine a fost dârza și curajoasă organizatoare a secției Basarabiei de la Expoziție, doamna Maria Strumenska?

S-a născut Maria Petrovici la Trinca, raionul Edineț, județul Hotin, la 30 iunie 1872. Tatăl, Alexei, ca și bunicul au



Catedrala din Hotin...

uscătorii de prune sau fac comerț de nuci. Cei mai săraci se ocupă cu meseriile.

La noi țărani sunt mult mai bogați ca aici, încheie dânsa.

De unde știi? o întreb.

Venind cu trenul, am văzut pe parcurs numeroase sate țărănești. Ei bine, m-am mirat cum țărani din România pot să trăiască în asemenea locuințe mici, în așa colibe. La noi locuințele sunt mari și frumoase.

Ca să mă convingă, interlocutoarea mea îmi arată o fotografie reprezentând o casă țărănească în Basarabia.



... și Carol II punând piatra de temelie a catedralei



Conacul de la Perebicăuți (schită)

fost preoți din neamul eroului legendar al răscoalei sârbești din 1804-1813, Gheorghe Caragheorghe cel Negru (întemeietorul dinastiei princiare și, apoi, regale), numele real fiind Gheorghe Petrovici, cu strămoși în Muntenegru (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/2005). Eroul se refugiase la Hotin, însoțit de 72 de familii. P.D. Kisselev, cunoscut la noi datorită Regulamentului Organic, îl vizitează la sfârșitul lui noiembrie 1817, iar locuința îi pare o casă țărănească, alcătuită din tindă și două încăperi. Scriitorul P.P. Svinin, cu însărcinări speciale din partea guvernului țarist, îl descrie ca pe un bărbat de 55 ani, înalt, bine legat, bun călăreț. Întorcându-se în secret în Serbia în 1817 Caragheorgheviici a fost asasinat. A.S. Pușkin îi dedică văduvei Elena și fiicelor eroului poezia *Fiicele lui Caragheorghe*, iar în ciclul *Cântecele slavilor apuseni* apare *Cântecul despre Gheorghe cel Negru*.

Copilăria și-o petrece Maria în crângul, livezile și pe malurile Drobiștei, în satul natal, și după absolvirea liceului lucrează ca învățătoare.

S-a măritat cu doctorul Alexandru Strumenschi, din Kamenet-Podolsk, medic de țară la Clișcăuți, în ținutul Hotinului (influențat de „plecarea în popor” a curentului narodnicist), care a cumpărat în apropiere moșia de la Perebicăuți, localitate menționată într-un document aflat la Academia Română de pe timpul lui Iancu

Sasul, fiul lui Petru Rareș. Terenurile moșiei se află în locul unde exact dincolo peste Nistru, în Galiția, este localitatea Ustie Biscupe, adică Ustia Episcopului (unde și-a avut reședința

și teutono-baltici, cavalerii von Manteufel, în secolul XIII.

După moartea soțului în primul război mondial, Maria Strumenska s-a ocupat de creșterea copiilor, de gospodăria proprie, de răspândirea artei



Morile de vânt de la Hotin

ducele de Slutk), apoi a aparținut Moveleștilor, care au vândut-o în 1628 lui Miron Barnovski. Maria și Alexandru Strumenschi au avut doi copii: un băiat și o fată, al cărei fiu este autorul acestor rânduri.

Cu prilejul Expoziției din 1906 autoritățile române, presa bucureșteană, *Analele Academiei* dau o înaltă apreciere activității patriotice a bunicii mele, atunci în vârstă de 34 ani. Poliția țaristă a arestat-o și a supus-o la numeroase tracasări și umilințe, fiindcă fără aprobare a trecut clandestin în România și a dus la București imaginea românității din ținutul Hotinului. A fost eliberată datorită influenței soțului, membru al zemstvei (organ de conducere al administrației locale, unde nobilimea avea o pondere semnificativă), nobil ereditar, trecut în cartea heraldică a Imperiului rus cu ascendenți lituanieni, ca hatmanul Chodkiewicz, în secolul XVI,

populare și a industriei casnice. S-a măritat a doua oară cu B.I. Ohrimovici, fost procuror.

A mers la București și a obținut în 1930 deschiderea unui punct de trecere a frontierei româno-polone la Perebicăuți. În conacul nostru venea adesea cunoscutul om politic din acea vreme Grigore Gafencu.

Sovieticii, ocupând Basarabia și nordul Bucovinei la 28 iunie 1940, i-au deportat pe bunica și bunicul meu la 13 iunie 1941 în Siberia, bunicul decedând în 1944, iar bunica la 27 august 1956, la 84 ani, în regiunea Omsk, în Siberia.

Înainte de moarte a făcut toate diligențele pentru a căpăta permisiunea de a reveni în România, la fiica și nepotul ei.

La centenarul Expoziției și la 50 de ani de la decesul bunicii mele în fundul Siberiei se cuvine un prinos de amintire nu numai datorită unor profunde sentimente de afecțiune care mi-au marcat copilăria, ci și meritorilor sale activități patriotice, culturale și sociale. ■

CARE A FOST PĂCATUL LOR?

TATIANA ISTRATE

„Oamenii erau foarte speriați. Trăiau într-o continuă stare de frică, dar «așteptând» parca acel moment. Și a venit. S-a întâmplat într-o noapte mai întunecoasă decât de obicei. Au intrat peste noi vreo 4-5 soldați înarmați, de parcă am fi fost cei mai periculoși criminali. Eram dezbrăcați și n-am reușit să luăm decât câteva lucruri. Ce-am putut. În câteva clipe eram în tren, îndreptându-ne spre... De fapt nu știam unde mergem.

Fratele meu Anatol nu avea decât 4 ani și era foarte speriat. Sora, Zinaida, mai mică cu 6 ani decât mine, nu era acasă. Învăta la Bălți, dar când a aflat despre deportarea noastră, s-a urcat în tren și a venit la noi. Nu a rezistat. Despărțirea era prea grea, mai ales în acele condiții.“

Sunt mărturiile Mariei Heiu, în vârstă de peste 80 de ani, originară din satul Târnova, raionul Donușeni, Basarabia, trecută prin chinul deportărilor siberiene. După jumătate de veac, doamna Maria își amintește, cu ochii în lacrimi, fiecare zi din drama trăită acum 50 de ani. Se întâmpla în luna iunie 1949, când întreaga Basarabie era supusă unui val de deportări în masă, teroare și umilință, greu de imaginat.

Ajunsă pe lista neagră din cauza a 15 ha de pământ pe care le avea în proprietate, familia Mariei Heiu a fost ridicată, odată cu cel de al doilea mare val de deportări operate de organele represive sovietice, împreună cu alte 90 de familii din satul Târnova. „Tatăl meu era sigur că va fi ridicat, în primul rând din cauza lotului de pământ pe care îl aveau în posesie, și-apoi pentru că, înainte de a veni rușii peste noi, când România era întreagă, el era un om foarte respectat, fiind decorat în repetate rânduri pentru munca pe care o îndeplinea cu stăruință. Nu a furat niciodată și și-a slujit țara așa cum credea de cuviință“, mărturisește doamna Maria.

După mai multe zile de drum obositor, „încărcătura“ a ajuns la destinație, Bulanovca, un sat foarte mic, situat chiar în mijlocul unei păduri din regiunea Tiumeni, Siberia. „Era foarte frig. În jur mizeriei. Locul în care ni s-a spus că vom trăi nu semăna deloc cu un cămin primitiv. Era o bojdeucă întunecoasă fără nimic în ea“, spune bătrâna.

Imediat ce au ajuns în sat, familiile deportate au muncit un timp la tăiat lemne. „Era foarte greu, dar nu ne-am împotrivit niciodată. Nu am îndrăznit nici măcar să plângem. Trăiam tragedia în tăcere. Mama însă nu-și putea stăpâni trăirile. A plâns foarte mult. S-a și îmbolnăvit din cauza asta. A avut la un moment dat o hemoragie puternică și era foarte palidă. Am crezut atunci că sunt ultimele momente din viața ei, că o vom pierde, iar acele locuri ca gheața vor fi ultimele imagini din viața ei. Cu ajutorul lui Dumnezeu însă, mama s-a recuperat și am încercat să ne continuăm viața. Am muncit apoi la o întreprindere de țesut covoare și eram foarte apreciate“, povestește doamna Maria.



Astfel, îndurând în tăcere, dar neîncetând să lupte, familiile deportate au reușit să scape cu bine din această închisoare, mai degrabă a sufletului, decât a trupului. Povestea însă nu se încheie aici. Lăsate să plece din Siberia, familiile deportate nu mai aveau unde se întoarce.

Casele cu tot ce era în ele nu le mai aparțineau. Acestea erau folosite de către autoritățile nou instalate în cu totul alte scopuri. Doamna Maria Heiu mărturisește că în acele momente nu se gândea decât la un singur lucru, de ce nu murise Stalin cu câțiva ani mai înainte, pentru ca românii să nu mai fie nevoiți să treacă prin această tragedie.

Au reușit să depășească toate greutățile, stabilindu-se la Drochia. În scurt timp, s-au mutat la Chișinău, pentru că frații doamnei Maria au vrut să studieze acolo. Astăzi, unica alinare și bucurie a bătrânei sunt cele două fiice ale sale, Zinaida și Ala, fără de care, spune ea, nu s-ar descurca.

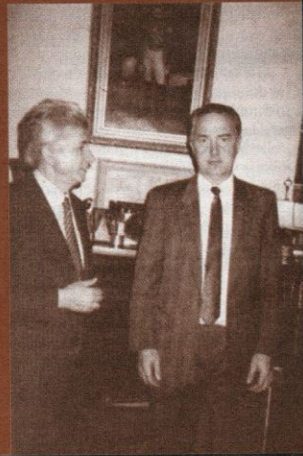
După un coșmar care a durat câțiva ani buni, ani de frig, suferință și nedreptate, statul, în afară de pensia mizeră de 257 lei moldovenești (aproximativ 60 lei noi), nu le oferă absolut nimic. Nici măcar sprijinul moral, de care aceștia au atâtă nevoie. Deși acum spun „slavă Domnului că a trecut“, deportații se mai întreabă încă, totuși, care a fost păcatul pentru care au plătit atât de scump...

Nu toate poveștile celor deportați au avut însă un asemenea deznodământ. Este vorba despre cazul șocant al fratelui tatălui Mariei Heiu, Gheorghe Ispravnic. Acesta fusese primul în localitatea Târnova, în iunie 1941, iar, odată cu primul val de deportări, familia lui a fost ridicată descultă și dezbrăcată, fără a i se permite să ia vreo haină. Gheorghe a fost despărțit de soția și de cei cinci copii foarte mici, fiind deportați în direcții diferite. Domnul Gheorghe nu a mai aflat nimic despre soarta soției și a copiilor. A supraviețuit două săptămâni în Siberia, după care a murit din cauza gerului. ■

DUPĂ 7 ANI

Încă mai vin la redacție scrisori adresate „Domnului Director-Redactor șef CRISTIAN POPIȘTEANU”.

S-a identificat în asemenea grad cu *Magazin istoric*, încât îl simțim și azi printre noi, după șapte ani de la dispariție, la 26 februarie 1999. Îl avem mereu în gând – cu dragostea lui pentru revistă și meserie, exigent cu sine și cu noi – și îi păstrăm cu pioșenie memoria.





Inginerul Emil Prager

Detaliu din fresca de la Voroneț
după restaurare

În Piața Unirii, mai 1999

NEVOIA DE MODELE

Inginer NICULAE ȘT. NOICA,
profesor asociat la U.T.C.B.

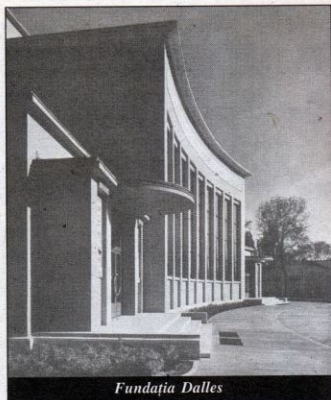
Cu toții dorim să trăim mai bine. Un mijloc pentru a atinge acest scop este dezvoltarea economică. Vreme de peste un secol gândirea omenirii a fost dominată de credința în inevitabilitatea progresului material.

O parte dintre economiști a presupus că dezvoltarea economică este un fenomen firesc, la îndemâna oricărei țări, cu o singură condiție: să adopte strategia adecvată. Unii consideră că forțele pieței libere sunt dinamul dezvoltării, alții că este necesară intervenția statului pentru echilibrarea dezvoltării. Experiența ultimelor decenii a determinat însă apariția îndoielii în privința formulelor odinioară „sigure“. Și, firesc, a apărut întrebarea: „de ce progresul economic pare să fi devenit mai greu de realizat!“

La această întrebare profesorul de istorie și economie David Landers, de la Universitatea Harvard, răspunde propunând o nouă teorie menită să explice dezvoltarea. El arată că „îmbunătățirea situației țărilor... este posibilă numai dacă economiștii vor lua în considerare și o seamă de factori care nu pot fi cuantificați, anume deosebirile culturale în sfera aspirațiilor“.

O astfel de idee a fost susținută și de profesor universitar doctor Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României, într-o dezbateră televizată. Spunea domnia sa: „pregătirea integrării [europene] și acceptarea soluțiilor de către populație vor depinde de cultura și aspirațiile acesteia“.

Credem, de aceea, că noi toți, și în special cei care au datoria să administreze problemele societății pentru un timp, trebuie să devenim conștienți de faptul că evoluțiile nu privesc doar structurile, ci și mentalitățile.



Fundația Dalles

Este timpul ca astăzi în societatea românească să înceapă o amplă acțiune de educație și promovare a adevăratelor valori (corectitudine, competență, cinste), pentru a depăși starea de neîncredere și lipsă de responsabilitate apărute la noi.

„Patruzeci de ani de comunism ateu – spunea Papa Ioan-Paul al II-lea în discursul rostit, la 7 mai 1999, la Palatul Cotroceni – au lăsat urme și cicatrice în trupul și în memoria poporului vostru și au instaurat un climat de neîncredere; toate acestea nu pot dispărea fără un efort real de convertire a cetățenilor în viața lor personală și în relațiile cu ansamblul comunității naționale.”

De altfel, acest „climat de neîncredere” este ilustrat și de o serie de cercetări ale sociologilor. Ele prezintă un rezultat alarmant la întrebarea: „Care este încrederea dumneavoastră în cei mai mulți dintre oameni?” Un procent de 50% din populație afirmă că nu are

încredere în ceilalți oameni. Iar dintr-un sondaj al Gallup-România rezultă că 67% din populație resimte nostalgia comunismului, fiind de părere că în acea perioadă oamenii aveau mai multă încredere în viitor.

Iată de ce oamenii au nevoie să-și recapete încrederea în ei, dar și între ei. Încrederea în funcționarea corectă a instituțiilor și mecanismelor, care să

le acorde șanse egale în realizarea unei vieți decente.

Icale pentru a crea un climat de încredere o reprezintă și valorificarea experienței sociale trăite și tezaurizate în opera înaintașilor... De altfel, una dintre dilemele condiției umane este aceea că experiența și știința noastră se referă la trecut, în timp ce deciziile le luăm cu privire la viitor.

Avem, de aceea, nevoie de modele, pe care să le urmăm. De modelul de viață al acelor oameni care au înțeles năzuințele epocii lor și printr-o activitate corectă, competență și responsabilă au izbutit să exprime aceste năzuințe în lucrări trainice.

Din păcate, modelul agreat de comuniști a fost „modelul fără cap” – cum îl definea distinsul pictor român Camilian Demetrescu, stabilit în Italia în 1969. În anul 1982, Papa Ioan-Paul al II-lea a recunoscut mișcarea „Împreună și liberi” și a participat la mitingul de la Rimini, la care

au luat parte 500.000 tineri. Cu acel prilej, Camilian Demetrescu a fost invitat să-și prezinte Expoziția „Pentru a înfrânge balaurul”. În expoziție se aflau și 42 de litografii despre fantoma socialismului. Tema acestor desene era capul care nu mai aparține persoanei.

Începutul seriei îl constituia imaginea în care poporul face coadă pentru a-și depune capul pe masa puterii... Interesantă este și prezentarea libertății cuvântului.

Să revenim la modelele de care avem nevoie.

Un astfel de model îl reprezintă viața și opera inginerului constructor Emil Prager. El și-a marcat viața prin lucrări remarcabile, de o frumusețe și trăinicie impresionantă. Și a mai impresionat Emil Prager prin încă un lucru: prin modelul de educație, prin puterea exemplului personal. În galeria marilor noștri intelectuali, el înfățișează pilda unei armonii depline între om și operă.

S-a născut în anul 1888. După terminarea Liceului „Gh. Lazăr”, se înscrie la Școala Națională de Poduri și Șosele din București, pe care o absolvă în anul 1912. S-a format ca inginer sub îndrumarea unor profesori remarcabili: Anghel Saligny, Elie Radu, Ion Ionescu-Bizeț, Andrei Ioachimescu, Grigore Cerkez, David Emanuel, Traian Lalescu și mulți alții. Își începe activitatea în Direcția Generală a Porturilor din Ministerul Lucrărilor Publice. În 1915 lucra sub conducerea lui Anghel Saligny. În anul 1921 participă, la Iași, la Primul Congres al inginerilor din România.

După Unire, înțelegând rolul important pe care tehnicienii îl aveau în noile condiții, a hotărât să-și valorifice experiența pe care o acumulase ca inginer în slujba statului și a creat în 1921 un birou de proiectare, pe care în 1925 îl transformă în Antrepriza Ing. Emil Prager, ce va funcționa până în 1948. După 1950, va fi consilier în Ministerul Energiei Electrice. Se retrage din activitate în 1978, la vârsta de 90 ani. Se prăpădește în 1985, la vârsta de 97 ani.

Succesul pe care l-a avut în activitate s-a datorat încrederii cu care munca sa era apreciată și în special seriozității puse în elaborarea proiectelor și execuției lucrărilor pe care le realiza: de calitate, la termenul stabilit și la preț ferm.

Stau mărturie a activității sale lucrări remarcabile prin aspect și trăinicie: Palatul Regal din București (astăzi Muzeul Național de Artă), Palatul Ministerului de Interne (până de curând Palatul Senatului; *Magazin istoric*, nr. 12/2005), Fundația Dalles a Academiei Române, Fundația Universitară Iași, Castelul Foișor-Sinaia și multe altele.

A înțeles să promoveze noul în domeniu (importă prima macara mobilă în 1929 și prima instalație de beton fluid în 1935), dar și reintroduce tehnica pietrei naturale în construcțiile monumentale (atelier speciale, utilaje moderne, formare de specialiști).

Nu putem însă vorbi despre modelul Emil Prager, fără a aminti câteva fapte deosebite, care evidențiază ținuta și

atitudinea omului Emil Prager în viața cetății.

In anul 1947, inițiază o campanie de presă pentru refacerea Teatrului Național din București – incendiat de bombardamentele din 1944 – pe zidurile și fundațiile vechi de aproape 100 de ani (ce aveau rezistența necesară). El oferă conducerii Teatrului Național soluția de acoperire cu o boltă subțire de beton, pe care se angaja să o execute în trei luni. Din păcate, motive de altă natură au dus la dărâmarea Teatrului Național, pentru a șterge trecutul. Sala de spectacole a Teatrului Național, realizat la 1852, avea o acustică deosebită. O acustică pe care Sala Palatului, construită după un secol, nu o are, voci remarcabile ale lumii muzicale internaționale – Zubin Mehta, Ion Holender –, prezente la Festivalul Internațional George Enescu, exprimându-și nemulțumirea în acest sens.

Nu se poate uita nici gestul pe care l-a făcut Emil Prager

în 1945, când, pentru a-l ajuta pe profesorul inginer Ion Ionescu-Bizeț – grav bolnav –, i-a publicat lucrarea *Povestiri tehnice* – prima carte de popularizare a istoriei construcțiilor. Banii obținuți din vânzarea celor 200 de exemplare i-a dăruit profesorului.

Am avut marea șansă să-l cunosc bine în ultimii ani de viață pe Emil Prager. În 1984 mi-a oferit cu dedicație exemplarul unic pe care îl avea cu rândurile scrise de Ion Ionescu-Bizeț.

Avem nevoie și de modele de lucrări bine făcute.

„La aceste construcții – inginerul Emil Prager se referea la Ateneul Român, Casa de Depuneri, Palatul de Justiție, Banca Națională, Palatul Poștelor, Palatul Regal, Universitate – s-au putut verifica în decursul anilor importanța deosebită a calității materialelor, a detaliilor de execuție, a grijii puse de arhitecții și constructorii acelor timpuri în supraviețuirea atentă a lucră-



Cina cea de Taină a lui Leonardo da Vinci

*Scrisorile mele către Emil Prager în amintirea
celor 100 ani de la nașterea sa. Alături de mine
mi-a fost dat să găsesc pentru cultura noastră din
1945-1945.*

15/1945

Ion Ionescu

Dedicația autografă a lui Ion Ionescu Bizet către Emil Prager

rilor. Este sigur că aceste construcții – modele de execuție calitativă excepțională – au confirmat încrederea ce li s-a acordat prin siguranța cu care au rezistat.

Să ne oprim acum, câteva clipe, și asupra unui alt model de lucrare bine făcută, ce a apărut în nordul Moldovei, acum 500 de ani. Îl datorăm marilor domnitori: Ștefan cel Mare și Petru Rareș.

În salba de mănăstiri din Moldova se află și ctitoria lui Ștefan cel Mare: mănăstirea Voroneț. Recentele restaurări ale picturii interioare din naos și altar au scos în evidență imagini uluitoare. Pictura realizată în frescă în 1496 de zugravii români dovedește că aceștia erau artiști de mare sensibilitate și cultură.

Cum au putut înfăptui înaintașii noștri lucrări atât de trainice, ce tehnici au folosit?

Am încercat să dăm un răspuns, chiar și parțial, făcând o paralelă la 500 de ani, între pictura de la Voroneț și Cina cea de Taină a lui Leonardo da Vinci, realizată în aceeași perioadă.

Trăinicia frescei de la Voroneț se datorește tehnicii folosite la realizare, purității materialelor întrebuințate (var foarte curat, nisip cuarțos), modului de obținere al elasticității prin armarea tencuiei cu câlți, paie, păr de animal.

Lucrarea lui Leonardo astăzi este mult deteriorată din cauza folosirii în tencuială a coloronului (sacâz), un material ce a îmbătrânit în timp.

Rezultatele cercetării le-am prezentat în anul 2002 la Academia Română, dar cred că ar trebui să vorbim mai des și cu mai mare încredere despre aceste realizări.

Dar Voronețul are și un model ecumenic, transmis nouă de mitropolitul Grigore Roșca. Este vorba de gestul apostolilor Petru și Pavel, care își dau mâna la intrarea în Rai, gest atât de frumos descris de maicile care prezintă Judecata de Apoi de pe peretele vestic.

Și, poate nu întâmplător, pe pământ românesc avea loc în anul 1999, după aproape 1.000 de ani, întâlnirea dintre Papa Ioan-Paul al II-lea și Patriarhul Teoctist.

Astăzi, ar trebui „să regăsim acel echilibru produs acum 500 de ani, când a avut loc separarea celor două planuri: religios-spiritual și planul experienței pozitive, materiale, a omului”, cum spunea Camilian Demetrescu.

De multe ori, din păcate, se afirmă că nu avem modele pe care tinerii să le urmeze. Nu pot fi de acord cu acest punct de vedere, dimpotrivă, eu cred că avem modele. Trebuie doar să le căutăm, să le cunoaștem și, când le găsim, să avem puterea de a le recunoaște și de a vorbi mai mult despre ele tinerilor. Și nu numai!

Experiența participării în ultimul deceniu la viața politică și socială, alături de cea tehnică, mi-a întărit convingerea că fără cunoașterea istoriei și a aspectelor sociologice, schimbarea pe care o dorim va fi (așa cum este astăzi) dificilă. ■

Soluție rebus: MIȘCAREA MEMORANDISTĂ (nr. 12/2005)

VO – A – ZEI – BASESTI – NE – SIT – BARIT – VIENA – RATE – L – ILC – TIR – DELEGATIE – LE – ATUURI – LUAT – AR – EM – CLUJ – DR – P – SA – R – CAUZA – CICIO – BOR – SIBIU – VILA – UIT – IGNAT.

Soluție joc: POEZIE (nr. 1/2006, p. 32)

„CLĂCAȘII” (C-LĂ-CA-ȘI-I)

Soluție rebus: AȘEZĂRI DACOROMANE PE TERITORIUL ROMÂNIEI (nr. 1/2006)

S – T – ERA – NAPOCA – PD – ROMA – PUR – ZMEI – POLO – I – SAO – UB – AZI – STEME – EPITAF – T – EG – GRI – DA – ER – ISMI – ATEU – SIEM – UG – SACRU – ASINI – INS – AAA – MAAT.



Pour M^r. Fotino -

L'histoire
de l'union de souffrance
et d'un espoir que les
destins n'ont pas pu
vaincre.
Marie

Reverberații

Dedicația reginei Maria pentru George Fotino, pe volumul III al Povestii vieții mele

SEPTEMBRIE 1937. ULTIMA „SFÂNTA MARIE” A REGINEI MARIA

STANCA CIOBANU-FOTINO

Timpul trece peste vieți, timpul le dă uitării, dar tot el zvâcnește din când în când spre aducere aminte. Întotdeauna prezentul este alert și prea ocupat cu imediatul pentru a avea tihna atenției pentru trecut. Și totuși, acest trecut dă prezentului identitate, legitimitate. Lui îi suntem datori pentru postamentul de prestigiu al civilizației, al culturii. Lui și oamenilor care au însemnat ceva în istoria neamului li se cuvin, din când în când, aduceri aminte și pomenire.

Cu aceste convingeri parcurg paginile revistei *Magazin istoric* și oamenilor care trudes pentru cinstirea trecutului le sunt recunoscătoare. Am fost răsplătită pentru bunele mele sentimente față de ei, când în-

tr-unul dintre numerele trecute (10/2005) am văzut evocarea Balcicului, semnată de Gheorghe Fotino.

Sunt fiica celui care a fost profesorul, decanul, istoricul, juristul, scriitorul, omul

politic George Fotino. M-a intrigat în prima clipă semnătura. Știam că tatăl meu semna George poate după moda timpului, poate pentru că prima lui lucrare și care l-a făcut cunoscut (*Contribution à l'étude des origines de l'ancien Droit coutumier Roumain*, Contribuție la studiul originilor vechiului drept cutumiar românesc, lucrare premiată de Facultatea de Drept din Paris, 1925, prefată de Nicolae Iorga) a fost publicată la Paris... Dar când am văzut că paginile proveneau din declarațiile luate în timpul anchetei de la Sighet, în vremea de tristă trăire a detenției politice... am înțeles. Atunci când tatăl meu a scris acele pagini, nu mai era omul de cultură recunoscut, ci doar deținutul cu nume de carte de identitate... Atât!!

Mulțumesc revistei și semnatarilor articolului Liviu Petre Nițu și Ion Gabriel Andrei pentru durerea pe care m-au făcut să o retrăiesc, pentru reînvierea în suflet a copilăriei mele trăite pe nedrept ca fiică a unui deținut politic, pentru prea mulții ani în care aveam groază de a completa fișe autobiografice, ce-mi puneau atâtea și atâtea piedici... Dar le mulțumesc mai ales pentru că nu lasă uitarea să fie suverană pentru oameni care au iubit, au cinstit și s-au dăruit neamului românesc.

Poate vreedată voi povesti câte ceva despre ce a însemnat viața unui copil și a unui tânăr din jurul anilor 1950, unul dintre cei mulți, prea mulți, care la întrebarea: „Unde e tatăl tău?”, răspundea cu teamă, dar, pe atunci, și cu mândrie, „La închisoare...” „De ce?” Copilul nu putea înțelege că istoria nedreaptă a românilor a dus pe cei mai buni dintre ei în temnițele comuniste. Și atunci copilul nu știa de ce. Știa, în schimb, cum e să îți se pună o întrebare la care nu aveai răspuns...

Despre Balcic, mărturisesc, nu am vorbit prea îndelung cu tata. Aveam prea multe a vorbi cu el, și timp foarte puțin. Când aveam cinci ani, tata a plecat spre Jilava, Aiud, Si-



Regina și primarul (cel în costum civil)

ghet... S-a întors după opt ani și a mai trăit doar 13... Acești 13 ani au fost în fapt singurii în care l-am avut alături... Ani în care el a lucrat, a lucrat ca pentru a încerca să recupereze ceva din ceea ce avea de făcut. A tradus integral tragediile lui Sofocle (volum apărut imediat după plecarea lui în veșnicie, 1969), a lucrat până în ultimele zile la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” (unde, spre marea lui cinste, academicianul Andrei Oțetea a oferit un loc de recăpătare a demnității frânte pentru specialiștii ce au trecut prin purgatoriul închisorilor), a scris studii publicate în revistele de specialitate. Pentru povești și aminti-

tiri era timpul prea strâmt.

Dar îmi aduc aminte că atunci când se întâlnea cu Henric Voinescu, fost prefect în Caliacra, cu Gh. Hoge, deputat al locului, cu Ică Oprescu, pictor îndrăgostit ca atâtia alții de Balcic, cu prof. Leon Grigorescu, depănau amintiri, în care Balcicul apărea ca un loc binecuvântat de soare, lumină, omenie, ocrotit de veghea nestinsă a Reginei Maria.

Ar fi multe de spus, de aflat și din presa vremii. Poate că în viitor le voi evoca și pe acestea, spre o mai amănunțită cunoaștere a realităților. Azi însă vreau să dau la iveală două pagini. Este vorba de textul de urare pe care George Fotino l-a adresat la Balcic Reginei Maria, la ultima sa zi de „Sf. Maria Mică” 8 septembrie 1937. Am găsit acest text printre hârtiile răvășite de restriștea vremii, a perchezițiilor, a evacuării și altele. El este însoțit de transcrierea celor relatate de tata, pe care mama mea, Maria Fotino, a făcut-o pentru evocarea acestui moment de tristețe. Și Regina putea fi tristă, și ea își mângâia durerea în liniștea Balcicului atât de drag...

Doamnă,

Primar al orașului Balcic, îmi revine astăzi privilegiul de a exprima Majestății Voastre, în

numele Consiliului comunal, în numele tuturor balcicienilor și al meu, urări calde pentru sănătatea deplină și pentru deplina mulțumire sufltească a Majestății Voastre.

O fac, Doamnă, din adâncul inimii și, făcând-o, împlinesc o datorie nu față de Majestatea Voastră, ci față de conștiințele noastre în care Majestatea Voastră a cuprins pentru todeauna un atât de mare loc și împlinesc o datorie față de orașelul acesta al Balcicului, ale cărui destine în cadrul Statului Român datorează instinctului de regină și inspirației de artist a Majestății Voastre această regească așezare aici.

Urările pe care le facem astăzi în zi de sărbătoare sunt tot atâtea mărturisiri ale iubirii și recunoștinței pe care le purtăm în fiecare clipă în suflet pentru Majestatea Voastră, iubire și recunoștință pe care patriotismul nostru de români ni le poruncește să le avem față de prima regină a României Mari, a acestei României clădită prin atâtea jertfe și suferințe, la care s-au adăos și jertfele și suferințele Majestății Voastre, iubire și recunoștință pe care patriotismul nostru local de balcicieni ne poruncește să le avem față de marea Regină a micului Balcic, a acestui orașel făurit prin inspirația naturii, din soare, din culori și din poezie, și înfrumusețat și înnobilit prin simțul de artă regească al Majestății Voastre.

In conștiințele noastre românești și în istoria țării noastre numele celei dintâi Regine a României Mari este înscris fără putință ca peste el să se aștearnă vreun val de uitare sau de umbrire.

Pentru istoria ce se va scrie vreodată a Balcicului nostru, lăsați-mă, Doamnă, să spun acum așa cum spuneau, pe la 1500, orgolioșii aristocrați ai minunatei cetăți adriatice a Ragusei, în destinele căreia ei credeau: „Noi, regusenii, în mica noastră cetate, avem doar marea noastră

credінță“; lăsați-mă să spun „Noi, balcicienii, în mica noastră cetate, avem doar marea noastră Regină“, pentru sănătatea și strălucirea căreia spun astăzi din adâncul inimii un cald și iubitor „Să trăiască!“

Iată cuvintele rostite de George Fotino la cea din urmă zi de Sf. Maria, ziua numelui Reginei, care venea întotdeauna să și-o serbeze la Balcic. De obicei, în această zi, veneau s-o sărbătorească familia regală, guvernul, oficialitățile. În acest an, dintr-o dispoziție a Regelui Carol II, nu s-a îngăduit oficialităților să ia parte la dejunul ce avea loc aici. Regina era singură cu sora ei, principesa Hohenlohe, și cu fiica ei, Arhiducesa Ileana. Prin generalul Zvidenek, primarul Balcicului a fost prevenit de hotărârea luată de Suveran.

„Dacă pe primarul Balcicului nu-l poate primi Majestatea Sa, pe George Fotino îl primește să-i facă urări în această zi?“ a întrebat George Fotino.

„Fără îndoială, Majestatea Sa va fi fericită să veniți la masa intimă ce are loc la ora 1 și jumătate“, răspunse aghiotantul.

La dejun, în jurul mesei nu erau decât cinci persoane. Vădit, regina era suferindă și abătută. După aceste cuvinte pe care George Fotino le-a rostit, ridicând cupa de șampanie, emoționat și impresionat de momentul apăsător în care se găseau cu toții, Regina cu lacrimi în ochi spune: „Îți mulțumesc din inimă... și o întrebare. Dacă fiul meu, Suveranul, te va întreba ce ai vorbit, îi repeți aceste emoționante cuvinte?“ „Ar însemna să nu fiu un gentleman,

dacă n-aș face-o, Maiestate.“ „În cazul acesta, eu te rog să ceri să vezi pe fiul meu și să-i spui ceea ce mi-ai spus mie...“

Și, sculându-se de la masă ca să treacă pe terasa unde de obicei se lua cafeaua, oprindu-se în dreptul lui George Fotino, i-a luat capul între mâini și l-a îmbrățișat. „Te îmbrățișez pe dumneata și prin dumneata pe toți balcicienii...“ ■



Cu câțiva balcicieni

RĂSFIND UN ALBUM REGAL

GEORGE G. POTRA,
Directorul Fundației Europene Titulescu

Dintre multe rămase – și neatînse – de la George Potra, aduc astăzi în atenția cititorilor revistei Magazin istoric – căreia i-a arătat prețuire încă de la întemeiere și căreia i-a acordat statornic colaborarea – un set de fotografii privind familia regală a României și relațiile sale cu alte case regale sau princiare, piese achiziționate de tatăl meu de la Irina I. Procopiu, Mare Doamnă de Onoare a Reginei Maria.

In iunie 1922, Regina Maria avea să se bucure la Sinaia de vizita celei mai tinere surori a ei, Infanta Beatrice de Bourbon a Spaniei, soția Prințului Alfonso (1886-1941), devenit Alfonso XIII (1886-1931; în perioada minoratului – 1886-1902 – acesta s-a aflat sub regența mamei sale, Maria Cristina de Austria; în 1931, Alfonso a abdicat, în Spania proclamându-se republica).

Câteva luni mai târziu, în septembrie 1922, aflat în vizită în România, Józef Pilsudski (1867-1935) a poposit la Sinaia, instantaneu aflat în posesia noastră reținându-i figura alături de Suveranii României, de Prințul Carol și de Prințesele Irina a Greciei și sora ei, Prințesa Elena a României. Atunci, fondatorul Republicii a doua, președinte al Poloniei (noiembrie 1918-decembrie 1922), a spus cu emoție că „alianța inimilor este reprezentată, de la Marea Baltică la Marea Neagră, de un singur popor cu două drapele”.

S-au păstrat imagini despre prezența în România, în 1923, a unor membri ai familiilor regale din Grecia și din Serbia, Croația, Slovenia.

Astfel, în august 1923, ca invitați ai Suveranilor României, s-au aflat concomitent la Sinaia Prințesa Irina și Prințesa Elena (1896-1982) – ambele surori fiind fiice ale Regelui Constantin I și ale Reginei Sofia – și Prințul Paul (Pavlos) (1901-1964), devenit Rege al Greciei (1947-1964). Vizita acestora a avut loc într-un context dramatic, tatăl prințeselor, Regele Constantin (Konstantinos) I, care a ocupat tronul Greciei în două rânduri (1913-1917 – prima oară; 1920-1922 – a doua oară), fiind obligat să-l părăsească pentru Regele George II (1922-1923 – prima oară;

1935-1947 – a doua oară). Timp de 11 ani, între 1923-1935, Grecia va cunoaște Republica. În consecință, Prințesele Irina și Elena erau la această dată fiicele unui fost suveran.

În noiembrie 1923, pelicula fotografică immortalizează prezența la Sinaia a Prințeselor Irina și Elena (căsătorită la 10 martie 1921, la Atena, cu Prințul Carol) alături de Regina Maria a României și Regina Marioara a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Fotografiile Casei Regale Române surprind, în perioada 20-23 octombrie 1923, imagini din timpul vizitei Regelui Ferdinand I și Reginei Maria ai României în Regatul Sârbilor, Croaților și Slovenilor. Prezența lor la Belgrad le-a prilejuit participarea la botezul Prințului Petru (21 octombrie), fiul Regelui Alexandru I Karadjordjevic și al Reginei Marioara. Alături de ei s-au mai aflat Regina Elisabeta a Greciei, precum și Albert Frederick Arthur George, duce de York, și Elisabeth Bowes-Lyon, ducesă de York, care se vor urca pe tron (1936-1952), sub titlul de George VI și Elisabeta I.



Regele Paul al Greciei (1947-1964), cu soția

Pentru mai buna înțelegere a statutului unora dintre cei care apar în aceste imagini, ne vom opri doar asupra fiicelor Regelui Ferdinand și ale Reginei Maria.

Cu o oarecare malițiozitate, Reginei Maria a României nu i s-a spus doar „regina artelor”, ci și „soacra Europei”. Chiar dacă rămân unele aspecte nu îndeajuns de bine cunoscute, rolul Reginei Maria în regizarea căsătoriilor propriilor copii a fost indiscutabil.

Două dintre fiicele sale aveau să devină soții de regi. Acestea s-au căsătorit, la interval de un an, după cum urmează:

Prințesa Elisabeta (Carlotte Iosefina Victoria Alexandra Elisabeta; 1894-1956) s-a căsătorit, la 27 februarie 1921, la București, cu Prințul George al Greciei, devenit Regele George II al Elenilor (1922-1923; 1935-1947).

Prințesa Marioara („Mignon”) (1900-1961) s-a căsătorit, la 8 iunie 1922, cu Regele Alexandru I Karadjordjevic al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor.

Cele două surori, căsătorite la distanță de un an, rămân fără soți în același an, 1934: Marioara (la 34 de ani), după 12 ani de căsnicie, ca urmare a asasinării lui Alexandru I Karadjordjevic, la 9 octombrie 1934, la Marsilia, o dată cu ministrul de Externe al Franței, Jean Louis Barthou; Elisabeta (la 38 de ani), după 13 ani de căsnicie, ca urmare a divorțului de George II. Elisabeta a trecut în

neființă la 62 de ani, iar Marioara la 61 de ani. Amândouă în străinătate.

Ileana a României (1909-1991), s-a căsătorit în 1931 cu Prințul Anton de Habsburg (Anton Maria Franz Leopold de Austria) – cu care a avut șase copii – și apoi, după divorț, cu dr. Ștefan Issarescu. A trecut la monahism. În 1967, o dată cu inaugurarea mănăstirii ortodoxe cu hramul Schimbarea la Față din Ellwood City, Pennsylvania, S.U.A. (a cărei construcție o inițiasse în 1960), și-a luat numele ecleziastic de Maica Alexandra, devenind stareța mănăstirii.

Cât privește filiația celor cinci copii, Constantin Argetoianu a lăsat câteva rânduri care au făcut deliciul celor de ieri și continuă să-l asigure celor de azi: „Progenitura noastră regală se împărțea în trei categorii: într-un prim

grup – Carol și Elisabeta – copii incontestabili ai Regelui Ferdinand, într-un al doilea – Marioara și Nicolae dubioși – și, singură de felul ei, Ileana, iarăși fără nici o îndoială fiica lui Barbu Știrbey [...] Anecdota cu fragila Elisabeta, chemând pe mica Ileana la fereastră cu cuvintele «Vino iute să vezi pe tatăl tău», să-l vadă pe Prințul Barbu coborând din automobil – a făcut pe vremuri înconjurul Bucureștilor”.

România și Japonia au stabilit relații diplomatice la 13/26 septembrie 1918.

În ciuda bunăvoinței reciproce, relațiile nu au dobândit o mare consistență până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial.

Curcile politico-diplomatice și de presă, ca și opinia publică, au încercat un puternic sentiment de frustrare din cauză că Japonia n-a ratificat Tratatul de la Paris, din

28 octombrie 1920, semnat de Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia și România, prin care se recunoștea suveranitatea României asupra provinciei cuprinse între Prut și Nistru.

S-au făcut, totuși, și de o parte și de alta, gesturi de semnificație.

Ca răspuns la vizita Prințului Carol în Japonia, în 1920, cu prilejul unei călătorii în jurul lumii, Curtea Mikadoului a trimis la București, în aprilie 1924, într-o misiune specială, pe Alteța Sa Imperială, Prințul Naruhiko Higashikuni, cumnatul Împăratului, care a fost primit la Curtea Regală a



Împăratul Hirohito

României, a întreprins o serie de vizite la instituții publice și de cultură și s-a bucurat de o paradă militară în cinstea sa (de la care s-au păstrat imagini). În situația de dezastru politic, economic și social, care a urmat înfrângerii din vara anului 1945, lui Naruhiko Higashikuni i s-a încredințat funcția de prim-ministru al Japoniei (16 august-8 octombrie 1945).

Până la izbucnirea celui de-al doilea război mondial, cronică relațiilor politico-diplomatice japoneze a mai înregistrat un singur alt moment mai relevant, dat de vizita întreprinsă între 22-26 ianuarie 1930 de Alteța sa Imperială Naruhito Takamatsu, fratele Mikadoului.

În primăvara anului 1924, Suveranii României au întreprins mai multe vizite oficiale: în Franța (10-12 aprilie), Elveția (7-8 mai), Belgia (10-11 mai), Marea Britanie (12-15 iunie).

Aflați în Elveția, Suveranii României fac, la 9 mai 1924, o vizită la sediul Societății Națiunilor, prima de acest fel care se înregistrează la Palatul Wilson. Suveranii României au fost salutați de Eric Drummond, secretarul general al Societății Națiunilor, iar Regele Ferdinand I a rostit un scurt discurs, bine primit de cercurile politice și de presă.

Adresându-se Suveranilor României, Eric Drummond a spus: „Dar prezența Maiestăților Voastre în această clădire are o adâncă semnificație. Este, o știm, un omagiu pe care Regele și Regina României îl aduc Societății Națiunilor; de aceea, noi, servitori ai Societății, suntem cu deosebire fericiti. Fără îndoială, țara și guvernul Maiestăților

Voastre au dovedit un viu interes și o sinceră simpatie pentru Societatea Națiunilor, după cum am putut să mă conving anul trecut, când am avut cinstea să văd Bucureștii pe baza invitației guvernului Maiestății Voastre. Dar cred că vizita Maiestăților Voastre va contribui să întărească în România sprijinul Societății Națiunilor și să strângă relațiile, care apropie România la această mare instituție internațională care urmărește pacea și înlesnirea cooperăției pacifice internaționale.”

Răspunzând omagiului adus de secretarul general al Societății Națiunilor, Regele Ferdinand I al României a afirmat: „Noi vă aducem astfel o nouă mărturie a sentimentelor românești către această înaltă instituție internațională. Realizând după veacuri de suferință și de persecuții unitatea ei națională, căutând pacea pentru a se putea consolida, neurmărind vreun scop agresiv, dorind menținerea integrală și respectul credincios al tratatelor în vigoare, poporul român e cu deosebire legat de opera de pace, de consolidare și de înțelegere care alcătuiesc obiectul Societății Națiunilor. Fără îndoială, această operă nu-i decât un început, totuși a dat deja dovada autorității sale care se afirmă din ce în ce mai mult. În ce privește România, ea va fi întotdeauna gata, după cum v-ați putut convinge cu ocazia vizitei dv. la București, să vă sprijine pentru a asigura în lume izbânda idealului de omenie și de dreptate pe care Societatea Națiunilor îl urmărește.”

Grupajul de fotografii pe care îl facem cunoscut marelui public cuprinde și o imagine de la vizita particulară pe care Suveranii României au făcut-o

apoi la Weinburg (Elveția) Prințului Wilhelm de Hohenzollern, fratele mai vârstnic al Regelui Ferdinand I al României, primul născut al Prințului Leopold de Hohenzollern și al Antoniei (sora Regelui Pedro al Portugaliei), la reședința sa personală. Acesta și-a întâmpinat oaspeții cu toți membrii familiei: soție, fii, surori.

Vizita Suveranilor României în Marea Britanie a fost salutăată ca un succes atât în cercurile politico-diplomatice, cât și în cele de presă.

Sir Henry (Harry) Ernest Brittain, jurist, ziarist și om politic britanic, membru al Parlamentului și președinte al Asociației Britanice Internaționale a Ziariștilor, adresându-se lui Nicolae Titulescu, ministrul României la Londra, îi scrie la câteva zile după încheierea acestei vizite: „Trebuie să vă scriu un rând pentru a vă felicita din toată inima pentru succesul extraordinar raportat de vizita regală, care s-a datorat, știu bine, tactului și energiei depuse de dumneavoastră. Mă îndoiesc să fi fost vreodată o vizită a unor Suverani străini – desigur, din câte îmi amintesc eu – care să fi lăsat o impresie atât de încântătoare ca aceea a Regelui și Reginei României”.

Regina Maria însăși scria lui Nicolae Titulescu: „Vă mulțumesc atât dumneavoastră, cât și doamnei Titulescu pentru întreaga ospitalitate ce mi-a fost acordată. Grijă cu care am fost înconjurată a fost extraordinară, vizita fericită și plină de satisfacții mi-a dat un nou curaj în continuarea muncii începute pentru binele altora.” ■

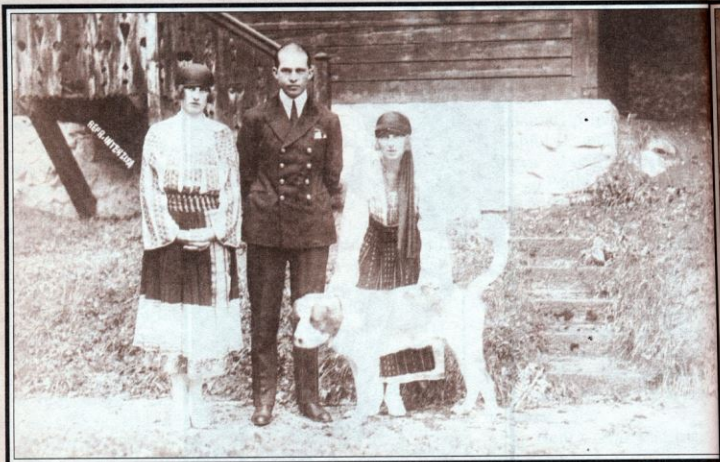
ALBUM ISTORIC



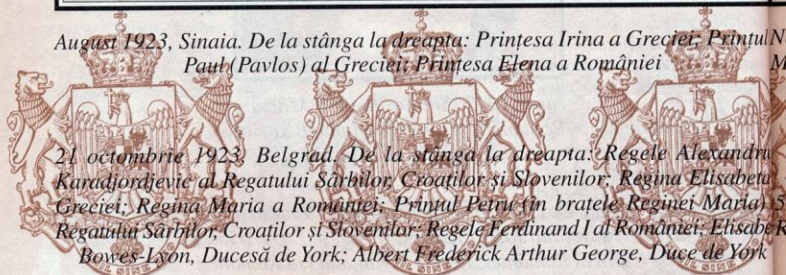
Iunie 1922, Sinaia. Regina Maria a României (șezând) și Infanta Beatrice de Bourbon a Spaniei

Septembrie 1922, Sinaia. De la stânga la dreapta (sus): Prințesa Irina a Greciei; Regina Maria a României; Mareșalul Józef Piłsudski; Prințesa Elena a României; Prințul Carol al României; Regele Ferdinand I al României





August 1923, Sinaia. De la stânga la dreapta: Prințesa Irina a Greciei; Prințul N Paul (Pavlos) al Greciei; Prințesa Elena a României



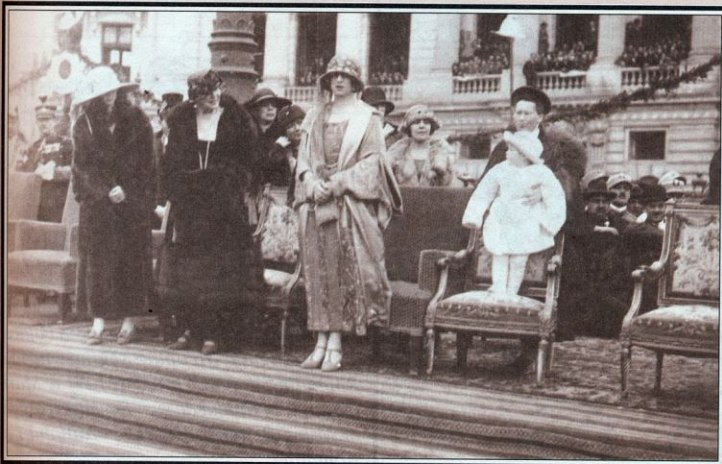
21 octombrie 1923, Belgrad. De la stânga la dreapta: Regele Alexandru Karadjordjevic al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor; Regina Elisabeta a Greciei; Regina Maria a României; Prințul Petru (în brațele Reginei Maria) al Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor; Regele Ferdinand I al României; Elisabeta Bowes-Lyon, Ducesă de York; Albert Frederick Arthur George, Duce de York





Noiembrie 1923, Sinaia. De la stânga la dreapta: Prințesa Irina a Greciei, Regina Maria a României, Prințesa Elena a României, Regina Mariogara a Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor

5 aprilie 1924, București. De la stânga la dreapta: Prințesa Ileana a României, Regina Maria a României, Prințesa Elena a României, Prințul Mihai al României, Alteța Sa Imperială a Japoniei, Prințul Naruhiko Higashikuni





9(?) mai 1924, Weinburg (Elveția). De la stânga la dreapta: Prințul Wilhelm de Hohenzollern-Sigmaringen; unul din fiii Prințului Wilhelm; Regina Maria a României; Prințesa de Hohenzollern-Sigmaringen; un alt fiu al Prințului Wilhelm; Regele Ferdinand I al României; Prințesele de Saxa, soții ale Prinților de Hohenzollern-Sigmaringen; nurori ale Prințului Wilhelm



12 mai 1924, Londra, Buckingham Palace. De la stânga la dreapta: Regina Maria a României; Regina Mary (May) a Marii Britanii; în rândul de sus: Regele George al Marii Britanii; Regele Ferdinand I al României

România a fost al doilea stat din „lagărul socialist“ care a stabilit relații diplomatice cu Republica Federală Germania, la 31 ianuarie 1967. Primul fusese U.R.S.S., în 1955. Cititorul revistei Magazin istoric a avut acces la documente de arhivă și mărturii ale unor actori implicați în complicatul proces de negocieri diplomatice ce au premers anul 1967 (Magazin istoric, nr. 2, 3/1993; 7/1995; 2/1999; 3, 4/2002).

Vă propunem acum o analiză a impactului pe care l-a avut Ostpolitik (noua politică a R.F.G. față de Europa de Est), inițiată de Willy Brandt, cancelar în perioada 1969-1974.



ROMÂNIA ȘI OSTPOLITIK

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară din România

Cercetarea întreprinsă în Arhivele Ministerului Afacerilor Externe, Arhivele Naționale Istorice Centrale și Arhivele Militare Române a fost și lacunară, și fragmentară. Nu există un fond destinat special subiectului în cauză (Ostpolitik). Informațiile despre el sunt cuprinse în fonduri ca „R.F.G.“ sau „Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa“ ori, în cazul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, care adăpostesc documentele fostului P.C.R., în „Fond C.C. al P.C.R.“. Arhivele suferă încă de un cronic deficit de inventariere și pregătire pentru studiu ale documentelor deținute, iar declasificarea s-a făcut cu mare rapiditate și deci, în mod fatal, selectiv.

Dar chiar și în aceste condiții, sunt de remarcat bogăția de documente existente, precum și amploarea acțiunilor diplomatice legate de Ostpolitik întreprinse de România între anii 1967-1974. Am oprit cercetarea la nivelul acestui an, termenul legal de 30 de ani pentru cercetare.

Cu titlu de curiozitate, menționez că oficialitățile de la București au utilizat în documentele interne formula „așa-numita politică răsăriteană” a R.F. Germania, și nu termenul de *Ostpolitik*. El apare doar în unele texte din presă ori în telegrame secrete, care relatau articole din publicații germane sau declarații ale unor personalități vest-germane. Formula „așa-numita politică răsăriteană” ascundea, credem noi, o atitudine de distanțare față de *Ostpolitik*, o afirmare a faptului că se înțelegea ce urmărirea Bonnului prin implementarea acesteia, că ea nu putea surprinde Bucureștii nepregătiți și vulnerabili. Cu alte cuvinte că, dacă această politică ascundea scopuri oculte, ele nu puteau scăpa vigilenței experților în domeniu. Deopotrivă, era, credem, și o formulă de „apărare” în fața unor „ochi” indiscreți ai Moscovei (prin „oamenii” săi în M.A.E.).

Românii înțeleg, dar preferă traducerea

Bucureștilor nu le-a scăpat noua orientare de politică externă a Germaniei Federale, mai ales că „părintele” *Ostpolitik*-ului a făcut o vizită la București între 3 și 7 august 1967, la doar câteva luni după stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări. Agenda întâlnirilor vicecancelarului Willy Brandt la București a cuprins discuții relative la securitatea europeană și problema granițelor, la retragerea trupelor străine de pe teritoriile unor țări europene, relațiile intergermane, dezarmarea, declarația de renunțare la forță între R.F.G. și țările comuniste, situația din Vietnam și Orientul Apropiat etc.

Raportul alcătuit de partea română după încheierea vizitei menționează că vicecancelarul german a ridicat problema „declarației de renunțare la

forță” între R.F.G. și „U.R.S.S. și aliații săi” și că ea ar „implica, în mod indirect, și recunoașterea R.D.G. și a granițelor statornicite-după cel de-al doilea război mondial”. Aceasta i-a prilejuit lui Nicolae Ceaușescu remarca: „Țara noastră nu poate accepta formula U.R.S.S. și aliații ei, dar România ar putea semna o declarație bilaterală de renunțare la forță sau o declarație similară semnată de toate statele europene.”

O altă notă alcătuită la 12 august 1967 la M.A.E. sublinia că poziția Bonnului față de criza din Orientul Mijlociu este de neutralitate, Brandt afirmând că „numai în acest fel țara sa ar putea juca un rol pozitiv, fiind totodată în concordanță cu politica sa nouă în Răsărit”. În cazul Orientului Mijlociu a menționat că „momentul de criză” din această zonă „s-ar putea solda cu recunoașterea a două state germane de către țările arabe”.



Semnarea Acordului cvadripartit privind Berlinul de Vest (1971) urma ratificării de către Bundestagul vest-german a Tratatului de la Moscova. De la stânga la dreapta: Maurice Schumann, ministrul de Externe al Franței, Sir Alec Douglas-Home, secretarul Foreign Office, Marea Britanie, Andrei Gromiko, ministrul de Externe al U.R.S.S., și William Rogers, secretarul de Stat al S.U.A.

Documentul aprecia că „s-au conturat, în orientarea politică a noului guvern vest-german, elemente care indică o modificare progresivă a situației de imobilism, care a caracterizat diplomația vest-germană timp îndelungat, în special în ceea ce privește relațiile cu țările socialiste”. Poziția de principiu a lui Willy Brandt a fost surprinsă cu acuratețe, sus-amințita notă consemnând declarația acestuia din 8 ianuarie 1967: „În vederea reunificării Germaniei, care va fi un proces de lungă durată, este necesar ca împărțirea Europei să fie depășită... Este în interesul nostru al tuturor ca Europa să

devină un factor puternic de asigurare a păcii. Suntem convinși că aceasta include soluționarea problemei germane.” Analiza de la București afirma justificat: „Rezolvarea problemei germane nu mai este considerată o condiție prealabilă a destinderii în Europa.”

Este semnificativ că după vizita vicecancelarului Brandt s-a convenit să se efectueze un schimb reciproc de informații politice. Raportul deja menționat stabilea, între misiunile de viitor ale M.A.E., „să informeze, conform practicilor obișnuite, despre unele acțiuni de politică externă ale guvernului nostru, expunând, atunci când se considera oportun, unele poziții adoptate de România în diferite probleme internaționale”. Înțelegerea a funcționat. O telegramă expediată la 16 februarie 1972 de Ambasada României din R.F.G. relevă că secretarul de stat din Ministerul de Externe vest-german, Paul Frank, a



Konrad Adenauer și, în dreapta, Willy Brandt

confirmat că „reprezentantul R.S.R. la Frankfurt a transmis părții vest-germane documentele consfățurii [Pactului de la Varșovia, ce avusese loc la Praga], însoțite de un comentariu [verbal]”. Pe de altă parte, conform, se pare, aceleiași înțelegeri, partea germană informa Bucureștii, la 15 noiembrie 1972, că țările NATO (S.U.A., Canada, Anglia, R.F.G., Italia, Olanda, Belgia) au lansat invitațiile oficiale către U.R.S.S., Polonia, Cehoslovacia, Ungaria și R.D.G. pentru începerea conferinței de reducere echilibrată a forțelor armate în Europa. Amănuntele furnizate părții române în legătură cu această conferință permit concluzia că informarea se făcea conform unei reciprocități respectate.

O analiză comprehensivă a relațiilor politice între cele două state se face în „Nota” din 28 februarie 1972. Se afirma că relațiile bilaterale au înregistrat în ultimii cinci ani o linie ascendentă, marcată de

vizite la nivel înalt, de încheierea unor instrumente juridice, de sprijinul acordat României de către Germania Federală în mai 1970, pentru depășirea urmărilor inundațiilor. Era inserată și o apreciere de ansamblu: „În ultimul timp, în așa-numita «politică răsăriteană» a guvernului vest-german se fac simțite unele tendințe de nuanțare a raporturilor cu fiecare țară socialistă în parte, în funcție de rezolvarea unor probleme pendinte sau de interesele politico-strategice ale R.F.G. Acest lucru se reflectă și în poziția reticentă a R.F.G. față de unele probleme de relații cu țara noastră (despăgubiri, tarife vamale pre-

ferențiale, liberalizări), în ideea realizării unei soluții globale cu toate țările socialiste.”

Același document evidențiază vizitele reciproce întreprinse până atunci. În 1967 ministrul de Externe, Corneliu Mănescu, a efectuat o vizită în Germania, fiind urmat de adjunctul său, George Macovescu, în iunie 1969, apoi de Ion Gheorghe Maurer, premierul guvernului, în iunie 1970, președintele Parlamentului, Ștefan Voitec (iunie 1971), adjunctul ministrului de Externe, George Macovescu (noiembrie 1970, ianuarie 1971 și februarie 1972). Din partea germană, după vizita vicecancelarului Brandt, au urmat, în 1969, ministrul Economiei, Karl Schiller, ministrul Tineretului și Sănătății, Kathe Strobel (septembrie 1970), Hans D. Genscher, ministrul de Externe (aprilie 1971), președintele R.F.G., Gustav Heinemann, și Gerhard Schroeder, președintele Comitetului de Politică

Externă al Bundestagului (noiembrie 1971). Așadar, un nivel de reprezentare și o periodicitate grăitoare pentru calitatea dialogului între cele două state, îndreptățind aprecierea că între ele existau relații speciale.

Tactica faptului împlinit

Un document identic, datat 19 martie 1973, aprecia că schimburile de opinii între cele două părți s-au diversificat și extins nu doar pe plan guvernamental, ci și la nivelul partidelor și organizațiilor politice, sindicale, de tineret, precum și între diverse instituții și asociații, relațiile fiind având instrumentele juridice necesare pentru dezvoltarea în continuare. Între instrumentele amintite erau Acordul Comercial pe Termen Lung și Acordul de Cooperare Tehnică și Economică, valabil până la 31 decembrie 1974.

Acordul Comercial pe Termen Lung avea o anexă ce făcea referire la aplicabilitatea lui, precizând „teritoriul pe care își exercită activitatea reprezentanțele comerciale ale celor două țări, respectiv la zona monetară a leului și a mărcii vest-germane (deci și Berlinul de Vest)”. Clauza avea un caracter confidențial.

Importanța remarcabilă a clauzei constă în faptul că România a fost singura țară comunistă care, cel puțin până la încheierea Acordului cvadripartit privind Berlinul de Vest (3 septembrie 1971), a recunoscut indirect apartenența acestuia la Germania



Octombrie 1964, la unul dintre punctele de trecere din Berlinul de Vest în cel de Est

Federală. La sfârșitul anului 1969, când expira acordul respectiv, urma să înceapă negocierii pentru reînnoirea lui, așa încât o notă discutată de conducerea P.C.R. la 21 aprilie 1969 propunea următoarele: „Întrucât încheierea unui acord cu R.F.G. cu această clauză ar putea ridica unele probleme în relațiile noastre cu R.D.G., iar partea vest-germană nu va renunța la clauza respectivă, ambasada noastră din Köln este de părere că ar fi mai indicat deocamdată să nu se întreprindă acțiuni în legătură cu începerea tratativelor pentru un nou acord pe termen lung cu R.F.G., ci să se adopte soluția prelungirii prin tacita reconducțiune a actualului acord, care expiră la 31 decembrie 1969.” Se propunea ca noi sugestii să fie înaintate la momentul oportun, în funcție de situația politică internațională. Și cum în 1970 s-a încheiat Acordul R.F.G. cu U.R.S.S., urmat de „Acordul celor patru puteri învingătoare privind Berlinul Occidental” (3 septembrie 1971), guvernul român a trebuit să identifice

alte căi în această privință. La începutul anului 1973 s-a stabilit ca în cuprinsul acordurilor și înțelegerilor româno-vest-germane, care urmează să fie extinse la Berlinul Occidental, să se includă următoarea formulă: „prezentul acord se extinde și asupra Berlinului (Occidental), conform Acordului cvadripartit din 3 septembrie 1971, în concordanță cu procedurile stabilite”.

Bonul a sugerat ca România să înființeze o reprezentanță consulară în Berlinul Occidental

pentru a reprezenta interesele cetățenilor români în acest oraș, iar R.F.G., în compensație, să reprezinte interesele cetățenilor vest-berlinezi în România. Această înțelegere, care echivala cu o altă modalitate de recunoaștere indirectă a apartenenței Berlinului Occidental la R.F.G., a fost perfectată cu ocazia vizitei lui Nicolae Ceaușescu în R.F.G. la sfârșitul lunii iunie 1973. Conform unei „note de informare” a Direcției Juridice a M.A.E., din 22 octombrie 1973, cu această ocazie miniștrii de Externe ai celor două țări „au convenit ca R.F.G. să exercite servicii consulare în România pentru persoanele cu domiciliul permanent în Berlinul Occidental, înțelegere care urmează să intre în vigoare odată cu admiterea unui consul general al R.S.R. în Berlinul Occidental. Se subliniază însă că înțelegerea are caracter confidențial și nu se va face referire la ea”.

Cu atât mai importantă este poziția Bucureștilor în acest dosar, cu cât chestiunea

Berlinului Occidental a devenit curând, în viziunea Bonului, o piatră de încercare a politicii de destindere. La scurt timp după vizita lui Ceaușescu în Germania Federală, la 19 iulie 1973, ambasadorul român din Republica Democrată Germană a fost chemat la Ministerul de Externe al acestei țări, unde i s-a comunicat că „M.A.E. al R.D.G. consideră că extinderea asupra Berlinului Occidental a valabilității tuturor acordurilor și înțelegerilor semnate recent de România cu R.F.G. dăunează poziției adoptate în această problemă de R.D.G. și alte țări socialiste prietene” și că atitudinea României a „întărit poziția guvernului vest-german, care urmărește să includă «clauza Berlin» în orice acord internațional, pentru a dovedi că Berlinul este totuși un «land» al R.F.G., deși acordul cvadripartit prevede că această parte a orașului nu aparține și nu poate fi guvernată de către Germania Federală”.

Guvernul est-german nu s-a oprit aici. A solicitat consultări între ministerele de Externe ale celor două țări. Ele au avut loc la București, în perioada 10-13 septembrie 1973. Partea est-germană a arătat că extinderea înțelegerilor româno-vest-germane privind, cu deosebire,

mediul înconjurător și Berlinul Occidental „ar aduce atingere... chiar suveranității R.D.G.”, mediul înconjurător al acestei părți a orașului fiind „spațiul terestru, acvatic și aerian al R.D.G.”. Partea română a adoptat următoarea poziție: Berlinul Occidental nu este un land al R.F.G., problema acestuia fiind soluționată de către cele patru mari puteri, și România nu poate decât să respecte înțelegerile între acestea.

Guvernul R.D.G. a încercat să forțeze o poziție comună a țărilor comuniste. Între 30 și 31 octombrie 1973 au avut loc la Berlin consultări la nivelul adjuncților miniștrilor de Externe din Bulgaria, R.D.G., Mongolia, Polonia, România, Ungaria și U.R.S.S. Rezultatul a fost indecis, nefiind agreeată o formă concretă de consultare. În acest context, România a găsit necesar să impulsioneze realizarea unor măsuri deja convenite (înființarea consulatului general în Berlinul Occidental), precum și extinderea relațiilor directe

cu acest oraș. Așadar, a fost socotită înțeleaptă asumarea politicii faptului împlinit. De altfel, partea română observase că alte tratate semnate de R.F.G. cu state comuniste conțineau „clauza Berlinului Occidental” (U.R.S.S. încheiasse trei astfel de acorduri, Polonia și China câte unul).

La timpul potrivit, fără trompete

Relațiile speciale dezvoltate între cele două state în intervalul 1967-1973 dobândesc vizibilitate și prin prisma altor două episoade. Primul este constituit de sprijinul pe care Germania Federală l-a acordat României pentru aderarea la Fondul Monetar Internațional și la B.I.R.D. (Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare), instituții financiare ale sistemului mondial capitalist. R.F.G. a sprijinit România în aderarea la aceste organizații internaționale, socotind-o „deosebit

de importantă și pentru dezbaterea problemelor monetare și valutare internaționale”.

Al doilea episod privește consultările între cele două state în chestiunea pregătirii Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa (C.S.C.E.). Știută fiind



Leonid Brejnev, primul secretar al P.C.U.S., și cancelarul vest-german Willy Brandt

importanța C.S.C.E. în ansamblul *Ostpolitik*-ului și atenția acordată de oficialitățile vest-germane acestei probleme, consultările bilaterale evidențiază o mare încredere între cele două părți. În mod repetat, pe parcursul anului 1972, partea germană a apreciat și remarcat „concordanța între eforturile României și cele pe care guvernul federal le depune în cadrul Pactului Nord-Atlantic pentru promovarea securității pe continent”. La 22 noiembrie 1972, într-o convorbire a unui oficial al Ambasadei române în R.F.G. cu directorul relațiilor politice din M.A.E. vest-german, dr. Van Well, acesta din urmă a informat că o recentă reuniune a miniștrilor de Externe ai Pieței Comune a dat o apreciere pozitivă inițiativelor României privoitoare la pregătirea C.S.C.E., dar observa: „propunerile și pozițiile adoptate de țara noastră vor putea

avea efecte de perspectivă, dacă ele vor fi dezvoltate la timpul potrivit și cu tactul necesar”. În concepția Bonnului, abordarea frontală de către România a ideilor „antibloc”, precum și poziția de rezistență față de „înțelegerea dintre cele două superputeri” „este parțial iluzorie și poate pune România într-o situație precară”. În concepția germană dialogul sovieto-american era un element fundamental al scenei internaționale și era nerealist să te pronunți pentru încetarea lui. Oficialul vest-german a insistat asupra faptului că, pentru a face să dispară mentalitatea de bloc, este mult mai important „să se lucreze în interiorul blocurilor și fără trompete”.

Semnificativ era accentul pe care diplomatul vest-german l-a pus pe nuanțele noi survenite în strategia celor două superputeri în orga-

nizarea C.S.C.E. El a enumerat ca realizări ale *Ostpolitik*-ului recunoașterea internațională a R.D.G. (scop pentru care U.R.S.S. vroia conferința de securitate europeană) și faptul că fuseseră îndepărtate temerile Washingtonului că printr-o astfel de conferință rolul S.U.A. în Europa ar fi fost diminuat. El a conchis: „Au fost reactualizate și consfințite înțelegerile de la Ialta, Potsdam și Viena. Astfel, după mulți ani, cele două puteri și-au schimbat strategia în privința Europei”, iar acum ele vor „să legalizeze situația creată în Europa și să elimine de pe continent focarele de tensiune, să-și asigure spatele pentru a se ocupa mai mult din motive diferite de alte zone și mai ales de Asia, unde au și interese comune, și contra-puse”. ■

(Va urma)



Cetățeni ai R.D.G. au forțat barierele forțelor de ordine și se îngrămădesc să îl privească pe Willy Brandt, aflat în orașul est-german Erfurt pentru o întâlnire cu Willy Stoph, președintele Consiliului de Miniștri al R.D.G.



HAIDUCUL IANCU JIANU



Vestitul haiduc (portret de Hortensia Popescu) și lucrarea lui C. Isler intitulată Iancu Jianu cu cetașii săi în Valea Oltului

DUMITRU BOTAR

Din neamul boieresc al Jienilor, Iancu a fost personajul cel mai cunoscut. Știm că s-a născut la Caracal, în anul 1787, dată consemnată pe lespedea de piatră de pe mormântul său. Era fiul paharnicului Costache Jianu, cel care în 1781 fusese numit de Alexandru Ipsilanti ispravnic al județului Romanați.

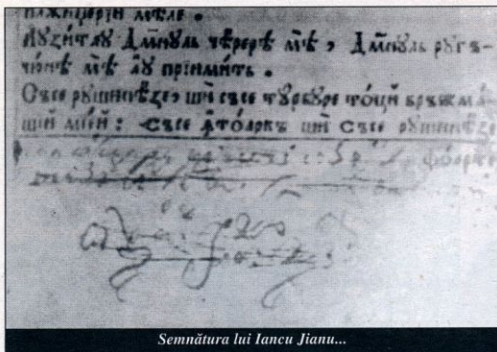
Noi ne-am obișnuit cu înfățișarea haiducului așa cum și-a imaginat-o pictorița Hortensia Popescu, dar chipul adevărat îl desprindem din frumoasa descriere făcută de contemporanul său Ion Ghica: „Om scurt, îndesat, rumen la față, ras și cu mustață deasă și scurtă, îmbrăcăminte lui: dulamă, pantaloni și scurteică, pe cap șapcă, la brâu pistoale și un cuțit cu prăsele de os și pușca în cumpănă în mâna dreaptă. Ajunsesă de o dibăcie vestită în călărie și în vânătoare, încăleca fără a pune piciorul în scară și nici mâna pe coama calului și băga glonțul prin verigă de inel.”

Simbolul florii prinsă-n piept

Iancu Jianu a mai avut trei frați: Amza, Dumitrache și Manolache, el fiind, se pare, cel mai mic. Afirmatia din unele lucrări potrivit căreia ar fi avut și o soră, Ancuța, nu se confirmă. Cei care susțin acest lucru vor să dea o explicație mai romantică momentului în care eroul s-a apucat de haiducie. După aceștia, Iancu ar fi făcut acest pas la vestea că Ancuța, chiar în ziua în care urma să se logodească cu Tudor Vladimirescu, fusese răpită de cărc-serdarul Stoica, din ordinul vel vornicului

Samurcaș. O Ancuță a existat, într-adevăr, numai că ea nu a fost sora, ci... soacra haiducului și, evident, nu a fost niciodată eroina unei asemenea aventuri.

Așa cum au arătat unii dintre autorii care s-au ocupat și au scris despre el (generalul Petre Vasiliu Năsturel sau locotenent-colonelul Dimitrie Papazoglu), Iancu a apucat calea codrului din dorința de a îndrepta relele din țară. „Pornit de un sentiment curat românesc” (D. Papazoglu), Iancu și-a întocmit o ceată de haiduci, pedepsind abuzurile comise de dregătorii și slujitorii corupți din acei ani



Semnătura lui Iancu Jianu...

de sfârșit ai domniilor fanariote. Era știutor de carte, cu relații în rândul boierilor de țară, cu toții nemulțumiți că „slujbele toate ale țării [erau] date pe mâna lor“ (c clientelei fanariote). P.V. Năsturel invocă și un incident care ar fi umplut paharul nemulțumirilor. Într-una dintre zile, nu se precizează anul, zăpiciu trimis să strângă dările, în ciuda rugămintilor lui Iancu de a-i păsuși pe cei pentru care el însuși se pusese chezaș, a încasat prin silnicie obligațiile datorate. Plecat cu treburile la Caracal, la întoarcere a aflat despre cele petrecute. Mânios, i-a ținut calea zăpiciului și l-a ucis, după care s-a făcut nevăzut.

Cert este faptul că Iancu nu era un om sărac, îndemnat spre haiducie din nevoi materiale. Într-un document din 25 septembrie 1815 este cuprins inventarul averii sale, așa cum l-a declarat sub proprie semnătură: „14 țigani anume, Neculai țiganul, Rada soția lui cu trei copii ai lor, Sava țiganul, Ancuța soția lui cu doi copii, Zaharia țiganul, Ioana soția lui, Vasile țiganul, văduv cu un copil, Tatomir țiganul“; dar mult mai importante erau celelalte bunuri: „o parte de moșie în Fălcoiu, o parte de moșie în Zvorsca, o parte de

moșie în Leu, patru răzoare de vie în Fălcoiu“.

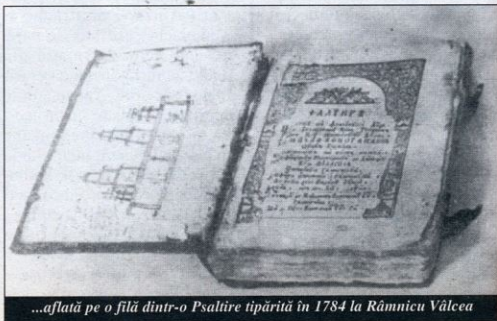
Există păreri contradictorii și în legătură cu numărul haiducilor aflați sub ascultarea lui Iancu. Se avansează uneori cifre fanteziste de câteva zeci, alteori chiar sute. Din documentele păstrate rezultă că niciodată ceata lui nu a cuprins mai mult de 20-25 de oameni. Mai mult, fiind veșnic urmărit de poteră, în acțiunile întreprinse folosea grupuri mici, de 10-12 oameni, pe care le putea manevra cu mai multă ușurință. În litografia semnată de Carl Isler *Iancu Jianu cu cețaii în Valea Oltului* dedicată de autor „nobilei familii a Jienilor“, se pot număra 23 de persoane. Dar argumentul cel

mai convingător în această privință este faptul că în oastea pandurilor lui Tudor Vladimirescu, în 1821, Iancu a adus cu sine doar 21 de oameni, între care: logofătul Oană, ceașul Duță, Marin Vântu, Ștefan Stânguleasa, Duduveică, Ion Turcitu, Apostol Grecu, Dincă Tiplu.

Până prin deceniul opt al veacului trecut, la Caracal a trăit învățătorul pensionar Mielu Truică. Când l-am cunoscut, avea 85 de ani și povestea, între altele, că străbunicul său, Andrei Truică, zis „Flăcăul“, fusese haiduc în ceata lui Iancu Jianu. Din relatarea sa am reținut și un amănunt interesant în legătură cu modul în care acesta își recruta oamenii. Iancu era proprietarul unei mori pe pârâul Caracal și se ducea adesea la moară, privindu-i pe voinici cum se întreceau la ridicatul și căratul sacilor. Îi urmărea îndelung, după care se apropia de ei și celor care îi reținuseră atenția le prindea câte o floare în piept, invitându-i să-l viziteze acasă la el. Acolo, la un taifas și-un păhărel, îi convingea să-l urmeze.

1.833 de taleri cauțiune

Prima știre certă despre acțiunile organizate de Iancu



...aflată pe o filă dintr-o Psaltire tipărită în 1784 la Râmnicu Vâlcea

Jianu datează din 6 mai 1812. Este vorba despre o anafora (raport) al marelui spătar, din care rezultă că „în județul Romanaților se află un Iancu Jianu și un Scarlat Fărcășanu asupra cărora este mare bănuială că metahirisesc [practică] fapta tâlhăriei după urmările lor, având fieștecare câte o ceată de oameni înarmați...”. Majoritatea autorilor consideră că Iancu apucase calea codrului cu puțin timp în urmă, nu înainte de 1810. Din raportul marelui spătar nu rezultă limpede că era vorba doar despre o singură ceată. Deducem însă că prezența haiducilor devenise extrem de stânjenitoare pentru autorități, de vreme ce, la 30 decembrie 1812, noul domn, Ioan Gheorghe Caragea, urcat pe tron la 27 august același an, poruncește ispravnicilor din județul Romanați să predea în mână „polcovnicului, za poteră, Gheorghe” pe Iancu Jianu și o parte dintre cetașii lui, aflați la acea dată în „grosul” (închisoarea) isprăvnicatului din Caracal, spre a fi aduși la Spătărie, în București. Totodată, polcovnicul Gheorghe, „credincios boier domniei”, fusese însărcinat de domn să urmărească și să prindă și pe ceilalți haiduci aflați încă în libertate.

Adus la București, Iancu nu a rămas prea mult timp înmănișat, deoarece rudele sale, persoane influente, au intervenit și au obținut iertarea. Dintr-un document datat 1 iulie 1815, aflăm cum, la rugămintea ispravnicilor din Romanați și a biv vel vornicului Constantin Samurcaș (vechilul Căimăcămiei Craiovei), „ne-am milostivit domnia mea și l-am iertat de toate greșelile trecute și are voie de a se întoarce la casa sa fără a fi supărat de către nimeni, iar când și de acum înainte nu se va părăsi de



Casa memorială „Iancu Jianu”, secție a Muzeului Romanajului din Caracal

netrebniciei sale și se va dovedi în vreo vină se va pedepsi strașnic”.

Ațiunile puse la cale de Iancu Jianu și haiducii săi depășiseră raza județului Romanați, printre păgubiți aflându-se „Ioan Protopopu ot Cacleți” (jud. Dolj), „Șerban logofătul Stănescu” din Craiova, „Costache Aricescu prim vechil” și „Stavri sofrajiul cămării domnești”. Cu toții se prezentaseră la Departamentul Criminalicesc, cu acte doveditoare de pagubele suferite. Departamentul respectiv a înaintat un raport domnului, în care se specifica faptul că Iancu recunoștea învinuirile aduse, cu excepția jafului din martie 1812, reclamat de protopopul din Cacleți.

Factorul hotărâtor pare să fi fost însă gestul fratelui haiducului, Amza Jianu, care depusese la Vistierie drept garanție suma de 1.833 de taleri, bani din care să fie despăgubiți cei „călcați” de haiduc și tovarășii săi. Există și un detaliu interesant: Iancu a declarat că din vânzarea bunurilor sale se puteau obține banii necesari acoperirii tuturor despăgubirilor pretinse, dar și achitarea sumei avansate de fratele său.

Ținând cont de toate acestea, la 10 octombrie 1815, Caragea vodă a poruncit ispravnicilor județelor din Oltenia să „publicuiască [aducă la cunoștință] la toți de obște” că oricine „va mai fi fost jefuit de Iancul Jianu să se înfățișeze cât mai repede la Departamentul de Criminalion”, pentru „a intra și aceia la împărțea”.

Plata despăgubirilor se făcea însă cu destulă înțetăie, de vreme ce, în iunie 1816, logofătul Șerban Stănescu se plânga domnului că nici până la acea dată nu reușise să recupereze sumele reclamate. Câteva zile mai târziu, la 30 iunie, domnul a poruncit caimacamului Craiovei, Costache Suțu, să rezolve degrabă chestiunea. În sfârșit, abia la 10 aprilie 1817, Caragea vodă a emis o „carte deschisă către caimacamul Craiovei, prin care se iartă Iancu Jianu prin chezașia serdarului Iamandi”. Scri-soarea preciza că „luându-l și serdarul Iamandi în chezașia sa, îi hărăzim viața lui [Iancu], trecându-i cu vederea și ertându-i cele trecute greșeli de până acum”. Drept urmare, serdarul Iamandi trebuia să-l aducă pe Iancu la Divan, în

București, și acolo să i se citească porunca, precizându-i-se că în caz de recidivă va fi spânzurat „fără nici un fel de milostivire, acolo unde se va afla”.

Căpitan de panduri

În ciuda avertismentelor primite, Iancu n-a rezistat ispitei și a luat iar calea codrului. A fost prins, adus la București și condamnat la moarte prin spânzurătoare. L-a salvat un străvechi obicei al pământului, potrivit căruia dacă un condamnat la moarte era cerut în căsătorie de o fată și acesta accepta s-o ia de soție, respectivul era iertat. Salvarea lui Iancu Jianu a venit de la Sultana Gălășescu, o tânără din suita domniței Ralu, fiica lui vodă Caragea, care și-a exprimat dorința de a-l lua de soț. La intervenția fiicei sale, vodă a acceptat respectarea vechiului obicei și în momentul în care Iancu era cu ștreangul de gât, a sosit un arnăut cu porunca de iertare din partea domnului.

După căsătoria cu Sultana Gălășescu, Iancu s-a retras la moșia sa de la Fălcoi, lângă Caracal. Aici l-au găsit evenimentele din 1821. Îl cunoștea demult pe Tudor și n-a stat pe gânduri. Chemându-și foștii tovarăși de haiducie, s-a înrolat în corpul de panduri care forma nucleul de elită al oștirii lui Tudor. A fost numit căpitan de panduri și, în aprilie 1821, împreună cu stolnicul Borănescu, a fost trimis în misiune la pașa de Silistra, Mehmed Selim, pentru a-l convinge să renunțe la intervenția pe care o proiecta în Țara Românească. Din ordinul pașei, cei doi au fost arestați și eliberați abia în august 1821, când mișcarea lui Tudor fusese reprimată, iar

țara se afla sub ocupație otomană.

După revenirea în țară, Iancu Jianu s-a stabilit la Chiliz, un cătun aflat la 10 km de Caracal, unde avea o casă întărită. Potrivit raportului consulului austriac Krenchely, în 1823 a fost arestat, sub acuzația că voia să devină un al doilea Tudor Vladimirescu, dar a fost eliberat curând. Paisprezece ani mai târziu, în 1837, era subcârmuitor al plășii Oltețului. La acea dată, cum rezultă din însemnările făcute pe o *Psaltire* tipărită la Vâlcea în 1784, avea și copii: „La leatul 1835 mai 24... am căpătat prunca Zinca, botezată de soacră-mea Ancuța Gălășescu. Spre știință, [însemnez] când s-a născut și fiica noastră Marița, la leatu 1830, august 10”. Pe o altă filă a aceleiași tipărituri se află și semnătura haiducului. *Psaltirea* respectivă se află în fondurile Muzeului din Caracal.

În legătură cu data morții lui Iancu Jianu au apărut unele semne de întrebare, datorită afirmației colonelului Papa-

zogu, cum că în 1844 el ar fi prânzit cu fostul haiduc în casa lui Iancu Bibescu, ispravnicul județului Romanați. Or, știm cu exactitate că Iancu Jianu s-a stins din viață la 14 decembrie 1842, cum se află consemnat în Condicile civile ale Bisericii Maica Domnului din Caracal, ctitorie a Jienilor, precizându-se și faptul că a doua zi, 15 decembrie, în acea biserică „s-a îngropat Iancu Jianu, șătrar în Caracal”.

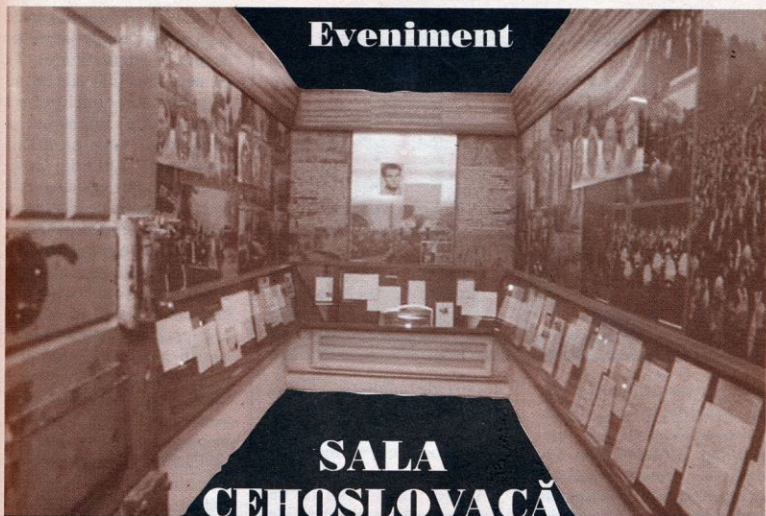
A fost înmormântat în tinda bisericii, alături de alți membri ai familiei. În anul 1910, când s-a reparat lăcașul, lespedea funerară a fost fixată pe peretele de sud. Cu acel prilej, osemintele lui Iancu Jianu au fost strămutate în cimitirul orașului Caracal, alături de cele ale soției, Sultana, decedată în 1869. Aceasta fusese dorința Sultanei, de vreme ce piatra funerară de pe mormântul celor doi poartă următoarea inscripție: „Sub această piatră, așezată cu cheltuiala soției sale, se odihnește [!] oasele răposatului șetrar Iancu Jianu, carele născându-se la leatul 1787, a răposat la anul 1842, decembrie 14.”

În ultimii ani de viață, Iancu Jianu dusese o existență liniștită, dar faptele din tinerețe îl transformaseră în erou de legendă. Casa haiducului, restaurată după planurile arhitectului R. Mariani, a devenit „Casa memorială Iancu Jianu”, unul dintre punctele muzeistice de atracție din Caracal. Inaugurarea ei s-a făcut la 29 septembrie 1959, iar primul vizitator a fost un strănepot al haiducului din ramura Jienilor de la Fălcoi, pe nume Petrescu Stelian. Sunt expuse aici cărți cu însemnări marginale, documente, stampe, tablouri, arme și alte obiecte care au aparținut haiducului, păstrându-i vie amintirea. ■



Piatra de pe mormântul haiducului

Eveniment



SALA CEHOSLOVACĂ DIN MEMORIALUL SIGHET

LIBUŠE VALENTOVÁ (Praga)

De zece ani deja, la Sighetu Marmației funcționează Memorialul Victimelor Comunismului și ale Rezistenței, înființat și administrat de Fundația Academia Civică din București (Magazin istoric, nr. 8/1998, 8/1999, 9/2000, 9/2001, 11/2002). Istoria acestei instituții începe însă mai devreme, prin anul 1992, când președinta Alianței Civice, poeta Ana Blandiana, se adresează Consiliului Europei cu cererea ca acesta să gireze transformarea unei închisori staliniste de trist renume într-un muzeu consacrat opresiunii politice în timpul regimului comunist din România. Iată cuvintele prin care autoarea îndrăznețului proiect caracteriza menirea viitorului muzeu: „Memoria trebuie să fie un drum nu numai spre trecut, ci și spre viitor. Muzeul de la Sighet va fi muzeul tuturor închisorilor românești de după război, al țării care devenise în cele din urmă ea însăși o închisoare și chiar al mentalităților, în care ecoul terorii mai persistă încă. Cu durere, rațiune și speranță comparându-ne în spațiu cu cei din jurul nostru, comparându-ne în timp cu noi înșine din trecut și din viitor, Memorialul de la Sighet va strânge, va prezenta și va analiza dovezile memoriei noastre colective, transformându-le în istorie. Pentru că, în fond, ce este scrierea istoriei dacă nu exorcizarea demonilor trecutului pentru a-i împiedica să pătrundă în viitor?”

In anii următori, în ciuda multor obstacole financiare și tehnice și practic fără nici o susținere din partea oamenilor politici și mediilor românești, reprezentanții Fundației Academiei Civice (înființată în 1994), împreună

cu o numeroasă echipă de istorici, arhitecți, constructori și designeri, reușesc să ducă până la capăt reconstrucția vastei închisori austro-ungare, în stare de ruină, din centrul orașului Sighetu Marmației. În același timp, la București

începe să lucreze un centru de studii, condus de Romulus Rusan, care se ocupă cu colectarea băncii de date pentru Muzeu (fotografii, acte, obiecte, scrisori, colecții de ziare, cărți, manuale, albume, documente de istorie orală



Libuše Valentová, Romulus Rusan, Petruška Šustrová

s-au înregistrat 3.000 de ore de mărturie de la 2.700 de persoane). În 1995, Consiliul European ia Memorialul sub egida sa, iar trei ani mai târziu îl așază printre principalele locuri de păstrare a memoriei Europiei, alături de Memorialul de la Auschwitz și Memorialul Păcii din Normandia.

În prezent, Memorialul din România este format dintr-un Muzeu (director: Gheorghe Mihai Bârlea) și un Centru Internațional de Studii asupra Comunismului, cu sediul în București (consiliul executiv: Romulus Rusan și Ioana Boca). Muzeul, adică edificiul din Sighet, renovat și completat cu spații noi, a fost deschis pentru public în 2000, iar de atunci este vizitat lunar de circa 5.000 de persoane.

După propria mea experiență (dar nu numai a mea), vizita unuia dintre locurile în care au fost lichidate, în perioada postbelică, elitele politice românești este foarte emoționantă. În prima sală, denumită Sala hârtiilor, domină o mare hartă a României, acoperită aproape în întregime cu semne reprezentând penitenciare, lagăre de muncă forțată, centre de deportare,

locuri de anchetă, aziluri psihiatrice cu caracter politic, gropi comune. Tot aici vizitatorul poate citi și totul-ul valabil pentru întregul Muzeu: „Atunci când justiția nu reușește să fie o formă de memorie, memoria singură poate să fie o formă de justiție“ (Ana Blandiana).

Sălile următoare (foste celule), dispuse de o parte și alta a celularului, cuprind expoziții concepute tematic și cronologic: „Alegerile din 1946“, „Celula lui Iuliu Maniu“, „Celula lui Gheorghe I. Brătianu“, „Distrușgerea partidelor politice“, „Represiunea asupra Bisericii“, „Securitatea între 1948-1989“, „Munca forțată“, „Colectivizarea“, „Deportarea în Bărăgan“, „Rezistența armată în munți“ ș.a.m.d., până la „Epoca de Aur sau comunismul kitsch“, „Mișcările sociale din Valea Jiului și Brașov“ și „Oponenți și disidenți în deceniile 8-9“.

În închisoare au murit, în urma torturii, pe lângă I. Maniu și Gh.I. Brătianu, alte 50 de persoane, ale căror corpuri au fost duse noaptea, în taină, la Cimitirul Săracilor

de la marginea orașului, unde până astăzi gropile lor nu au putut fi identificate. Te gândești la ei și la sute de mii de prizonieri politici trecând într-o curte interioară a edificiului, unde se află o catacombă rotundă, cu o deschidere spre cer sub formă de cruce spațiu de reculegere și rugăciune. Pe pereții rampei de coborâre în subpământean poți citi numele a aproape 8.000 de morți din închisorile, lagărele și locurile de deportare, gravate în andezit fumuriu. Îți imaginezi suferințele prin care au trecut victimele totalitarismului, iar gândul acesta devine și mai insistent în momentul când ajungi în cealaltă curte a închisorii, în care observi cu emoție grupul statuar „Cortegiul sacrificiilor“ de Aurel Vlad: este vorba despre 18 siluete umane turnate în bronz, mergând spre un zid care le închide orizontul.

Mulți cercetători, istorici, politologi și publiciști (inclusiv cei din Cehia) au cunoscut Muzeul de la Sighet datorită neobositei activități a Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului. Acest Centru s-a preocupat, de-a lungul anilor, atât de atragerea unor colaboratori valoroși din România și din străinătate, cât și de crearea unei promoții de cercetători tineri. A stimulat dezbaterile unor teme importante, pe terenuri neexploitate, în cadrul simpozioanelor, seminarilor și meselor rotunde. Numeroși specialiști, dar și martori ai evenimentelor respective s-au întâlnit la cele zece simpozioane organizate între 1993-2002, ale căror teme priveau evoluția istorică a țărilor Europene Centrale și de Est, începând cu alegerile de după război, continuând cu diferite

forme ale rezistenței față de comunism și ajungând la „sfârșitul sistemului”, în 1989.

Printre participanții din străinătate merită poate să fie amintiți în mod deosebit francezul Stéphane Courtois, principalul autor al *Cărții negre a comunismului*, englezul Dennis Deletant de la School of Slavonic and East European Studies, din cadrul lui University College, Londra, excelent cunoscător al istoriei românești din secolul XX, sau polonezul Bogdan Lis, reprezentant de seamă al sindicatelor independente „Solidarnosc”. De fiecare dată, la câteva luni după simpozion, a apărut, sub formă de carte groasă, în bune condiții grafice, și volumul cuprinzând toate comunicările prezentate: este vorba despre colecția *Analele Sighet*. Afară de aceasta, Centrul realizează și alte colecții de lucrări de istorie, de documente și de istorie orală. Printre zeci de titluri, toate demne de interes, aş aminti măcar două apariții, extrem de valoroase și pentru publicul cititor din afara granițelor României: studiul *Regimul concentraționar din România 1945-1964*, de Ion Bălan (Biblioteca Sighet 12, Fundația Academia Civică 2000) și romanul autobiografic al disidentului rus Vladimir Bukovski *Și se întoarce vântul* (Fundația Academia Civică, 2002).

Din cele spuse mai sus reiese clar că Memorialul de la Sighet, deși orientat înainte de toate spre istoria recentă a României, se ocupă și de contextul istoric al celorlalte țări din fostul bloc sovietic. Acum câțiva ani, la prima mea vizită la Muzeu, m-a surprins plăcut faptul că la parter, printre primele săli vizitate, am desco-

perit și una consacrată țărilor din Europa Centrală și de Est, inclusiv Cehoslovaciei. Spațiul rezervat țărilor respective a fost, firește, destul de limitat. Îmi amintesc însă precis că în timpul unei discuții între doamnele Ana Blandiana și Petruška Šustrová, fostă disidentă și purtătoare de cuvânt a mișcării Charta 77, a apărut ideea ca istoria recentă a acestor țări apropiate sau chiar vecine (și Cehoslovacia se învecina cu România, înainte de război!) să fie prezentată cu mai multe detalii, în săli (celule) special amenajate.

Cu timpul, ideea a început să se concretizeze. În 2003, în prezența oaspeților polonezi, s-a vernisat o sală de la etajul II, în care sunt expuse documentele ilustrând evoluția

regimului comunist din Polonia, precum și cea a mișcărilor de rezistență. Cam de atunci s-a inițiat și lucrul la expoziția cehoslovacă, la care au contribuit Ambasada Cehiei și Centrul Ceh de la București, Biblioteca samizdatului „Libri prohibiti” de la Praga (directorul: Jiří Gruntorád), istoricul Petr Blažek, de la Institutul de Istorie Contemporană, publicista Petruška Šustrová și alții. Sala cehoslovacă a fost deschisă solemn în vara anului trecut, la 13 iulie, în cadrul Școlii de vară de la Sighet, ajunsă acum la a 8-a ediție.

Ce au găsit în sala nr. 82 de la etajul II studenții din România și cei din Republica Moldova, participanți la cursuri, și ce vor găsi acolo vizitatorii Muzeului? Sus de tot, pe o bandă care înconjoară sala, se află *Cronologia*

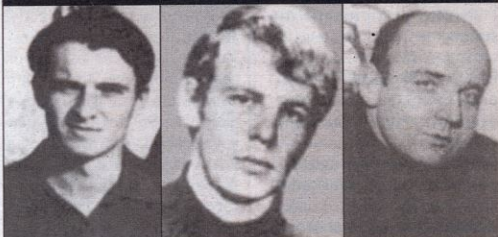


Memorialul Sighet, spațiu de reculegere (imaginile din paginile 43-45 ne-au fost puse la dispoziție de Fundația Academia Civică)

regimului comunist din Cehoslovacia 1948-1989 (autor: Petr Blažek). Mai jos sunt de văzut fotografiile mărite care redau atmosfera unor evenimente de neuitat din 1968, 1969, 1988, 1989, precum și portretele și biografiile unor intelectuali care au influențat desfășurarea „Primăverii de la Praga” sau „Revoluției de catifea” (autoare: Petruška Šustrová). În vitrine sunt expuse publicații samizdat, fenomen foarte răspândit în Cehoslovacia de după 68: ziarul clandestin *Lidové noviny*, opere ale unor scriitori precum Bohumil Hrabal sau Václav Havel, copiate la mașini de scris în zeci de exemplare.

După părerea mea, vizitatorii români vor afla lucruri noi în această sală, iar turiștii cehi, care ajung în Maramureș într-un număr crescând, își vor aminti, cu această ocazie, că istoria noastră de după război are foarte multe puncte comune cu cea a României. Prin realizarea proiectului „Sălii cehoslovace”, Memorialul de la Sighet devine mai apropiat compatrioților noștri, dar, pe de altă parte, el își subliniază caracterul internațional. Anul acesta, cu ocazia aniversării revoluției din Ungaria (1956), va avea loc deschiderea unei săli ungare. În acest context nu e de mirare că Memorialul de la Sighet este considerat o instituție unică în Europa. „Nu-mi amintesc o altă țară din Europa de Est sau din fosta Uniune Sovietică unde să funcționeze ceva asemănător Memorialului de la Sighet”, afirma acum câțiva ani dr. Joachim Gauck, din Germania. ■

Torța umană



Jan Palach și alți doi tineri care i-au urmat gestul, Jan Zajíc și Evžen Plocek

Student în anul doi la Facultatea de Litere a Universității Caroline, Jan Palach s-a stropit cu benzină și și-a dat foc în centrul Pragăi în data de 16 ianuarie 1969. Trei zile mai târziu murea. Scrisoarea de adio, găsită în servietă lui după înfăptuirea acțiunii, suna în felul următor: „Ținând cont de faptul că popoarele noastre se află la marginea deznădejdiei, ne-am hotărât să ne manifestăm protestul și să trezim oamenii acestei țări în următorul mod: grupul nostru se compune din voluntari care, pentru cauza noastră, sunt hotărâți să-și dea foc. Eu am avut cinstea să trag la sorți numărul unu și astfel mi-am câștigat dreptul să scriu prima scrisoare și să fiu prima torță. Cerințele noastre sunt: în primul rând, interzicerea imediată a cenzurii, în al doilea rând, interzicerea răspândirii ziarului *Zprávy* (ziar care aproba ocuparea Cehoslovaciei și care apărea în cehă în R.D.G.). Dacă solicitările noastre nu vor fi îndeplinite în termen de cinci zile, adică până în 21 ianuarie 1969, și poporul nu ne sprijină îndeajuns, adică printr-o grevă nelimitată în timp, se vor aprinde alte torțe. Torța nr. 1. P.S.: Amintiți-vă de august. În politica internațională s-a făcut loc pentru Republica Socialistă Cehoslovacă. Să-l folosim.”

Jertfa lui Palach a trezit, pentru oarecare vreme, societatea cehoslovacă din letargia în care căzuse. Inmormântarea lui la cimitirul Olšany din Praga s-a transformat într-o manifestație națională pentru libertate și democrație. Fapta lui Jan Palach a fost urmată de alți tineri, printre care: Josef Hlavatý (și-a dat foc în 20 ianuarie 1969, a murit în 25 ianuarie 1969), Miroslav Malinka (și-a dat foc în 22 ianuarie 1969), Blanka Nacházlová (s-a otrăvit cu gaz lampant în 22 ianuarie 1969), Jan Zajíc (și-a dat foc în 25 februarie 1969), Evžen Plocek (4 aprilie 1969).

Dar a intervenit regimul zis „de normalizare” și publicul, practic, nu a mai aflat nimic despre unele dintre aceste jertfe. În noiembrie 1973, sub supravegherea Securității de stat (STB), corpul lui Palach a fost exhumat și incinerat, iar în martie, urna cu cenușa lui a fost depusă la cimitirul din orașelul Všetaty, unde trăia mama lui Palach. Pe locul unde Palach și-a sacrificat viața și la mormântul lui, membrii unor structuri independente depuneau flori și erau urmăriți de Securitate. În ianuarie 1989, în încercarea de a săpuna flori la Václavské náměstí, în apropierea locului unde Palach își dăduse foc, reprezentanții unor inițiative independente au fost arestați, ceea ce a dus la desfășurarea unor demonstrații masive, dur reprimare de poliție, care au ținut o săptămână întreagă. Așa-zisa „săptămână a lui Palach” era o prevestire a „revoluției de catifea” din noiembrie 1989.



Imagini de la serbările ziarului Scântea, 25 septembrie 1949, și protagonistul acestui articol

SORIN TOMA LA JUDECATA PARTIDULUI

ALINA ILINCA, LIVIU-MARIUS BEJENARU

La 28 iunie 1963, Secretariatul C.C. al P.M.R. aproba, la propunerea Comisiei Controlului de Partid, excluderea din rândurile membrilor de partid a lui Sorin Toma, „redactor responsabil la organul de presă al partidului Scântea și fost membru al C.C. al P.M.R. în perioada 1949-1960”. Motivele alungării sale erau dintre cele mai serioase: „dezertarea din munca de partid în anul 1940 și apoi din armata sovietică în timpul războiului fascist (sic!), pentru comportarea lașă pe teritoriul sovietic cotropit vremelnice de fahiști și pentru ascunderea în mod premeditat a faptelor sale nedemne în fața Partidului”.

Sorin Toma a devenit cunoscut publicului mai ales în urma atacului pe care l-a lansat împotriva poetului Tudor Arghezi. În numerele consecutive dintre 5 și 10 ianuarie 1948, Scântea publica o luare de poziție denigratoare, de mari proporții, intitulată Poezia putrefacției și putrefacția poeziei. Răsfoind volumele lui Tudor Arghezi, semnată de redactorul-șef al ziarului, Sorin Toma. „O asemenea «estetică» nu poate pretinde o mai mare valoare de circulație decât ar putea să aibă niște obiecte fabricate într-o leproserie sau niște idei elaborate în casa de nebuni – scria Sorin Toma. Ea nu este propriu-zis o estetică, ci un fenomen patologic, un agent al contagiunii pe care societatea sănătoasă trebuie să-l izoleze.” Mai târziu, Sorin Toma și-a exprimat regretul și a susținut că pamfletul în care îl ataca pe Arghezi fusese scris în urma unor ordine exprese venite de la vârful ierarhiei de partid.

Născut la 23 aprilie 1914 în București, Sorin Toma a fost atras de ideile comuniste încă din anul 1932, pe când era student la Facultatea de științe matematice. A intrat în U.T.C. în 1932, iar în anul următor a fost primit în P.C.d.R. Timp de trei ani a îndeplinit mai multe funcții în domeniul presei de partid, al propagandei și agitației la Comitetul orașenesc București, activând apoi ca secretar al Comitetului local antifascist, precum și în cadrul Ajutorului Roșu. În 1936 a fost numit instructor al Comitetului orașenesc de partid București, după care a făcut parte din redacția ziarului *Scânteia*, fiind folosit apoi ca instructor în resortul agitație și propagandă al C.C. al P.C.d.R. Dovadă a încrederii de care se bucura, în anii 1937-1938 a fost trimis de către comuniști să activeze în organizația de tineret a P.N.T. (aripa de stânga), ajungând chiar președinte al unei circumscripții din București. În iunie și iulie 1934 și apoi în 1938 a fost arestat, dar, deși Siguranța a avut numeroase probe privind activitatea lui ilegală, a fost eliberat de fiecare dată datorită relațiilor pe care tatăl său, poetul A. Toma, le avea cu diverse personalități din partidele politice, cu unele cercuri de la curtea regală și din aparatul de stat. A fost arestat din nou la 6 martie 1940, deoarece, în timpul în care a fost încorporat la Regimentul 1 Transmisiuni din București, a profitat de funcția de furier pe care o avea și a sustras 12 bilete de voie în alb, cu scopul de a ieși din



Poetul A. Toma

unitate nestingherit. În perioada în care era arestat a fost vizitat de tată, care a reușit să-l mai scape o dată din încurcătură. Cazul a fost clasat. La 1 aprilie, Sorin Toma a plecat în permisie și a stat acasă până la 28 iulie 1940, dată la care unitatea l-a declarat dezertor. Deși a aflat de la soție că partidul se pregătea să-l trimită în

Arestat de două ori de Siguranță, eliberat de tata

provincie pentru organizarea unor activități ilegale, el a părăsit România.

Și-a îndreptat pașii spre Basarabia, aflată atunci sub administrație sovietică, locuind un timp în orașul Bălți și lucrând la ziarul *Pământ Sovietic*. În octombrie 1940, s-a stabilit la Chișinău, muncind la o editură în limbi străine. A fost mobilizat în armata sovietică pentru săparea de tranșee și șanțuri antitanc și a fost trimis la Zaporozje, pe malul stâng al Niprului. Fiind surprins de înaintarea trupelor

germane, a rămas sub ocupație și a lucrat în sovhozurile din localitățile Mihailovka și Liubomirovka, regiunea Kri-voirog, Ucraina.

La 24 octombrie 1943, armata sovietică a eliberat Liubomirovka, iar Sorin Toma a fost încorporat într-un detașament de muncă și a lucrat la construirea unor drumuri în Prusia Orientală, în spatele frontului. După ce a aflat că armata sovietică înaintase și pe teritoriul României, Sorin Toma a început să se agite și să ceară să fie trimis în țară, făcând apel la cunoștințele pe care le avea la Moscova. Aflându-se în capitala sovietică trimis de Ana Pauker, Constantin Părvulescu s-a interesat, după cum se menționează într-un document, „la tovarășul Guleaiev, fost responsabil cu cadrele la Komintern, despre Sorin Toma. De la acest tovarăș a aflat că Sorin Toma are o situație dubioasă privind perioada cât a stat sub ocupație fascistă și că a fost cercetat de o comisie și că îl consideră ca pe un element suspect. Cu acest prilej, tov. Părvulescu Constantin a fost sfătuit ca să se adreseze unui general din cadrul M.A.I. al Uniunii Sovietice, de la care a primit răspunsul că nu poate să-l trimită pe Sorin Toma la Moscova decât numai la cererea tovarășilor de la Komintern. Pus în fața acestei situații, tov. Părvulescu Constantin arată că a discutat această problemă cu tov. Dimitrov, care i-a recomandat ca să fie informată Ana Pauker cu privire la suspiciunile și neclaritățile în legătură cu

Sorin Toma. Ana Pauker, fiind informată despre toate acestea, a răspuns că ea cunoaște situația lui S. Toma, insistând în continuare ca el să fie adus la Moscova și trimis imediat în țară. În urma acestor insistențe, s-au făcut intervențiile respective și la câteva zile înainte de terminarea războiului Sorin Toma a fost adus la Moscova și în iulie 1945 a plecat în țară. „După ce s-a întors în țară (în perioada petrecută la Moscova, din 6 mai și până în iulie 1945, a fost redactor șef al ziarului *Pentru Patrie* din cadrul Diviziei „Horia, Cloșea și Crișan“), pe baza indicațiilor date de Ana Pauker Secției de Cadre a C.C. al P.C.R., Sorin Toma a fost încadrat în partid cu vechimea din 1933 și numit redactor responsabil al ziarului *Scânteaia*. Ca o supremă dovadă de încredere Sorin Toma a fost ales ani la rând membru al C.C. al P.M.R.. Dar partidul veghea.

Primii nori negri care amenințau să-i întunece cariera au apărut la puțin timp după întoarcerea în România. În 1946, a fost nevoit să scrie o autobiografie despre timpul petrecut departe de țară. Cu talentul său literar, a realizat cu acel prilej o adevărată povestire eroică, din care spicuim câteva fraze: „pe teritoriul cotropit de fasciști am fost un adevărat ziar ambulant“, „am fost în legătură cu comuniștii locali care trăiau ilegal ca și mine“, „am fost singurul inițiator al acțiunilor antifasciste pe acel teritoriu“ ș.a.m.d.

A scăpat cu bine de acuzațiile care i s-au adus

(„afirmații calomnioase cu privire la forțele Uniunii Sovietice și a mișcării comuniste în general“), deși exista și un martor care afirma că îl auzise când rostise acele afirmații.

Anii au trecut și abia în aprilie 1960 a mai fost chemat în fața Comisiei Controlului de Partid „pentru o convorbire“, după cum i s-a specificat. Însă afirmația lui Sorin Toma din memoriile

A reușit să scape și de Gestapo, și de NKVD

sale, conform căreia cei din Comisie știau că „în 1940, sub guvernarea fascistă, pro-hitleristă a lui Gigurtu, Ștefan Foriș, secretarul general al partidului, indicase unui însemnat număr de activiști periclitati de a fi internați în lagăre, printre care mă număram și eu, să devină temporar refugiați politici în U.R.S.S.“, nu este susținută de documentele ce se referă la excluderea sa din partid. De fapt, Comisia l-a acuzat că „la

data de 30 iulie 1940 a plecat în U.R.S.S. fără aprobarea partidului, dezertând din munca de partid“. Apoi, din verificările ulterioare, a mai reieșit și faptul că Sorin Toma plecase în patria comunismului prin intermediul avocatului de origine poloneză Bernard Dlugaci, care, „împreună cu soția sa, era suspectat în 1944-1946 că s-a ocupat cu spionajul“, iar ulterior, „în 1950, a plecat în statul Israel“. Până la acuzația că a fost trimis de Dlugaci să-i spioneze pe sovietici nu mai era decât un pas. Pas pe care însă cei din Comisie nu l-au făcut, mulțumindu-se numai ca timp de trei ani cât au durat cercetările să-l chestioneze neîncetat în legătură cu acest subiect. Astfel, dacă la începutul verificărilor „Sorin Toma a afirmat că abia în U.R.S.S. și-a dat seama că plecarea lui nu a fost aprobată de partid“, după doi ani „a prezentat o nouă declarație în care arăta că în ajunul plecării lui în U.R.S.S. aflase de la tov. Ana Toma că C.C. hotărâse să-l trimită la munca ilegală în-



Gh. Gheorghiu-Dej în mijlocul unui grup de jurnaliști români

tr-o regiune", dar că a ascuns acest fapt fiindcă „i-a fost rușine să mărturisească dezertarea”.

O altă chestiune „cu privire la verificarea trecutului politic al lui Sorin Toma” și în care existau „o serie de neclarități și contradicții în autobiografiile și declarațiile sale date la partid” a fost și arestarea de la 6 martie 1940, din cauza biletelor de voie. Comisia a studiat unele „materiale ale vechilor organe de stat” din care rezulta că, după arestare, Sorin Toma „a fost cercetat la Prefectura Poliției Capitalei și predat apoi organelor S.S.I. cu mențiunea că este comunist activ și că o parte a biletelor de voie în alb nu poartă ștampila companiei a II-a din Regimentul I Transmisiuni din care el făcea parte, ci a altor subunități”. A fost audiat apoi fostul agent al S.S.I. Nicolae Niculescu, care a confirmat că l-a transportat pe arestat de la Prefectura Poliției la Siguranță și l-a predat șefilor săi, Sorin Toma fiind anchetat apoi de către șeful Serviciului de contraspionaj, Florin Becescu, la 11 martie Tribunalul Militar clasând cazul. Cum Florin Becescu decedase între timp, Sorin Toma nu a mai menționat în fața Comisiei episodul cu ancheta de la S.S.I., mai ales din cauza faptului că teza „dușmanului strecurat în rândurile partidului” făcuse deja numeroase victime printre comuniștii români.

Până la urmă, în lipsa unor personaje cheie implicate în acel episod (fie muriseră, fie fugiseră din țară), împrejurările n-au putut fi lămurite.



Constantin Părvulescu

Adevărata piatră de încercare a fost însă perioada petrecută de Sorin Toma în U.R.S.S. și care, în final, i-a adus excluderea din partid. În declarațiile date cu prilejul verificărilor, Sorin Toma a arătat că din cauza ofensivei armatelor germano-române, detașamentul la care era repartizat s-a retras dincolo de

În declarațiile date la partid, perioada petrecută în U.R.S.S., sub ocupație germană, a rămas neclară

Nipru. Nu însă și el, care a preferat să rămână în teritoriul ocupat. S-a stabilit în satul Mihailovka, regiunea Krivoirog din Ucraina, angajându-se salahor la sovhozul „Nansen”. Deoarece localitatea servea ca punct de cantonament pentru unitățile combatante, a fost folosit ocazional ca interpret în relațiile cu localnicii de către o unitate a armatei române aflate în retragere de pe front, în vederea încartiruirii acestora în localitate.

A aflat că germanii făceau recrutări de tineri pentru a fi trimiși la muncă forțată pe teritoriul celui de-al treilea Reich. În cazul în care ar fi fost recrutat, la comisia medicală s-ar fi descoperit tocmai ceea ce Sorin Toma se chinuia să ascundă: că era evreu. Pentru a evita trimiterea în Germania, el s-a gândit să realizeze, după cum avea să spună mai târziu în fața Comisiei, „un bluff”: a răsândit printre localnici vestea că pleacă într-o altă localitate, la Apostolovka, la Comisariatul raional german, pentru a obține repatrierea în Basarabia. La 10 martie, a ajuns în localitatea respectivă și s-a așezat la rând laolaltă cu cei care așteptau să între în audiență. Până la urmă, a prins curaj și a discutat cu un funcționar al Comisariatului care, după ce i-a ascultat povestea, l-a asigurat că, în ceea ce privește repatrierea în Basarabia, nu există nici o problemă din partea autorităților, spunându-i apoi să vină peste vreo două săptămâni pentru a primi permis de călătorie. Sorin Toma nu s-a mai prezentat niciodată la Comisariat, însă a avut grijă să popularizeze acest episod la Mihailovka, spunând administrației sovhozului că el, datorită faptului că este pe picior să plece în Basarabia, nu poate să fie trimis în Germania.

Situația de interpret în care a ajuns i-a dat și un semnal de alarmă: trebuia să părăsească urgent satul pentru a nu fi pus ulterior în situația de a ajuta la anchetarea

partizanilor sovietici și de a fi acuzat după eliberarea țării de colaborare cu inamicul. Cu ajutorul unui angajat al sovhozului și-a confecționat o legitimație de lucrător pe numele Thomas Aliev Salim Salimovici și s-a stabilit, în aprilie 1943, în localitatea Liubomirovka, raionul Krîniciki.

Acolo a avut parte de o altă experiență neplăcută. La 19 mai 1943, denunțat până la urmă că era evreu de către un neamț din localitate, a fost anchetat de Gestapo, dar i s-a dat drumul, deoarece celor în fața cărora se afla nu li s-a părut nimic suspect în privința legitimației și a faptului că el declara că „provine dintr-o familie de intelectuali de origine azerbaidjeană, mama sa fiind franceză”. Deși a rămas în atenția Gestapoului, n-a mai avut alte neplăceri din partea autorităților, mai mult, datorită cunoștințelor de limbă germană, a slujit ca interpret la convorbirile dintre soldații germani și muncitorii din sovhoz.

La 24 octombrie 1943, când armata sovietică a eliberat Liubomirovka, Șorin Toma a fost găsit ascuns într-o șură de paie. Din cauza situației sale, a fost considerat suspect de colaborare cu inamicul, făcând cunoștință, după experiența cu Gestapoul, cu o altă poliție politică, temutul N.K.V.D. Se pare că farmecul personal și capacitatea de a se descurca l-au salvat și de această dată, astfel că în loc să fie trimis într-un lagăr de concentrare, a fost încorporat într-un detașament disciplinar de muncă.

Pentru conducerea partidului însă nu conta că Șorin Toma reușise să supraviețuiască în fața unor condiții cărora puțini le-ar fi făcut față, ci numai faptul că „n-a desfășurat vreo activitate antifascistă, a ocolit orice contact cu patrioții sovietici,

Este reprimat în partid pe ușa din dos, fără să i se recunoască activitatea de ilegalist, dar i se acordă satisfacții materiale

degenerând într-un element laș în fața dușmanului”. Mai mult, așa cum subliniază ziaristul în memoriile sale, i s-a comunicat, după o lungă tăcere a anchetatorilor, că nici unul dintre martorii din Ucraina invocați de el nu i-au confirmat spusele.

După moartea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, Șorin Toma a adresat mai multe memorii noii conducere a partidului, cu prilejul Congreselor al IX-lea și al X-lea, în care recunoștea „că a săvârșit greșeli, însă nu

a comis nici o faptă dușmănoasă partidului”, solicitând „reexaminarea situației sale în vederea reprimării în partid”. Noua conjunctură politică părea să-l favorizeze, mai ales că proaspăt numita conducere a partidului era mult mai dornică de a afla ce se întâmplase cu adevărat în timpul șederii sale în U.R.S.S. Astfel, în februarie 1969, C.C. al P.C.U.S. a trimis un material oficial, ca răspuns la cererea omologilor români, din care rezulta că lucrătorii de la sovhozul „Nansen”, la care ziaristul făcuse apel atunci când era cercetat de către Comisia de partid, au confirmat „că la venirea trupelor fasciste pe teritoriul sovietic, Șorin Toma, ca și mulți alții, nu au reușit să se evacueze și a rămas pe teritoriul vremelnice ocupat. Cunoșcând limbi străine, afla vești privind situația de pe front, pe care le difuza în rândul locuitorilor, traducea articole din zărele românești și nemțești, care erau folosite pentru demascarea propagandei dușmanului, și a avut tot timpul



Redacția și tipografia ziarului Pentru Patrie, al cărui redactor-șef a fost Șorin Toma

cât a stat acolo o atitudine corectă". Răspunsul primit semnifica faptul că cercetările desfășurate pe teritoriul U.R.S.S. (în memoriile sale ziaristul dezvăluie faptul că Dumitru Coliu a recunoscut că martorii invocați nu au intervenit de prima dată în favoarea sa, deoarece conducerea partidului nu-i contactase) dăduseră roade, iar acuzațiile au fost retrase. Astfel, la 29 aprilie 1970, Secretariatul C.C. al P.C.R., la propunerea Colegiului Central de Partid, a aprobat reprimirea sa în partid ținându-se seama de „poziția lui autocritică privind abaterile din trecut”. De fapt, „reprimire” nu era cuvântul cel mai potrivit, deoarece fostul ilegalist a fost nevoit să accepte o cale umilitoare, aceea a intrării în partid ca membru nou. În consecință, Sorin Toma, care

în 1975 a și fost pensionat „pentru limită de vârstă”, conform documentelor oficiale, a înaintat un alt memoriu prin care cerea să i se recunoască stagiul de ilegalist. Numai că, în ședința din 11 iunie 1977, Colegiul Central de Partid, „examinând memoriul adresat de tov. Sorin Toma, a constatat că nu se încadrează în normele stabilite de partid pentru acordarea stagiului din ilegalitate întrucât, deși era un activist de răspundere și cu experiență, în 1940, din lașitate, a părăsit munca de partid, plecând din țară și apoi și-a întrerupt practic activitatea revoluționară până în 1945, când s-a întors în țară”. Sorin Toma constata așadar că rătăcirile sale din perioada războiului nu puteau fi iertate. Singurele concesi pe care fostul ziarist le-a obținut au fost „acordarea stagiului în

partid din 1945, când s-a întors în țară”, trecerea sa „în evidența celor care au contribuit la lupta mișcării revoluționare ilegale”, precum și acordarea, „în mod excepțional”, a unei pensii personale „în cuantum de 3.000 (trei mii) lei lunar” datorită „activității depuse în mișcarea muncitorească revoluționară”. S-ar putea crede că în sinea lui era oarecum mulțumit, chiar dacă stagiul din ilegalitate nu-i mai fusese acordat, rămânând totuși cu satisfacțiile materiale, precum și cu recunoașterea „activității revoluționare”. Dar bătrânul a mai jucat o festă partidului, căci, în timp ce toți îl credeau o persoană inofensivă, el a refuzat să se mai întoarcă din Israel în 1979, devenind, „fără renegarea idealurilor pure ale tineretii”, un critic al regimului comunist din România. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 martie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.
Concursul nu are talon.

— Cum a scăpat Iancu Jianu de spânzurătoare?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna decembrie 2005 este:

Anul 1821

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Ioan Timofte** din Iași.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2006.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, sect. 1, București

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI



De la mijlocul secolului XIX plecarea tinerelor odrasle boierești în Occident pentru studii e o realitate. Toți trebuie să scrie părinților, și cuprinsul misivelor lor e oarecum stereotip: probleme de acomodare, con-

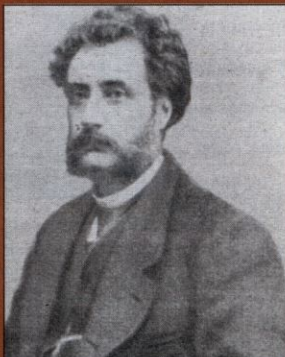
tactul cu diferiți profesori, drămuirea banilor, cumpărături, dorul de casă. După faimoasele „scrisori ale lui Kogălniceanu către babacă” și surorile lui, iată-l pe Al. Romalo adresându-se familiei la Iași, în numele său și al fratelui Grigore. Dar cine e tânărul învățcel din Parisul anilor 1841-1843?

Era fiul postelnicului Gh. Gregoriadi Romalos, venit din Fanar în suita lui Scarlat Callimaki vodă, și al Mariei Rosetti Solescu. S-a născut la 1819, a urmat Academia Mihăileană, iar în 1840 a plecat cu o bursă la Paris. Baccalaureat (1843), apoi licențiat în Drept (1845) al Sorbonei, revine în Moldova și intră în administrație. A fost președinte al Tribunalului Tutova, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice (1860), președinte al Curții de Conturi (1864), avocat. Moare în 1875.

Primele două scrisori provin din arhiva Al. (Nindi) Romalo; a treia a fost dăruită Nadejei Romalo în 1940 de Ath. Lascaride, care o avea de la bunicul său Calavrezu, din Galați.

Textele către părinte sunt în limba greacă. Am avut la dispoziție copii dactilo traduse (din grecește) ori transcrise (din chirilică) din aceeași arhivă, prin bunăvoința fiului acestuia, ing. Dan Romalo. Textul francez a fost tradus de noi.

Am adăugat scrisoarea unui prieten al lui Al. Romalo, viitorul actor Matei Millo, publicată de altfel de Artur Gorovei (Viața lui Matei Millo la Paris, în Revista Fundațiilor Regale, 1 august 1934, p. 331). Am utilizat o copie din aceeași arhivă. Toate piesele originale se află la Arhivele Naționale.



Autorul scrisorilor, Alexandru Romalo

GEORGETA FILITTI

Alexandru Romalo către familie

Paris, 8/20 febr. 1841

Prea cinstit tată,

Ca fiu, sărut mâna dumneavoastră

După ce v-am trimis atâtea scrisori, de-abia am primit una de la dvs. din 30 ian., din care am fost informat despre sănătatea dvs. Și m-am bucurat mult. Noi, slavă Domnului, suntem sănătoși [era la Paris cu fratele său Grigore]. Veți afla, precum v-am scris și prin

Stratilat, că am intrat nu numai ca auditori la cursuri, dar și ca elevi la cursul de Drept, numai că lecțiile sunt scumpe în Franța. Ca să realizăm să devenim ca decanul din Iași, avem nevoie nu numai de multă trudă, dar și de bani. Dintre tinerii aflători aici sunt Vârnăv [Scarlat], Mavrocordat Alecu [„Ursu“], împreună cu unul Ghenadie, care studiază toți perfect. Iar ceilalți studiază numai de formă și pentru plăcerea lor.

Dacă doriți tutun, pot să vă trimit prin Bell, cu condiția să vorbiți cu el ca să-mi dea adresa corespondentului.

Foarte respectuos fiu și servitor,

Alexandru

[în românește, cu caractere chirilice]

Iubite surioare, Frosino, Smarando, Plohiro,

Nu las nici un răvaș în care să nu vă scriu, cea mărișoară tot îmi scrie câte ceva, iar voi

două, mititelilor, nu vă aduceți aminte de mine, fiindcă nu-mi scrieți. Ploherii îi dau dreptate că nu știe a scrie, iar tu pentru ce nu-mi însemnezi două cuvinte? Ploherii, când îi voi să-mi scri, pune pe mâta cea albă.

Al vostru frate, Alecu.

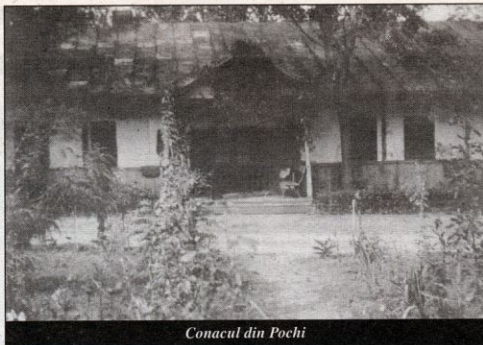
Iubiților frați, Vasili și Manoli

Am primit răvașul vostru din 30 ian. prin carile să paraponisești monsu Manolachi că nu voiesc să-i scriu; el se înșală foarte, fiindcă în toate răvașele întreb de sănătatea tuturor și mai cu seamă eu unul vă sfătuiesc să vă siliți cu învățătura, dar poate pretendiați să am deosebită corespondență cu el, aceasta nu voi face fiindcă costă prea mult. Manolache, când te va pune babaca să-mi scri adresul la Paris, iată cum să faci: à Messieurs Mrs. Alexandre et Grégoire Romalos, à Paris rue Neuve des Poirées, no 3, iară nu à mes fils [băieților mei], fiindcă așa numai țărani scriu în Franța.

Dom Basili mă întreabă ce am făcut cu tovarășii; știe prea bine că mânzații sunt la Pochi [moșia din județul Tutova a familiei], iară nu la Paris și prin urmare nu are dice să se teamă, mai bine roagă pi babaca ca după ce se vor face boii mari să-i vândă și să cumpere vitei.

Vasilică, îți recomanduesc ca să te silești cu învățătura dacă vrei să vii la Paris.

Domnilor Lăzărescul și Câmpăneul și Bălcul [colegi din „clasul filosofiei“ la Academia Mihăileană din Iași], multe închinăciuni.



Conacul din Pochi

Spune lui vel Vasile că mi-e dor de el. Părintelui Ioan îi sărut mâna, cercetând cum se află.

Alecu

Veri Grigore Gregu, înfătoșază-ți din parte-mi către boieri Logadeși și Petrachi Roset și li arată închinăciuni. Nu uita și c[ucoanii] Catincăi.

1841, 10 martie
2 după noi

Stimate al meu tată, vă sărut mâna

Profitând de ocazie nu mă lipsesc de a vă întreba cele despre sănătatea dvs. Și în același timp despre toată familia; noi, cu ajutorul lui Dumnezeu, suntem sănătoși. Duminica trecută am fost la arhondeasa a lui cuconu Ioan, care după ce ne-a întrebat multe despre evghenia dvs., a lăudat foarte mult pasul pe care l-ați făcut, adică să ne trimiteți la Paris, că sacrificiul dvs. e foarte mare și că cu ajutorul lui Dumnezeu sperăm să întrebuițăm timpul nostru în așa fel, încât să părem demni de patrie și de imensele eforturi pe care le-ați de pus din vârstă tânără pentru noi. Iată scopul nostru pe care-l nutrim, cunoștința de ceea ce este aceia: învățătura. Veți afla

că după aceasta am fost noi doi [el și Grigore, fratele lui], împreună cu dl. Millo [Matei Millo, actorul (1813-1897)] la d. Jules Simon [filosof spiritualist, om politic (1814-1896)] fără Várnăv, cu care făcând cunoștință l-am rugat să ne sacrifice două ore ca să ne învețe

arta de a scrie în limba franceză, însă ne-a spus că îi este imposibil, deoarece se află asupra încărcat cu multe. Cu toate acestea, ne-a prezentat un profesor care predă filosofia la școala numită Collège Stanislas, spunându-ne că vom fi tot așa mulțumiți ca și când ar fi fost el însuși.

Nu pot să vă descriu destul bunăvoința pe care ne-a arătat-o Jules Simon, acesta e profesor la Sorbona de istoria filosofiei; veți afla că e mare lucru în Franța să poată cineva să fie profesor într-o școală publică. Actualul ministru de Externe, d. Guizot [François (1787-1874)], a fost profesor. Să ne reîntorcem la personajul nostru: după ce ne-a spus că îi este imposibil să ne dea lecții, ne-a spus să venim a treia zi, în care zi am fost împreună cu el la profesorul Saisset [Emile Edmond (1814-1863)], care de hatărul lui a acceptat să mergem de trei ori pe săptămână la locuința sa de unde să luăm de la sursă într-adevăr cele mai folositoare lucruri. Iată pe scurt în ce fel întrebuițăm timpul nostru, prefer să mănânc și să mă îmbrac mai prejos, decât să mă lipsesc de un astfel de om de la care sperăm multe.

Vă rog foarte mult dacă nu vă deranjează să ne trimiteți câți aspri veți prinde de la [loc liber în text] ale sindrofiei împreună cu cei 7½ galbeni, fiindcă trebuie să plătim pentru trei luni pe noul profesor. Acei aspri pe care i-am primit acum am plătit pentru locuință și hrană pe trei luni, adică martie, aprilie și mai; surorii Eufrosina îi trimit comisionul cu care m-a însărcinat. Am alergat de trei ori într-un loc numit palat regal, Palais Royal, și deabia am putut să-i găsesc o pereche de cercei pe care i-am ales împreună cu Millo, care cunoaște cele de pe aici. Prețul lor este de 150 de franci, adică 13 galbeni aproape.

Sunt al evgheniei dvs. plecat viu și servitor, Alexandru.

Sper să primiți această scrisoare, fiindcă o trimit cu mai multă siguranță, plătind ceva mai mult.

[În românește cu caractere chirilice]

Cu frățească dragoste te îmbrățoșez, iubită surioară.

Vei ști că pentru hatărul tău am umblat tot Parisul numai și numai ca să-ți pot găsi un lucru despre carele socot că te vei mulțumi. Eu necunoscând gustul damilor la asămene lucruri cu cari mă însărcinez, am trebuit să ieu pe Milul, carile se cunoaște într-aceste, fiind de-a pururi în adunările damilor noastre. După multă oste-

neală, zic, am dat peste cerceii ce-ți trimit cu cucoana Catinca a lui Iepureanu. Prețul lor este 150 de franci, adică 13 galbeni aproape, și aceasta după ce m-am neguțat mult cu neguțătorii. Dacă ai parale, trimite să-ți iau broșul lor. Te costisăște 16 galbeni. De te vei duce prin adunări și te va întreba damile de cerceii tăi, să le spui că ți-am trimis din Paris și de doresc a ave lucruri elegante, apoi pentru hatărul dumilorsale mă voi face a lor comisionariu.

Știi prea bine că mi-ai trimis numai zece galbini, însă trii am pus noi, pe cari ți-i fac prezent [cadou], neputând acum deodată a-ți prezenta un ce mai însemnătoriu.

Al tău frate, Alecu.

Manoli și Vasili, vă trimit frățeștile mele închinăciuni, sfătuindu-vă să vă siliți cu învățătura și cu limba franceză. Manolachi, mi-ai scris deunăzi *hôtel* fără h.

[În grecește]

Domnului Cambano [Câmpeanu?] i-am scris luna tre-

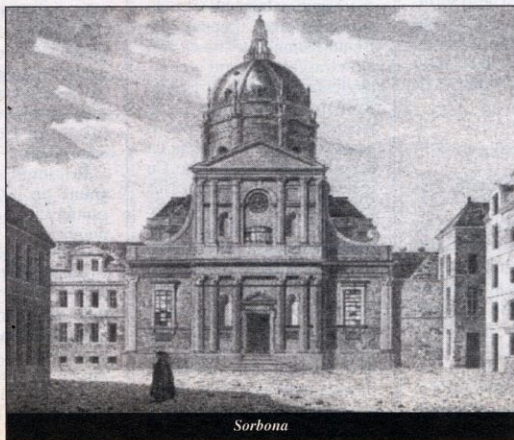
cută. Cu toate aceste, oferiți, vă rog, cele cuvenite; domnului Asaki îi voi scrie prin arhondeasa d. Ioan, fiindcă cu poșta mă îndoiesc mai întâi c-o s-o primească, afară de cazul când vreau s-o trimit ca și scrisoarea precedentă; numai costă mai mult de 7 franci.

Cele cuvenite tuturor rudelor și cunoscuților. D. Dumitrache Mavrocordat a plecat astăzi, iar arhondeasa lui d. Ioan pleacă poimăine.

1843, 12/24 august
Rue de l'Odéon, în Paris

Primind scrisoarea dvs. din 23 iulie m-am bucurat mult, mulțumind Sfântului Dumnezeu pentru toate cele bune ce ne-a trimis de curând în casa noastră. Sperând de la Dânsul că va auzi dorința mea, sper că pentru rest nu aveți să întâlniți așa mari dificultăți pentru întocmirea cheltuielilor casei. Decisesem să nu vă mai scriu despre Theohari, fiindcă de câte ori pronunț numele său îmi vine dezgust, dar văzând

în scrisoarea dvs., *domnul Alexandre către d. Theohari... te convingi cu mirare zicându-ți nu știi ce aștept de la doamna Lucica*, nu pot să [loc rupt] puteți afla că acest om merge înadins prin case făcând intrigi ca să afle ce se întâmplă, și eu cunoscând foarte bine pe acesta cât valorează



Sorbona

(și departe de mine ideea că este prietenul meu), cum puteți să vă mirați că eram să fiu atât de neînțelegător, încât să întreb pe această mascara, pe comisionarul, câte lucruri așteptați de la doamna Lucica, vă afirm cu adevăr că fapta nu e adevărată și vă rog să-i trântiți ușa când o să calce din nou în casa noastră. Aștept un răspuns al dvs. la ultima mea scrisoare în care vă expun în ce fel și din ce cauză am fost nevoit să părăsesc instituțiunea lui Fréal, pe care v-am comunicat-o imediat.

Foarte plecat fiu și servitor, Alexandru.

Sărut mâinile onoratului meu unchi Alecu și mătușei Maria [Poate Alexandru Gregoriade, fratele tatălui său, care, odată venit în România, a adoptat numele Alexandrescu. Căsătorit cu Maria Cozoni, a cărei soră, Sultana, a fost mama lui Al. Ion Cuza].

[în limba franceză]

Domnișoară Smărăndița,

Respectabilul dumitale părinte îmi face reproșuri din partea dumitale că nu-ți scriu. Crede-mă, dragă soră, că am fost frământat cu mii și mii de necazuri. Sper că mă vei ierta și vei crede în prietenia ce îți păstrez.

[în românește, cu caractere chirilice]

Duducă Plohiriță și Momița,

Te jăluiești că nu-ți scriu, tu nu mi-ai scris niciodată. Văzând că toți frații și surorile îmi scriu, ai pus și mata, ca Momița, o bucată de hârtie în plicul obștesc. Am auzit că tot obrăznicuță ești, nu știu când ai să prinzi minte, am să-ți trimăt o capelă tărcată și o rochiță roșie. Adio, Plohiriță, Momița.



Matei Millo

Matei Millo către unchiul său Iancu Prăjescu

Paris, 11 august/30 iulie 1843

Scumpul și neprețuitul meu părinte [era episcopul emitențului și frate cu mama acestuia],

În momentul ce mă găteam a vă scrie cu pornirea prietenului meu *Alecu Romalo*, primesc mult dorit răvașul matală din 27 iunie trecut și mă grăbesc dar a vă răspunde! Ce să mai zic; scumpul meu, văd că nu aveți crezare în cele ce vă spun cu lacrimile în ochi și negreșit aveți dreptate, dar Bunul Dumnezeu știe că nici eu vinovat nu sunt de întârzierea mea aice. Prietenul Romalo vă va spune în ce poziție crudă mă află aice și de ce mi-i mai mult decât cu neputință a mă urni din loc. Cu toate acestea, dacă părinteasca dvs. dragoste ar voi să judece că însuși cuvintele mele care îmi însămnați și prin care vă juram că fără sminteală mă întorc, că însuși zic acele cuvinte v-ar putea dovedi că în momentul ce le-am scris am fost plin de bună credință și că se vede că o mare stavilă, o neputință mai presus de voința mea mă ține rob aice fără a putea alerga să mă arunc în

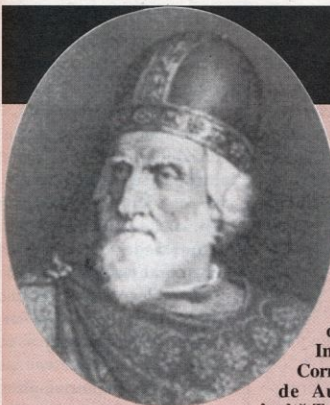
brațele dvs., căci altfel ar trebui să fiu un mare ticălos, un mare necinstit, o canalie, în sfârșit, ca să vă scriu ceea ce nu simt. Și de pe de altă parte, de asemenea trebuie să fiu cu de istov lipsit de minte dacă eu putând a mă întoarce, mă îndărătnicesc ca un nebun a ședea într-o țară unde după necinste mă aștepta, fără sminteală, mizeria cea mai de istov; căci vă mărturisesc cu jale, în minutul ce vă scriu nu am ce mânca și sunt silit a vinde una câte una din cărțișoarele mele [pe] care le am agonisit cu atâta strădanie, ca să am o bucată de pâine. Da, da! Lacrimile mă năpădesc și nu știu ce să vă mai zic ca să vă încredințez că în minutul ce vă scriu sunt așa de hotărât a mă înturna, încât, crede, ași da zece ani din viața mea ca să vă mai văd o dată și să vă îmbrățșez, căci tare mă tem în necazurile ce mă așteaptă să nu-mi pierd sănătatea sau viața de deznădăjduire și să nu vă mai pot vedea.

Scumpul meu, credeți-mă acum și își vede, nu mă lăsați, pentru numele lui Dumnezeu, că sunt pierdut cu totul și toți banii lumii la urmă nu mi-ar folosi la nimic. Fie-vă milă de un nenorocit care nu așteaptă decât închipuirile neapărate ca să se întorcă cu cea mai mare grăbire și în toată viața lui să vă fie supus și recunoscător.

Prietenul *Romalo* vă va spune pe larg toate, iar eu rămân cu nădejde și fiască dragoste.

Al d-tale prea plecat și prea supus fiu și slugă, Millo.

Pe Alecache și surioare dulci le îmbrățșez și binevoiesc Dumnezeu să-i mai pot vedea vreodată. Îmi pare rău că de vreo câțeva vreme Alecu nu-mi mai scrie nimic; tăcerea lui mă îngrijeste foarte. ■



Cornul de Aur, se înalță Turnul Galatei, numit astfel de către genovezi. Turnul dovedește prezența în Galata, zona mai joasă a cartierului european, a cărui parte superioară era numită Pera, a negustorilor și navigatorilor genovezi din timpul împăratului Anastasie I (491-518). Istoria lui de după căderea Constantinopolului (1453) este tristă. Sultanul Mahomed II Cuceritorul l-a decapitat de două etaje și l-a transformat în închisoare și post de observație.

Chipuri uitate

Cei mai mulți dintre vizitatorii muzeului Sfânta Sofia din Istanbul trec, la galeria de la etaj, în partea dreaptă, pe lângă o placă încastrată în pardoseală, ce poartă înscris doar „Dandolo“, fără să îi acorde prea multă atenție. Acolo își doarme somnul de veci, în ctitoria creștină a lui Justinian, devenită după 1453 moschee, un personaj de legendă: dogele venețian Enrico Dandolo. De altfel, astăzi, după sute de ani, Istanbulul poartă încă urmele prezenței foștilor săi rivali Genova și Veneția. Cum cobori dinspre Piața Taksim, pe Istiklal Caddesi (Bulevardul Independenței), prin vechiul cartier al europenilor, spre



Dogele venețian Enrico Dandolo și mormântul său de la Sfânta Sofia

CU GONDOLA PRIN BOSFOR

MIRELA DANIELA TÂRNĂ

Puternică și durabilă a fost prezența venețienilor care, prin istețimea mercantilă, spiritul de aventură, îndrăzneala și tenacitatea lor, s-au făcut de neîntrecut, de admirat și invidiat în Bizanț. Toate acestea și multe altele l-au determinat pe împăratul bizantin Manuel Comnenul, pe la 1171, să aresteze într-o singură noapte cea mai mare parte a coloniei venețiene

instalate la Cornul de Aur (sau „Brațul lui San Giorgio, potrivit expresiei folosite de cruciați) și să pună sechestru pe magazinele, capitalul și navele acestor harnici neguțători.

În anii 20 ai secolului XVI, unui venețian îi mersese faima la Istanbul Aloisio Gritti. Venețian născut la Istanbul din mamă turcoaică, el este cunoscut sub numele de Beyoglu, adică „fiu de prin-

cipe“, pentru că tatăl său, Andrea, fusese mare negustor la Istanbul, apoi a fost ales doge, la 20 mai 1523. În timp, un întreg cartier din Istanbul avea să poarte numele de Beyoglu. Somptuoasa sa rezidență din oraș există și astăzi.

Palazzo di Venezia poate fi considerat simbolul prezenței venețiene la Istanbul, prin măreția și eleganța sa, se menționa într-un număr al



Imagine a Constantinopolului
(Biblioteca Națională a Venetiei)

revistei italiene *Storia e Dossier*. El a fost stăpânit, după venețieni, de austrieci și apoi de regatul Italiei. Spre sfârșitul secolului XVIII, cheltuielile de întreținere a palatului ajungeau la 69.822 piaștri, corespondentul a 17.453 zechini. Astăzi, este sediul Consulatului Italiei în Turcia.

Alte urme ale prezenței venețiene în Bosfor sunt zidul de apărare, construit peste cele existente, roman și grec, și Marele Bazar, care s-a menținut în timp. De asemenea, actualul bazar egiptean sau „bazarul de coloniale” se află pe locul fostului bazar de coloniale, parfumuri și arome, care a aparținut genovezilor și italienilor. Ei l-au construit cu acordul sultanului.

Trufia unui pelerin

„Mult înțeleptul și preaviteazul doge”, cum a fost numit

Enrico Dandolo de seniorul Geofroy de Villehardouin autorul istoriei celei de-a patra cruciade, a fost ales doge octogenar și pe jumătate orb.

El s-a ocupat de organizarea celei de-a patra cruciade și a trimis peste 30.000 oameni din toată Europa și 4.500 de cai la Ierusalim, obligându-se să le furnizeze hrana timp de nouă luni și după

debarcarea pe coasta Egiptului. Pentru toate aceste servicii, determinante, de altfel, pentru mersul cruciadei, francezii a trebuit să plătească 4 mărci de argint de persoană, în total importanta sumă de 85.000 mărci de argint. Târg în toată regula, care nu avea nimic în comun cu credința.

Dogele, în cadrul unei slujbe solemne, în catedrala San Marco, a anunțat poporului venețian, în prezența solilor francezi, intenția sa și a celor 46 de membri ai Consiliului de a contribui la cruciadă. Villehardouin, la rândul său, a luat cuvântul și, cu emoție în glas, s-a adresat bogaților venețieni aflați în biserică: „Seniori, baroni din Franța, cei mai mari și mai puternici, ne-au trimis la voi să vă rugăm să vă fie milă de Ierusalim, care se află în sclavia turcilor..., v-am ales pe voi, căci ei știu că nimeni nu este atât de puternic pe mare ca voi și

oamenii voștri, ei ne-au cerut să vă cădem la picioare și să nu ne ridicăm până nu ne veți asigura că aveți milă de țara sfântă de dincolo de mare.”

Mai apoi, Dogele a propus cruciaților ca în contul banilor neachitați să cucerească cetatea Zara de pe coasta Adriaticii, cetate nu demult răpită Venetiei de către regele Ungariei. Francezii, convinși că fac un lucru util, au pornit spre cetatea creștină Zara, fără să țină seama că erau și ei creștini și că nu puteau să ridice sabia împotriva altor creștini, mai ales când aceștia nu manifestau nici un fel de intenție războinică. Orașul a capitulat fără condiții, dogele putând să-l reia în stăpânire.

Întorși la Venetia, o nouă slujbă în San Marco închinată eliberării locurilor sfinte avea să zguduie simțurile. Enrico Dandolo, în vârstă, cu trupul vlăguit, dar cu mintea încă ageră, considera că-și încheia cariera politică printr-un act care să-l aureoleze după moarte. „Sunt un om slăbit de vârstă și aș avea nevoie de odihnă..., dar dacă voi doriți să-mi pun semnul crucii, spre a vă însoți și a vă conduce, iar fiul meu să-mi țină locul, în țară, voi merge cu voi să trăiesc sau să mor ca pelerin.”

Devenit conducătorul lor, Dandolo a cerut ca semnul crucii din pânză albă, emblema fiecărui cruciat, să nu-i fie cusut pe pieptul hainei sau pe umăr, ca la ceilalți, ci pe pălărie, în frunte, pentru ca, astfel, persoana lui să fie recunoscută de toți, de departe. Trufia nu se potrivea cu angajamentul de a se face

pelerin, dar în înflăcărare a se nascuse, aceasta nu conta.

Începutul sfârșitului unui oraș

În 1203, cruciații au cucerit Constantinopolul pentru reînscăunarea lui Isaac II. Enrico Dandolo a participat și el la această acțiune, conducând asaltul de pe mare. Adriatica, Mediterana și Egeea coaste și insule împreună au devenit posesiuni în totalitate venețiene. Dandolo a primit pentru totdeauna, pentru el și succesorii săi, titlul de „Doge de Veneția, Dalmația și Croația”, devenind stăpân al unui sfert și jumătate din Imperiul bizantin.

Văzându-se împărat, Isaac II a refuzat să-și mai respecte promisiunile anterioare atacului și, astfel, cruciații conduși de Enrico Dandolo și Bonifaciu de Montferrat s-au hotărât să atace din nou Constantinopolul, în 1204. Acțiunea a căzut în cealaltă extremă: nu avea nimic religios și nobil în ea, ci numai calcule practice și meschine. Au cucerit orașul, l-au distrus și l-au împărțit în mai multe stăpâniri. Imperiul Latin de Răsărit, cu capitala la Constantinopol, Regatul Salonicului, Ducatul Atenei, Principatul Ahaei și o serie de Seniorii. Titlul de împărat revenea lui Balduin de Flandra, cel de rege familiei Montferrat, iar dogele Veneției urma să se întoarcă în patria sa. Orientul nu-l atrăgea deloc, deși cronicarul Villehardouin menționa că dogele Dandolo

făcuse din palatul său din Constantinopol unul dintre cele mai frumoase din câte existau la acel moment în lume și proiectase o grandioasă piață a venețienilor, în care să existe o biserică consacrată lui San Marco, după modelul original, din lagună. Reușise să obțină pentru republica sa noi și sporite avantaje comerciale o parte din orașul Constantinopol, unde să-și întemeieze noi cartiere, dreptul de stăpânire asupra Insulelor Ionice, Ciclade, Sporade, S-V Peloponesului, Gallipoli, câteva regiuni din Albania, iar mai târziu, insula Creta.

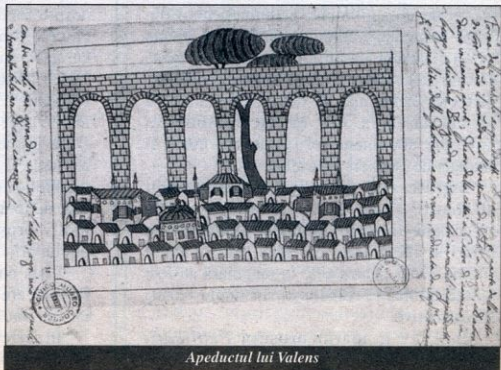
Niceea, Epirul și Trapezuntul (*Magazin istoric*, nr. 6/2005) erau păstrate de bizantini, primul dintre state constituind nucleul de unde va începe, spre sfârșitul secolului, recucerirea bizantină. În 1261, Imperiul bizantin era restaurat, dar în urma loviturii primite nu-și va mai regăsi niciodată vitalitatea din trecut. Cruciaza a patra i-a dat lovitura de grație, după cum, tot ea a însemnat începutul

sfârșitului cruciadelor clasice. Expedițiile care au urmat spre „Tara Sfântă” vor scoate tot mai mult în evidență decăderea unui ideal, absurditatea unei politici fondate numai pe himere.

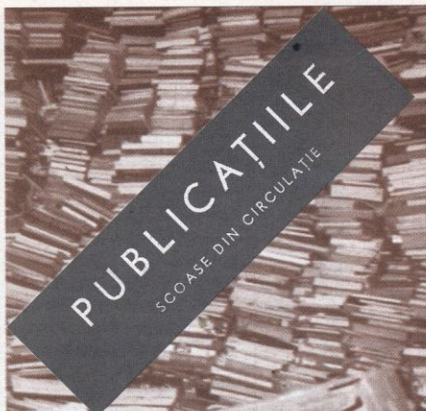
În iunie 1205, gloriosul doge Enrico Dandolo a încetat din viață și a fost înhumat cu mari onoruri în biserica Sfânta Sofia. Pentru toți venețienii sosiți pe țărmurile Bosforului, mormântul dogelui a devenit un loc de pelerinaj, intrat apoi în tradiție, căci în fiecare an de atunci, venețienii treceau pe la acel loc, în semn de respect și recunoștință.

După două secole și jumătate, sângeroasa cucerire a Constantinopolului de către Mahomed II a pus capăt acestui ritual, al pelerinajului la mormântul lui Dandolo, căci, de fiecare dată, navele venețienilor au fost confiscate.

Se spune că sultanul Mahomed II i-a dăruit pictorului italian Gentile Bellini, care i-a făcut portretul, cuirasă și armele dogelui venețian. ■



Apeductul lui Valens



În virtutea stipulațiilor Convenției de Armistițiu încheiate de România și guvernele Națiunilor Unite (Moscova, 12 septembrie 1944), s-a introdus cenzurarea publicațiilor și manifestărilor cu caracter fascist sau care aduceau atingere Națiunilor Unite. În scurt timp aceste măsuri au fost deturnate de autorități către cenzura de tip comunist, cu sprijinul sovieticilor. După instaurarea Republicii Populare Române, cenzura comunistă a devenit atotputernică. Între alte măsuri privind apariția ziarelor, difuzarea știrilor la radio, controlului corespondenței ș.a., s-a dispus și epurarea bibliotecilor. O comisie specializată avea însărcinarea de a organiza și coordona „retragerea din comerț și circulație (biblioteci publice

etc.) a tuturor publicațiilor periodice sau neperiodice, tipărite anterior Armistițiului, care prin cuprinsul lor ar putea dăuna bunelor noastre relațiuni cu Națiunile Unite și în special cu U.R.S.S.” (Magazin istoric, nr. 12/1992).

FOND SECRET, FOND SPECIAL

DANIEL NAZARE

În bibliotecile din România se păstrează mai multe liste după care s-au făcut epurările cărților în 1945-1989: trei volume în 1945, unul în 1946, un masiv volum în 1948, însoțit de un supliment, precum și unul din 1949. În prefața volumului din 1948 se anunța că va fi urmat de suplimente anuale și se afirma necesitatea unor epurări aproape perfecte, făcute atât de bine, încât cărțile să se mai găsească doar în câteva biblioteci „oficiale documentare”, unde vor putea fi studiate de istoricii viitorului.

Suplimentul din 1948 este structurat alfabetic, și nu pe limbi, precum cele anterioare. În toate volumele întâlnim însă titluri scrise greșit, mai ales cele în limbi străine. Doar pentru cele în maghiară au fost făcute tălmăciri românești, în unele cazuri aproximative.

În 1949 a apărut broșura *Publicații nedifuzabile. Liste de circulație internă*, care

marchează trecerea la o altă etapă: de la interzicerea publicațiilor (1945) la secretizarea lor (1949). Până în 1949 nu putem vorbi despre fonduri secrete de bibliotecă, ci doar despre fonduri de publicații interzise, pentru că cele din 1945-1948 aveau un pronunțat caracter public. Astfel, în titlul listelor din 1945-1946 apare expresia „scoase din circulație”, în cel al listelor din 1948 cuvântul „interzise”, iar în cel din 1949 „nedifuzabile”. Dacă primele indicații vizau doar volumele, revistele și ziarele aflate în instituții (inclusiv din biblioteci), cea din 1948 le incrimina și pe cele deținute în locuințe particulare, din acest motiv broșura respectivă fiind difuzată și public prin punerea în vânzare.

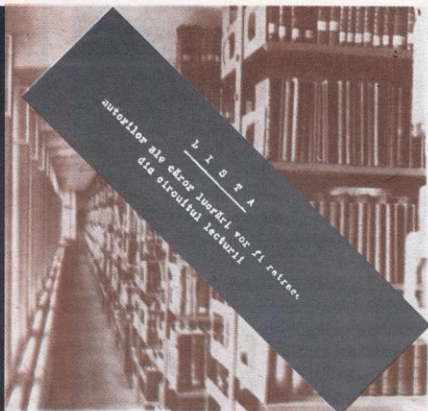
Lista cu publicațiile scoase din circulație în 1945 are 1.828 titluri, cea din 1946 2.538, iar cea din 1949 7.694.

În decretul-lege din 2 mai 1945 se menționa explicit ce trebuia să conțină aceste liste: „toate

La 17 decembrie 1944, apoi la 21 decembrie același an, au fost aduse la cunoștința cititorilor primele liste cu „publicațiile ce urmează a fi retrase din edituri, librării, biblioteci publice etc.“. Se prevedea, totodată, că doar „bibliotecile cu drept de depozit legal și bibliotecile instituțiilor de învățământ superior pot păstra aceste publicațiuni, inventariate, închise în dulapuri sau încăperi speciale, sub directă răspundere a șefilor acestor instituțiuni. Ele nu vor putea fi consultate, în scop de studiu, decât cu autorizația specială, dată sub proprie răspundere, a șefilor instituțiilor respective.“

Astfel au apărut Fondurile Speciale ale bibliotecilor, desființate abia după decembrie 1989.

Colaboratorul nostru, cercetător în cadrul Bibliotecii județene „George Barițiu“, din Brașov, prezintă organizarea acestor fonduri cu cărți interzise.

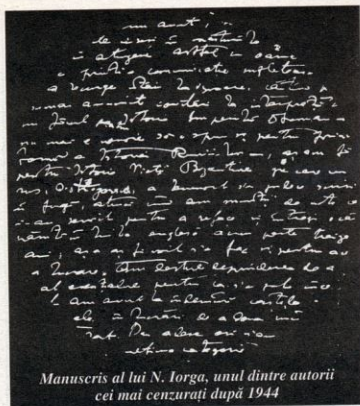


publicațiile periodice și neperiodice apărute de la 1 ianuarie 1917 până la 23 august 1944, cuprinzând idei legionare, fasciste, hitleriste, șoviniste, rasiste sau pasagii dăunătoare bunelor relații ale României cu Națiunile Unite“. În 1948 se aduceau precizări suplimentare. Astfel, unele ediții ale autorilor clasici „erau interzise pentru spiritul fascist în care s-a [sic!] făcut editarea, comentarea și prezentarea lor“. De asemenea erau interzise, fără vreo altă precizare, „toate manualele școlare anterioare anului 1947 sau care nu figurează pe tabloul oficial al manualelor aprobate de Ministerul Învățământului“. Interdicția viza și „orice hărți care înglobează între granițele Republicii Populare Române teritorii ce nu-i aparțin“, respectiv Basarabia, nordul Bucovinei, aflate la U.R.S.S., și sudul Dobrogei, cedat Bulgariei. La fel, erau interzise „toate calendarele, almanahurile populare etc. de orice fel din perioada 1938-1944“.

Indexul lucrărilor epurate în 1948 cuprindea nume precum Ion Antonescu, Maria Antonescu, Armand Călinescu, Octavian Goga, Iuliu Maniu, Pamfil Șeicaru, Al. Vaida-Voevod, Mircea Vulcănescu, membrii familiei regale, ediții din Mihai Eminescu, Ion Creangă,

I.L. Caragiale, alți mari scriitori din secolele XIX-XX.

Aceste liste-au fost folosite pentru a scoate din circulație, ca o ironie a sorții, chiar și lucrări ale unor lideri comuniști, care nu puteau fi interzise în mod public. În fișiere au fost trecute la index și o serie de titluri care stârnesc nedumerirea, întrucât o parte dintre ele nu se regăsesc și pe alte liste (mai ales cele apărute după 1950), ele constituind astfel o contribuție „originală“ a cenzorilor locali: *Oaia de rasă Karakul; Hrănirea vacilor de lapte; Plantarea pomilor roditori; Mulgerea rațională și îngrijirea [!] laptelui în micile gospodării; Ajutorul U.R.S.S. pentru România obținut de guvernul Groza; Alimentarea cu apă a centrelor populate; Să alegem pe cei mai buni oameni ai muncii în consiliile de conducere a [!] cooperativelor; Adevărata față a democrației burgheze dezvăluită de scriitorii noștri; Am văzut zorii comunismului; Să rădicăm oamenii muncii din țările capitaliste și coloniale, ca urmare a pregătirilor de război; Intoxicațiile animalelor domestice; Din munca pescărilor și pisciculturilor; Ghivecele nutritive; Creșterea și folosirea*



boilor de muncă; Țesături pe gustul oamenilor muncii; Cum combatem râia neagră a cartofului; Jefuirea poporului român de către monarhie; Cum s-au obținut producții de peste 60 kg miere pe familii de albine; Combaterea ciorilor ș.a.

Ipera lui Nicolae Iorga a fost în mare parte pusă la index (cele mai multe titluri ale unui autor român), iar multe cărți ale sale au fost epurate, fără ca titlurile să se regăsească și în listele amintite mai sus. În multe situații, cenzorii au fost „creativi”, inclusiv cu sinteza de *Istoria românilor* în 11 volume (1936-1939), care avea un regim diferit în bibliotecile din România: în unele, toate volumele erau puse la index, în altele, doar o parte, în altele, deloc. Surprizele nu se opresc însă aici. De pildă, în indexul din 1948 se află trecută cartea *Neamul românesc în Basarabia*, accesibilă însă în unele biblioteci. Avem însă și situația inversă: volumul *Neamul românesc în Bucovina* al aceluiași autor, omis în toate broșurile, dar trecut la secret de cenzori locali în unele biblioteci. Un semn cât se poate de clar că se opera nu doar cu broșurile, registrele inventar, cataloagele și fișele cărților, ci direct la rafturile din depozite, prin răsfoirea cărților.

Această lectură fugară, de multe ori făcută de oameni incompetenți, a dus la epurarea multor lucrări. Alte cazuri ciudate: volume care se aflau atât la fondul documentar, cât și la cel secret/special. În această situație un cititor abil

putea să ajungă mai repede la ele, dacă cerea cota de la fondul documentar. O serie de biblioteci ale unor instituții indezirabile (inclusiv eclesiastice) au fost vărsate în bibliotecile publice, stampilele de pe cărți atestând proveniența. O parte dintre aceste volume arată astăzi impecabil în ciuda vechimii lor, iar anii de interdicție au făcut ca unele dintre ele să rămână cu paginile lipite.

Fondurile documentare au fost desființate formal în 1968, dar cele secrete (speciale) s-au menținut până în 1989. Fondul secret a devenit fond special, însă esența a rămas aceeași. Instrucțiunile elaborate în 1968 recunosc doar fondurile de circulație curentă și pe cele de circulație specială, clasificare menținută și de alte norme din 1981. Anterior anului 1965 puțini își asumau riscul de a citi cărțile trecute la index, fără a beneficia de un permis de acces la fondul special.

Demn de menționat este și faptul că multe cărți, puse anterior la index, au fost reeditate după 1965, însă cu prefețe justificative și pasaje amputate. Amintim printre acestea scrieri de N. Iorga, B.P. Hasdeu, Sextil Pușcariu ș.a., în care erau eliminate fragmente referitoare la Basarabia, Bucovina, alte cărți în care se făceau referiri critice la bolșevici etc. Edițiile critice din clasici, operele altor autori moderni apăreau cu „croșete” (semnele eliminării). Asistăm la

Epurarea

Epurarea a fost declanșată în 1945 de activiștii din fruntea noii guvernări, obedienți necondiționați ai Moscovei, dar biziindu-se pe un număr încă mic de agenți, incapabili de această operație, totuși, delicată. A decide care dintre miile de metri de rafturi ale Bibliotecii Academiei Române cuprind cărți sau periodice primejdioase pentru comunismul stăpân atunci în România cerea informație, pregătire (fie și marxistă), capacitate de reflecție, cu care puțini ilegaliști proaspăt repartizați la cel mai mare tezaur de cărți din Europa de Est a timpului erau înzestrați.

În 1950, când am fost angajat la Biblioteca Academiei, epurarea fondurilor de periodice era în toi. Ea era efectuată de asemenea „activiști” care își împărțeau timpul între

diminuarea treptată a controlului exercitat asupra lecturii, deși ne-am fi așteptat, mai ales după 1971, ca măsurile să fie tot mai dure. Consultarea devine permisivă, fiind restricționați cu precădere cititorii din afara granițelor țării.

Ultimul deceniu de comunism seamănă sub anumite aspecte cu primul, dacă ne referim la apariția unor liste despre „autori ale căror lucrări vor fi retrase din circuitul lecturii”. Astfel, în 1983 și 1988, au fost elaborate liste cu 36, respectiv 152 de autori interziși, în cea de-a doua fiind incluși și cei din prima listă.

Într-o astfel de listă „a autorilor ale căror lucrări vor fi retrase din circuitul lecturii”, elaborată la 28 iulie 1983, figurau printre alții Gabriela Melinescu, Petru Popescu, Mariana Șora, Ion Caraion, Dumitru Țepeneag, Dana Crivăț-Lovinescu, Gelu Ionescu ș.a.

Scandalul legat de meditația transcendențială a făcut ca unele cărți despre yoga să fie trecute la index, iar lista din 1988 conține și mai multe cărți despre jocul de bridge, considerat „capitalist”. Nu a existat o practică unitară de marcare în fișiere a trecerii acestor cărți la fondul special, operațiunea fiind făcută în timpi diferiți, fără a avea coerența din primele două decenii de regim comunist. Se pare că cenzorii locali nu își ieșiseră cu totul din mână, dar făceau și confuzii, lăsând spre consultare cărți

se făcea la raft...

Comitetul de Partid al Academiei Române, unde aveau sarcini prioritare, și munca în depozite (verificarea se făcea la raft, nu după cataloage și fișe, care nu cuprindeau elemente de selecție suficiente). Cu teancurile de etichete D (= documentare) sau S (= secret) în mână, ei stabileau regimul viitor de consultare a cărților, care nu putea fi decât arbitrar. Labilitatea criteriilor privind „nocivitatea” fiecărei categorii de publicații apare din succesiunea instrucțiunilor de epurare, uneori contradictorii.

(Acad. Virgil Cândea, *Cuvânt înainte la vol. Gândire interzisă. Scrieri cenzurate. România 1945-1989*; coordonator științific prof.univ. Paul Caravia, București, 2000)



Biblioteca Brătienilor de la Florica

prohibite și trecând la index altele, chiar ale aceluiași autor, despre care nu se pomenea în vreun act.

Există în biblioteci autori trecuți cu întreaga operă la index, în special cei prezenți în lista din 1983, dar și unii cu o singură carte, mai ales în lista din 1988. Prioritate se acorda celor plecați în Occident, prohibiți cu toată opera. Uneori chiar librăriile retrăgeau cu întârziere cărțile autorilor care părăsiseră România. Au fost însă și lucrări scoase din circuitul lecturii din cauza limbajului licențios, atingerii unor sensibilități naționale, antisemitismului.

Într-o țară în care nu se mai găseau alimente, mai ales după 1980, a te mai ocupa de punerea la index a unor cărți părea un lux inutil. În realitate, lucrurile erau mult mai complicate. Au fost identificate o serie de documente prin care se cerea epurarea cărților, dar este posibil ca o parte dintre dispoziții să fi fost verbale. Cei care aduceau la îndeplinire asemenea ordine erau oameni de maximă încredere și îndeajuns de speriați pentru a nu divulga operațiunea.

În prezent, cărțile pentru care înainte de 1989 se băteau oamenii în librării din cauza „șopârlelor” strecurate în texte ajung să fie citite tot mai rar. În ciuda acestor temeri, o bibliotecă conținând lucrările interzise în perioada comunistă ar fi utilă, chiar dacă nu vom ști prea curând câte astfel de volume au fost epurate cu adevărat.

Cât despre cenzura în biblioteci, aceasta rămânea adesea clandestină, greu de reconstituit de istorici, având toate aparențele unei crime perfecte. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



● **Ioan Lăcustă – DE LA O UNIRE LA ALTA. MEMORIE SAU MEMORIA-LIȘTI. 1859-1918**

Editura Albatros, București, 2005, 355 pp.



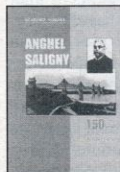
● **Lt.-col. dr. Sergiu Balanovici – OPERAȚIUNEA 1111. EVACUAREA DIN MOLDOVA 1944**

Editura Axa, Botoșani, 2005, 253 pp.



● **Daniel Hrenciu – COMUNITATE ȘI SCHIMBARE: INTEGRAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN BUCOVINA ISTORICĂ ÎN REGATUL ROMÂNIEI MARI (1918-1940), VOL. I, PERSPECTIVA NAȚIONAL-LIBERALĂ (1918-1928)**

Editura „Septentrion”, Rădăuți, 2005, 240 pp.



● **Academia Română – ANGHEL SALIGNY. 150 ANI DE LA NAȘTERE**

Editura ALMA, Craiova, 2005, 110 pp.



● **Doina Păuleanu – BALCICUL ÎN PICTURA ROMÂNEASCĂ**

Editura ARC 2000, București, 2003, 382 pp.



● **Mitropolia Ardealului – REVISTA TEOLOGICĂ (Serie nouă, anul XIV (86), nr. 3, iulie-septembrie 2004)**

Editura Arhiepiscopiei Sibului, Sibiu, 2004, 143 pp.



● **Federația Comunităților Evreiești din România, Centrul pentru Studiul Evreilor din România – DIN BOTOȘANII DE ODINIOARĂ... SCENE ȘI PERSONAJE DINTR-O LUME CARE A FOST, Colecția „Caiete” nr. 5**
București, 2001, 77 pp.



● **Iacob Lupanciuc – COMUNA MINGIR. FILE DE ISTORIE**

Editura Universul, Chișinău, 2005, 424 pp.



● **Victor Spinei – MOLDOVA ÎN SECOLELE XI-XIV**

Editura UNIVERSITAS, Chișinău, 1994, 491 pp.



● **Ion Stafi – SPOVEDANIILE BASARABIEI**

Chișinău, 2005, 260 pp.



● **Ion Constantin – DIN ISTORIA POLONIEI ȘI A RELATIILOR ROMÂNÓ-POLONE**

Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2005, 309 pp.



● **Academia Română, Uniunea Latină, Muzeul Național de Artă a României, Institutul Italian de Cultură – VITO GRASSO – DE LA PARMIGIANINO LA TIEPOLO. O SUTĂ DE DESENE DIN COLECȚIA ACADEMIEI ROMÂNE**

FĂURAR

3

1955. Zeci de automobile staționate de mai multe săptămâni sau luni și ai căror proprietari nu au răspuns apelurilor prefecturii poliției din Paris sunt ridicate noaptea și duse în mari magazine, dacă sunt în stare de funcționare, sau într-un mare garaj, dacă sunt considerate „epave”. Măsura trebuie să pedepsească, se spune în ordonanța poliției, pe cei care socotesc drumurile publice un fel de garaj gratuit și permanent. Actul oficial prevede că orice vehicul staționat pe drumul public mai mult de 24 de ore poate fi socotit abandonat și va fi ridicat de administrația Capitalei pe costul și riscul proprietarului.

7

1497. Călugărul predicator Savonarola, profitând de marea lui influență asupra florentinilor, pune să se înalțe în Piața Senioriei un rug al deșertăciunilor, ce va deveni faimos: picturi lascive, cărți obscene, lăute, farduri, parfumuri, oglinzi, păpuși, cărți și mese de joc, toate obiectele de confort și de plăcere care au putut fi găsite în Florența sunt îngmădite acolo și arse. În predica din postul Paștelui el a calificat Biserica romană drept prostituată și a denunțat mai aprig decât oricând abuzurile Papei, atrăgându-și oprobriul unui frate întru credință, părintele Marino. „Stârpiți, Prea Sfinte Părinte, stârpiți acest monstru al Bisericii lui Dumnezeu!”, l-a îndemnat acesta pe Papă, în fața consistoriului de la Roma. Un an mai târziu, Savonarola va sfârși spânzurat în aceeași Piață a Senioriei, corpul fiindu-i ars și aruncat în Arno.

15

1710. În această zi de sâmbătă Ludovic XIV este trezit dis-de-dimineață, cu o oră mai devreme decât de obicei, adică la 7.00. Nu în fiecare zi asiste la apariția pe lume a unui strănepot. Regele se îmbracă repede, deși are 72 de ani, apoi se îndreaptă spre apartamentele ducelui Ludovic de Burgundia. N-are prea mult de așteptat, pentru că la ora 8, trei minute și trei secunde Maria Adelaidda de Savoia, soția ducelui, naște un prinț, pe care îl vor boteza Ludovic. Este viitorul rege Ludovic XV, care îi va succeda străbunicului la vârsta de numai 5 ani. În 1725, 15 ani mai târziu, era deja vremea însurătorii. Dintre toate cele 17 portrete ale prințeselor europene pe care le-a văzut, ca posibile pretendențe la poziția de soție a regelui Franței, Ludovic o va alege, fascinat de frumusețea ei, pe Maria Leszczyński, fiica regelui Stanislas I al Poloniei. La 5 septembrie 1725 Maria își făcea apariția oficială la Fontainebleau și foarte curând îi scria tatălui ei: „Nimeni niciodată nu a iubit așa cum îl iubesc eu pe el”.

21

1613. Zemski sobor, alcătuit din 500 sau, poate, 700 de membri, clerici, boieri, mari proprietari, orașeni și chiar unii reprezentanți ai țăranimii din nordul țării, alege pe tronul Rusiei, ca țar, cu titlu ereditar, pe Mihail Romanov, a cărui familie avea să domnească 300 de ani, până în 1917. Mihail este tânăr, are numai 17 ani, nu s-a compromis servindu-i pe polonezi care au invadat Moscova cu puțin timp în urmă și la care tatăl lui era încă prizonier și, în general, a stat departe de răsturnările de situație ale epocii tulburărilor prin care a trecut țara. De altfel, numărul candidaților la tron a fost redus de la început, prin decizia de a-i exclude pe străini. Când se ia hotărârea de către Sobor, la Moscova nimeni nu știe unde se află Mihail. În timpul ocupației poloneze, a locuit cu mama, Xenia, călugărită Marfa, la Kremlin. Apoi a plecat cu câțiva slujitori la Kostroma, în nord, la peste 300 km de Capitală. Este descoperit, după căutări de mai multe săptămâni, în mănăstirea Ipatiev. S-a spus că, de fapt, cazacii ar fi știut unde se afla Mihail, că au vrut să-l răpească și să ceară despăgubire, dar nu au reușit. Țăranul Ivan Susanin, pe care aceștia l-au întrebat care este drumul spre mănăstire, i-a indus în eroare cu bună știință. Avea să plătească cu viața pentru aceasta.

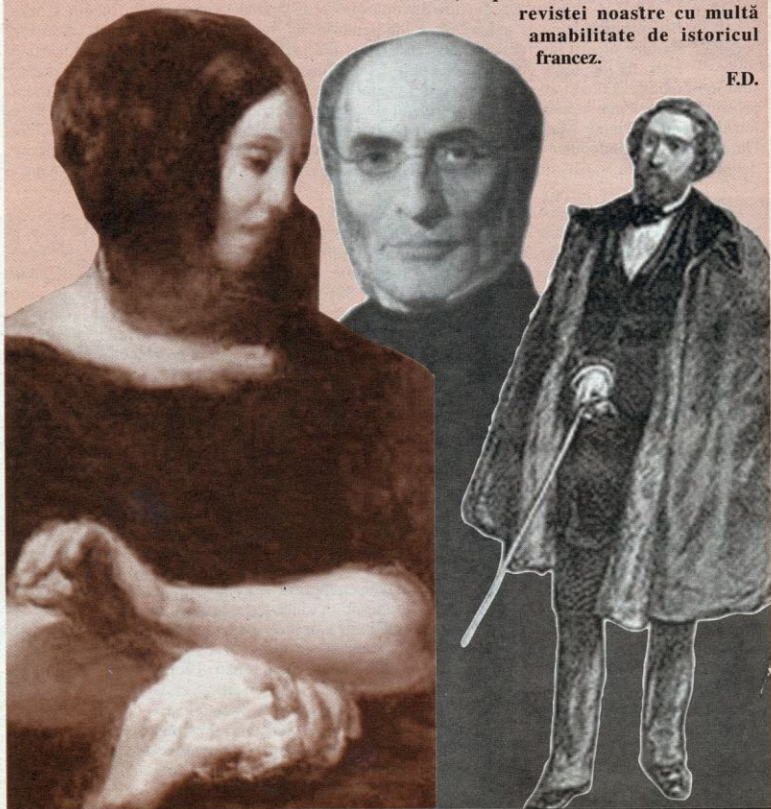
Mihail Glinka a folosit subiectul compunând opera *Ivan Susanin*, devenită opera națională a rușilor. Delegația sosită la Kostroma, la mănăstirea Ipatiev, pentru a-i aduce vestea despre decizia Soborului, a trebuit să aștepte câteva zile pentru a obține încuviințarea alesului. El a stat pe gânduri și pentru că nu avea binecuvântarea părintelui său, încă prizonier la polonezi. În iulie Mihail este încoronat, moment ce coincide cu sfârșitul vremurilor tulburi și intrarea Rusiei într-o perioadă de stabilitate.

Exclusivitate

Autorul acestui articol, semnatat a numeroase portrete din lumea literară (Bernard Shaw, Rimbaud, Teocrit, Ovidiu, Homer, Hesiod, Apollinaire), a fost mai demult oaspetele Institutului Francez din București, unde și-a prezentat un volum (496 pagini) despre cunoscuta scriitoare George Sand: *George Sand et la politique*. „Cette vilaine chose” (George Sand și politica. „Această treabă murdară”), apărut la Editura L' Harmattan. Am constatat atunci că alocă un spațiu semnificativ în lucrare relației de dragoste a prozatoarei cu avocatul Michel de Bourges și l-am rugat pe istoricul literar oaspete să scrie pentru revista noastră un text consacrat acestei scurte legături. Solicitându-i și o fotografie a „amorezului”, am aflat că nu are și chiar mi s-a recomandat, cu un surâs complice pe buze, nici să nu o mai căutăm, pentru că „Bourges era urât”. Urât nu ni s-a părut, dar spumos de deștept, am putea adăuga acum, după lectura articolului, trimis

revistei noastre cu multă amabilitate de istoricul francez.

E.D.



Scriitoarea între două iubiri extraconjugale: Michel de Bourges și Alfred de Musset

PASIONALĂ GEORGE SAND

BERNARD HAMON (Paris)

La 6 martie 1835, Aurore Dupin, cunoscută scriitoare, sub numele George Sand (1804-1876), vestită mai ales grație comportamentului excentric, dar și a autobiografiei de mare interes și astăzi, pune capăt unei tumultuoase legături extraconjugale cu o altă figură a literelor franceze, Alfred de Musset (1810-1857). Durerea pricinuită de ruptura amoroasă a făcut-o să ia și o decizie pe care o tot amânase: separarea oficială de soț, Casimir Dudevant. Pentru a se prezenta în fața tribunalului mai avea nevoie doar de sfaturile unui avocat. Iar soarta a adus-o în fața unuia spre care, pentru mai bine de doi ani, și-a îndreptat o nouă iubire: Michel de Bourges.

Dacă aproape oricine în Parisul acelor ani auzise de George Sand, nici numele avocatului Michel de Bourges nu era obscur, cu toate că, în ultimul timp, acesta își stabilise cartierul general în provincie. Crescut într-un mediu republican, Michel, care-și luase particula numelui de la localitatea în care locuise sub domnia lui Carol X (1824-1830), se făcuse cunoscut grație luărilor de poziție foarte directe împotriva regalității. În timpul Revoluției din 1830 s-a aflat în fruntea răsculaților din Bourges, dar, dezamăgit de instalarea regelui Ludovic-Filip, s-a alăturat forțelor de opoziție și și-a oferit talentele de avocat prietenilor republicani.

În fața unei personalități atât de puternice, George Sand a rămas profund impresionată și a acceptat imediat să-i încredințeze dificila misiune de a o elibera de chinurile situației conjugale. Prima întâlnire a celor doi a avut loc în aprilie, în 1835, iar din mai au devenit deja iubiți.

Acuzat, alături de 163 alte personalități, că a luptat pentru cauza insurecției, Michel de Bourges a fost chemat în fața instanței în cadrul unei acțiuni



Lângă Casimir Dudevant, soțul oficial, George Sand a trăit multe scene de violență

judecătorești care a intrat în istorie sub numele de „procesul monstru”. George Sand l-a însoțit la Paris, pentru a-i fi aproape și a-l adăposti și ajuta, la nevoie. Deoarece prezența femeilor în sala de judecată era interzisă, George s-a strecurat uneori înăuntru, purtând haine bărbătești. Sentința: avocatul a fost condamnat la o lună de închisoare, pentru ofense aduse colegilor magistrați.

Avocat și amant

La finalul procesului, George Sand s-a văzut nevoită să se reîntoarcă la Casimir Dudevant. În urma unei scene pline de violență și reproșuri, scriitoarea s-a decis să nu mai amâne prezentarea în instanță.

Deoarece Michel era în închisoare, a apelat la serviciile unui alt avocat, cunoscut de unii dintre prietenii săi, François Rollinat.

După o serie de decizii în favoarea soției, urmate de apeluri repetate ale lui Dudevant, procesul de separare a fost mutat la Tribunalul regal din Bourges, unde a putut pleda chiar Michel, proaspăt eliberat din închisoare. Talentul avocațesc al amantului a dat, până

la urmă, câștig de cauză scriitoarei, care și-a putut păstra drepturile asupra copiilor și a averii.

Aproape eliberată (formalitățile de separație erau extrem de complicate și îndelungate), George Sand s-a dedicat noii sale pasiuni. Legătura cu Michel a durat 30 de luni, timp în care a curs foarte multă cerneală pentru a așterne multe scrisori schimbate de cei doi îndrăgostiți de fiecare dată când nu erau aproape: 300-400 de misive, din care până la noi au ajuns doar 3 scrise de avocat și 57 de iubita lui.

Din rândurile acestora se descoperă o altfel de femeie. Nici urmă de idei filosofice, nici urmă de literatură, nici urmă de teorie rece. Numai pasiune,



În Michel de Bourges Revoluția din 1830 va găsi un adept...



... nu și instalarea regelui Ludovic-Filip la Versailles

înflăcărare, teamă de a nu-și pierde iubirea, dăruire totală.

Înger și demon

Aceste trăsături nou descoperite în caracterul scriitoarei n-ar trebui, poate, să trezească prea multe nedumeriri. Într-un fel, era aproape firesc ca femeia, ajunsă la vârsta maturității, la 30 de ani, după atâtea eșecuri amoroase (numele unor Sandeau, Musset sau Mérimée sărind imediat drept dovadă), să spere în găsirea iubirii mult visate. Mai ales că lui George Sand, spirit liber și răzvrătit, Michel i-a apărut ca o încarnare atât a îngerului, cât și a demonului: „Eram ca o fecioară în ceea ce privea lucrurile minții, așteptând un suflet care să mă îndrume. Și ai apărut tu și mi s-a părut a fi cel pe care îl așteptam. Totuși, uneori, mi se pare că ești tocmai un spirit al răului, atâtea cruzime rece descopăr pornită de la tine spre mine [...] Te iubesc, îmi plac!” (scrisoarea din 23 ianuarie 1837).

„Cruzimea” de care pomenea scriitoarea nu este foarte departe de adevăr. Căci, deși extrem de flatat de pasiunea pe care i-o arăta o asemenea

personalitate, Michel și-a păstrat o oarecare libertate față de George Sand. A făcut multe promisiuni, dar pe multe dintre ele nu le-a onorat niciodată. Episodul petrecut în vara anului 1836 o ilustrează cu prisosință. Destul de nemulțumit de o călătorie pe care George o întreprinsese în Elveția, alături de Franz Liszt și Marie d'Agoult, i-a cerut iubitei să se întâlnească la Lyon, la reîntoarcerea din Geneva. Dar el nu s-a prezentat la întâlnire... Câteva zile mai târziu, la Paris, întrebat cu privire la motive, s-a apărut, atacând, gelos. Îl deranjase prezența unui tânăr în anturajul scriitoarei. În corespondența din 15 octombrie 1836, scriitoarea replică, plină de dezamăgire și pasiune: „nu mi-a lipsit niciodată ocazia. Am avut de atâtea ori în jurul meu tineri, cărora le era de ajuns o singură privire [...] Ceea ce-a făcut să nu mă intereseze niciodată prezența lor nu a fost nici pe departe virtutea, despre care vorbesc unele femei, sensul cuvântului nefiindu-mi nici măcar prea bine cunoscut, ci cu totul alt sentiment: dragostea pe care ți-o port în suflet și care mă umple de un adevărat dezgust numai

la ideea de a fi strânsă în brațe de un alt bărbat decât de tine...”

De cealaltă parte, avocatul i-a dat el însuși numeroase motive de reală gelozie pasională scriitoare: „Știu, cred că tu mai iubești și pe altcineva sunt disperată, dar nu are importanță, spune-mi doar că mă iubești și te voi crede. Dă-mi doar posibilitatea de a te vedea pentru o zi, o oră. Înșală-mă, nu voi spune nimic. Nu-ți voi face reproșuri. Dacă-ți voi scrie o mulțime de prostii, dacă te voi înnebuni cu bănuielile mele, iartă-mă, iar dacă voi ghici adevărul, nu mi-l spune. Păstrează-ți secretul [...], încredințează-mi doar 24 de ore! Voi veni să te văd unde îmi vei cere. Voi spăla cu lacrimi urmele infidelității tale; îmi voi spăla, apoi, creierul, ca să uit totul...”

Însănătoșirea

Din toată această corespondență păstrată până astăzi ne apare o femeie împlinită sexual, care însă nu și-a găsit nici pe departe, intelectual sau sentimental, bărbatul visurilor.

După o goană nebună călare, pentru a-și vedea fie și numai câteva zile amantul,

oboseala nu părea deloc să o doboare: „Sunt frântă. Nu atât de călătoria neașteptată, cât în urma celor trei zile pe care le-am petrecut împreună. Dar ce oboseală dulce și ce somn plăcut îmi atârnă pe umeri. Mă mai iubești oare cu adevărat, ca altădată?” (scrisoarea din 7 mai 1837). Sau, în urma unei alte nopți nedormite (petrecută la masa de scris, epuizată, dar fericită, îi scrie lui Michel: „îmi simt corpul rupt de o altă teribilă, dar delicioasă oboseală, ale cărei urme o port în mii de locuri [...] Vino, îngerul meu, să uităm de tot și să fim fericiți”).

La răspunsul avocatului, dur, violent și plin de gelozie, George a ripostat cu aceeași dragoste: „Vino să mă vezi, căci, cel puțin, tu vei fi fericit, deoarece tu ești iubit cum un bărbat poate doar spera să fie, iar dacă te voi vedea fericit, voi trece cu vederea că eu nu sunt.”

Până la urmă, tot ea va fi cea care s-a dus să-l vadă la Bourges. Împăcarea a durat

însă foarte puțin. O scrisoare plină de reproșuri a pus capăt pasionalei legături. Să fi fost sfârșitul relației lor?

Chiar dacă într-o scrisoare adresată unui prieten apropiat (F. Girard), la începutul lunii august 1837, George Sand părea fermă în acest gând, putem avea unele dubii. „M-am vindecat, nu-l mai iubesc”, scria în august 1837, pentru ca, în octombrie, la o chemare disperată a lui Michel, ea să facă un „galop într-o noapte înghețată” pentru a petrece două zile împreună la Châteauroux. Avocatul însuși, în timpul unui turneu electoral, și-a făcut timp pentru a se opri, „în miez de noapte”, la Nohant, la reședința scriitoarei.

Flacăra pasiunii părea să se reaprindă cu aceeași putere. Însă succesul în alegeri al lui Michel a pus capăt, în mod ironic, pentru totdeauna, legăturii. Nici măcar anunțată de fericitul și importantul eveniment petrecut în viața fostului său iubit, George îi mărturisise același prieten (la mijlocul lunii

noiembrie 1837): „sunt distrusă, rănită. Vegetez. Trăiesc sentimentul unui vultur care bântuie deasupra unui cadavru.”

Sfârșitul anului 1837 aducea finalul tumultuoasei povești de iubire. Nu și al legăturilor dintre cei doi. Nemaireușind să fie ales în anii următori, Michel s-a îndepărtat încet-încet de convingerile sale politice, îndreptându-se spre tabăra pe care o vedea în ascensiune. Vexată de acest comportament trădător, George Sand s-a opus noii cariere a avocatului. În 1848, când ministrul de Interne Ledru-Rollin a dorit să-i încredințeze acestuia funcția de comisar al Republicii în departamentul Cher, Sand, însărcinată de aceeași personalitate politică cu recrutarea unor posibili candidați, i-a anulat numirea. Hotărâre politică? Sau resentimentul unei femei, dezamăgită de bărbatul căruia îi încredințase, odată, viața? ■

**În românește de
Theo STĂNESCU-STANCIU**



Scriitoarea, deja o femeie în vârstă, își petrecea o mare parte a timpului la reședința ei de la Nohant



Profesorul Gheorghe Bulgăr

Dascăli slujitori ai muzei Clio

SENTINELA DE NORD

IOAN BELEAN

(Școala „Gheorghe Bulgăr”, comuna Sanislău, județul Satu Mare)

Domnul Ioan Belean a cercetat arhive și a strâns informații despre o veche societate culturală românească care a funcționat timp de două decenii în comuna în care-și desfășoară activitatea.

„Sentinela de Nord” a luat ființă într-o zonă cu vechi tradiții culturale, cele dintâi școli românești fiind menționate aici în prima jumătate a secolului XVIII: Venzendiu (1720), Carei (1730), Dindești (1732), Sanislău (1735), Porțița și Moftinul Mic (1742), Istrău (1745) etc. Existența unei rețele școlare bine organizate a impulsionat trimiterea unor tineri la studii superioare încă de timpuriu.

În 1757, printre candidații veniți la Blaj să-și facă pregătirea de dascăli, sunt prezenți și tineri din Sanislău. Alții vor urma cursurile Preparandiei românești din Oradea și ale Liceului din Beiuș (înființat în 1828). Fenomenul cunoaște amploare în a doua jumătate a secolului XIX. Numai în 1871-1893 au studiat la Preparandia din Oradea 29 tineri din comună, situându-se pe primul loc într-o statistică pe localități. Și numărul lor a tot sporit.

Din rândul acestor elevi s-au ridicat dascăli precum Basiliu Kövari, profesor la Preparandia din Oradea (1833-1838), Ioan Buteanu, profesor la Liceul din Beiuș (1871-1907), iar în 1907-1914, director al Școlii Normale, autor al unei *Gramatici a limbii române*. Dr. Gheorghe Miculaș, din 1904 profesor la Școala Normală

din Oradea, a organizat-o după modelul unor școli similare din Cluj, București, Arad, Deva. În 1913 a devenit director al acesteia, iar în 1919 a fost numit primul director al învățământului secundar din Bihor. Augustin Maghiar a fost profesor la Liceul Premonstratensilor din Oradea (1900-1919), iar Vasile Chirvai, profesor la Preparandia din Oradea, colaborator al lui Vasile Lucaciu în luptele naționale ale românilor sătmăreni și deputat în Parlamentul României între anii 1924-1928.

Intelectualii comunei au activat în cadrul unor societăți culturale, așa cum a fost în cazul „Asociației transilvane pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA). Printre membrii fondatori ai ASTREI s-a aflat și Dumitru Hosu, directorul școlii din Sanislău, care a salutat-o cu bucurie pentru că „ea ne-a sădit conștiința puterii culturale a elementului nostru”, fiind „o stea călăuzitoare”.

ASTRA și-a desfășurat activitatea prin despărțăminte și agenturi, un fel de sucursale la nivelul județelor și comunelor, subordonate unui Comitet central, cu sediul la Sibiu. În februarie 1898 s-a constituit Despărțământul Sătmăr, al cărui director a fost ales Gavril Lazăr de Purcăreți, protopop și director al școlii din

Sanislău, bine cunoscută personalitate sătămăreană, participant la mișcarea memorandistă și președinte al Reuniunii învățătorilor români sătămăreni. Cu sprijinul ASTREI a luat ființă bibliotecă satească în mai multe așezări din Transilvania, printre acestea aflându-se și aceea din Sanislău, care în 1910 avea peste 100 de volume.

Realizarea statului național unitar român în 1918 și schimbările care au avut loc în viața economică, socială și politică a țării în perioada care a urmat s-au reflectat și în domeniul culturii, stimulând activitatea tuturor instituțiilor culturale. În acest cadru, s-a fondat în 1920 Societatea Culturală „Sentinela de Nord”, care număra peste 100 de membri, cuprinzând elevi de liceu, studenți, dascăli, juriști, preoți etc. Timp de 20 de ani Societatea a acționat pentru cultivarea dragostei față de limba și cultura românească pe meleagurile sătămărene.

Activa în baza unui statut legal, sub conducerea unui comitet format din președinte, casier, bibliotecar, secretar și membri, ajutat de o comisie de control și o comisie de arbitri. Membrii acestor organisme se alegeau pe o perioadă de 3 ani. În funcția de președinte al Societății s-au aflat personalități ale vieții publice sătămărene: avocatul Ioan Maghiaru (1920-1925), avocatul Ioan Haias (1925-1934) și dr. Ioan Cosma (1934-1940), cu toții fii ai satului.

Activitatea Societății a fost receptată pozitiv în mediul cultural sătămărean. În articolul *Ținuturile noastre*, din gazeta *Satu Mare* (21 ianuarie 1923), este laudat faptul că „„Sentinela de Nord” lucrează cu adevărat, nu trece o sărbătoare creștinească sau națională fără ca tineretul să nu organizeze ceva pentru poporeni”. De Crăciun avusese loc o adunare

festivă la care „a luat parte întreaga comună”, prezentându-se piesa *Răsplata păcătoșului*. Cu această ocazie „s-a distribuit îmbrăcăminte la trei copii săraci de la școala primară cumpărată de societate”, iar I. Maghiaru, președintele Societății „a donat două perechi de ghete la doi copii săraci și silitori”.

„Faptul cel mai laudabil – continuă gazeta amintită – este că prin stăruința tineretului studios s-a înființat o bibliotecă în comună, trezind interesul sătenilor pentru citit.” Se consemna că „sunt familii care citesc 2-3 cărți pe săptămână”. Tot în acest articol, se notează formarea unui cor mixt din membrii Societății cu sprijinul secretarului comunei.

Din iunie 1925 apare publicația lunară *Sentinela de Nord*, organ al Societății Culturale cu același nume, având ca redactor-șef pe Grigore Pop. Redacția era la Carei-Sanislău, se imprima la Tipografia „Patria” și un exemplar costa 5 lei. Scopul declarat al Societății este definit în articolul de fond al revistei din nr. 2, din 1925, intitulat *Să fie lumină*. Autorul, Grigore Pop, menționează că se dorea ca „făclia științei s-o răspândească printre acei ce și azi mai dibuiesc în întuneric”, deoarece „poporul trebuie să iasă odată din haosul de neștiință ce-l învăluie din toate părțile pentru a forma o generație care să se impună tuturor prin calitățile ei alese”.

În articolul *Compatrioți! ilustrați*, din același număr, se arată că dr. Vasile Chirvai, deputat în Parlamentul României, „a obținut transferul a 300 de volume de cărți de la Casa Școalelor din București în fondul bibliotecii Societății, iar de la Ministerul Instrucțiunii un ajutor de 300 lei pentru compactarea [legarea] cărților deteriorate de cititori”.

(Continuare în p. 74)



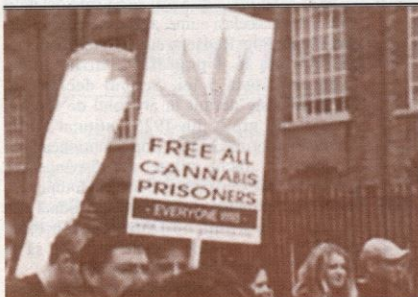
Prima atestare a școlii din Sanislău



Școala „Gh. Bulgăr”



THEO STĂNESCU-STANCIU



Demonstrație pentru liberalizarea consumului de canabis

individual de canabis ● Elveția are în vedere liberalizarea producției și a comercializării ● În nouă dintre statele Uniunii Europene, la care se adaugă și Canada, este autorizată de ani buni vânzarea pentru bolnavi

● Canabisul este substanța ilicită cel mai mult folosită pe glob: 144.000.000 oameni o utilizează în diverse moduri ● În Europa, canabisul continuă să fie drogul cel mai consumat, peste 62 de milioane de persoane încercându-l cel puțin o dată în viață; 3 milioane dintre aceștia, în special tineri, consumă zilnic ● Mai multe țări europene (Olanda, Spania, Portugalia, Belgia) au scos de sub acuzare consumul

De la mijlocul secolului XVII și până în zilele noastre, utilizarea medicală a unor anumite plante, considerate a avea și alte proprietăți decât cele strict curative (de ex. halucinogene), a reprezentat, constant, subiectul restricțiilor legislative.

Unul dintre cele mai discutate cazuri a fost reprezentat de canabis, cunoscut și sub denumirea de cânepă indiană sau marijuana. Ultima, de origine spaniolă, a pătruns pe teritoriul S.U.A. prin anii 1920 și a venit din dorința autorităților de a asocia planta, și mai ales,

consumul ei, de imigranții mexicani.

Însă utilizarea canabisului ca plantă medicinală are adânci rădăcini. Însuși Herodot pomenea, în scrierile sale, de obiceiurile sciților, care inhalau fumul scos prin arderea cânepii, motiv de mare... bucurie.

Marea Britanie a fost printre primele state care au interzis utilizarea canabisului în scopuri medicale. În 1928, tot aici au apărut printre primele atestări medievale clare ale acestui tip de medicație pentru o serie întreagă de boli. Mulți dintre specialiști consi-

deră că planta a fost adusă prin intermediul cutumelor saxone, iar proprietățile acesteia erau bine cunoscute, făcându-se în mod curent diferența între planta ce reprezenta materie primă pentru lucrătorii din ateliere și cea sălbatică, recunoscută pentru calitățile ei curative.

În cele mai cunoscute tratate de medicină ale Evului Mediu, precum *Kreuterbuch*, a lui Leonard Fuchs (1543), sau în adnotările doctorilor renumiți ai acelor perioade, apar adesea remarci cu privire la diversitatea modalităților de utilizare curativă a cânepii.

Astfel, ceaiul putea fi recomandat pentru dureri de cap, iar emulsia obținută din presarea semințelor, pentru întreținerea unei digestii sănătoase sau chiar, în amestec cu laptele, pentru a combate tusea.

Veacurile XVII-XVIII completează oarecum tabloul, introducând și referiri la calitățile halucinogene ale plantei și, cu predilecție, la proprietățile hașishului, acele boabe pe care le produce planta în varianta sa indiană, adusă pe tărâm englez prin intermediul numeroșilor aventurieri și călători ai epocii. Astfel, s-a ajuns chiar să fie comparată cu opiumul, despre care se știa că induce bună dispoziție și relaxare.

Mulți dintre doctorii secolului XVIII-XIX îi percepeau și calitățile de stopare a durerii. De exemplu, câțiva medici din regiunea Sheffield o ofereau cu mare încredere spre alinarea pacienților care sufereau fie de dureri, fie de hemoragii menstruale puternice. Aparenta contradicție în ceea ce privește spectrul atât de larg al recomandărilor la care se pretau medicii perioadei se lămură în momentul în care cititorul de astăzi află că planta *Cannabis sativa* avea capacitatea de a reda corpului mult căutatul echilibru intern, inhibând excesele sau, din contra, remediind deficiențele.

Odată cu extinderea Imperiului britanic spre India, și percepția generală asupra rolului de remediu al cânepii s-a schimbat destul de mult, asistându-se chiar la o adevărată renaștere în forță. Încă o dată, *Cannabis sativa* s-a dovedit un leac extrem de popular. Iar experiențele de la Calcutta ale unui renumit profesor, O'Shaughnessy, au adus-o inclusiv în lista de remedii utilizate de regina Victoria.

„Exportul” pe teritoriul vecin francez a venit cu pre-

dilecție după expediția napoleoniană din Egipt, fiind asociat, mai ales, în acea perioadă, cu proprietățile halucinogene ale hașishului. Era epoca și atmosfera în care a creat Baudelaire vestitele sale *Fleurs du Mal*.

După o scurtă perioadă însă, poziția ocupată de *Cannabis sativa* s-a schimbat radical. Planta cu utilizări terapeutice a fost interzisă în domeniul medicației. Era punerea în practică a hotărârii Convenției Internaționale a Controlului Narcoticelor din 1925, hotărâre ce încerca stăvilirea atitudinilor culturale considerate subversive și a comportamentelor antisociale, asociate, cel mai adesea, consumului de droguri.

Astăzi, asistăm din nou la o adevărată bătaie pentru recăstigare drepturilor pierdute. Unele țări încearcă să opereze diferențieri în funcție de tipul drogului și mai ales de utilizarea lui medicală. Astfel, canadienii au devenit, printre primii, mult mai toleranți față de consumul drogurilor ușoare, după cum o dovedește un recent sondaj publicat de cotidianul *Globe and Mail*, potrivit căruia aproape 50%

din populația țării este în favoarea legalizării. Dar acesta este un răspuns foarte diferit de situațiile anterioare. Prin anii 1960, un prim-ministru Pierre Elliot Trudeau (1968-1979) care studiasse, la rândul său, problema, propunând dezincriminarea posesiei drogurilor ușoare pentru uzul personal, și-a semnat astfel sfârșitul carierei politice.

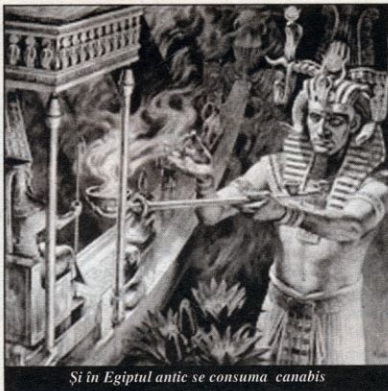
Iar bătaia se duce pe toate canalele și prin toate mijloacele posibile. Sunt chemați în apărare nu numai reprezentanții bolnavilor sau ai lumii științifice, ci apar și numeroase reacții din partea societății în sine. Astfel, dacă este să luăm exemplul Franței, țara considerată de fumătorii de hașis ca un fel de „jandarm al Europei”, un caz de la începutul anilor 2000 aducea în discuție tocmai această dezbateră publică asupra depenalizării. Potrivit legislației în vigoare din 1970, consumul de canabis este pedepsit cu un an de închisoare. Uneori, decalajul dintre legislație și realitate a provocat și situații de-a dreptul supra-realiste, sesizate imediat de presa internațională. Cum s-a întâmplat, de exemplu, cu o cultivatoare franceză de

Câneapă = plantă textilă cu tulpina înaltă și dreaptă și cu frunzele alterne dințate pe margine, cu florile mici, verzui, originară din India, cultivată pentru fibrele care se scot din tulpină și pentru uleiul care se extrage din semințe (*Cannabis sativa*). **Câneapă indiană** = *canabis* = varietate de cânepă cultivată îndeosebi în anumite regiuni din India, Iran, Africa de Nord și cele două Americi, din care se extrag stupefiante (*Cannabis indica*). (**Cartier Dicționar enciclopedic**)



canabis, care și-a prezentat, în cadrul Salonului de agricultură din 2002, cartea intitulată *De ce și cum cultivăm cânepa*. Bineînțeles că în conformitate cu legislația, poliția a confiscat toate exemplarele. „A doua zi povestește autoarea, după ce am fost dusă la comisariat și interogată la brigada de stupefiante, am putut recupera cărțile. Le-am adus din nou în standul Salonului, dar am avut surpriza să văd încă o dată poliția venind la mine. Mi-au zis că pot să-mi vând cărțile, cu condiția să nu le expun. Așa că le-am acoperit cu o pânză.”

Dincolo de aspectele mai mult sau mai puțin medicale sau sociale, atracția pentru asemenea plante, mai ales în condițiile sistemului de interdicții existent în numeroase state, este în continuare ridicată. O dovedește, printre altele, și un experiment lansat



Și în Egiptul antic se consuma cannabis

de o ducesă din Marea Britanie, care a primit, în 2004, permisiunea de a cultiva în grădinile sale de la Castelul Alnwick cannabis, opium, ciuperci halucinogene și arbuști de coca (din care se obține cocaina). Astfel, Ducesa de Northumberland se poate lăuda că se numără printre puținele persoane din lume care cultivă legal plante halucinogene. Cotidianul *The*

Times relatează că proiectul a primit numele de „Grădina Otrăvitoare”, loc unde vizitatorii pot admira, fără a culege sau consuma, plantele din care se obțin o serie de substanțe și prafuri halucinogene. Acestea cresc împreună cu alte 50 de surate, deosebit de periculoase. „Grădina Otrăvitoare”, declara inventiva ducesă, va oferi vizitatorilor o nouă aventură și le va dezvălui tot ce nu știu despre aceste plante-droguri care cresc în natură. Eu personal am fost interesată nu numai de puterile miraculoase ale unor plante de a vindeca anumite afecțiuni, ci am dorit să cunosc și în ce măsură pot otrăvi și ucide acestea”.

Toate aceste dezbateri dovedesc un singur lucru: că omenirea nu a reușit încă să găsească o soluție cât de cât multumitoare gravei probleme a drogurilor. ■

SENTINELA DE NORD

(Urmare din p. 71)

Fondurile necesare pentru tipărirea revistei proveneau din donații și vânzare, fapt menționat în rubrica *Posta redacției*, exemple lăudabile fiind Vasile Mureșan din Sanislău, membru al Societății, și preotul Romul Mihalca din comuna Hurez, care au donat câte 100 de lei pentru întreținerea publicației. Preotul cerea să i se trimită și câte 20 exemplare din fiecare număr pentru credincioșii săi.

Societatea s-a preocupat și de promovarea tinerelor talente din diferite domenii de activitate. Gheorghe Bulgăr (1920-2002), fost membru al societății, a îndrăgit limba și literatura română, afirmându-se încă din anii de liceu ca publicist. Ulterior a devenit profesor universitar la catedra de limba și literatura română a Universității din București, neobosit

cercetător literar, lingvist și recunoscut eminescolog, publicând 27 de volume și peste 60 de articole. A colaborat și la revista *Magazin istoric* (nr. 8/1970; 9/1996). Prin activitatea didactică desfășurată timp de 8 ani la marile universități din Franța (Sorbona, Lyon și Bordeaux-Lettes), a fost un veritabil ambasador al culturii românești în patria lui Voltaire.

Cu toate că *Sentinelă de Nord* a fost difuzată și citită în majoritatea localităților județului, din lipsă de fonduri nu s-au putut tipări decât șapte numere, ultimul în decembrie 1925.

Societatea a avut puternice legături cu ASTRA, care a sprijinit-o în 1936 cu suma de 231.334 lei pentru construirea Căminului cultural din localitate, impresionant lăcaș de cultură și astăzi.

Societatea „Sentinelă de Nord” și-a încetat activitatea puțin timp după dictatul de la Viena din 30 august 1940. ■



Wilhelm I

REGELE PRUSIAN DIN SUFLETUL ÎMPĂRATULUI GERMAN



Otto von Bismarck



Ceremonia încoronării lui Wilhelm I

SORIN CRISTESCU

La 18 ianuarie 1871, în Sala Oglinzilor din palatul Versailles, în timp ce Parisul este încă asediat de armatele prusiene, regele Wilhelm I este proclamat împărat. „Asumarea titlului imperial de către regele Wilhelm I în momentul extinderii Confederației Germaniei de Nord era o necesitate politică” în desăvârșirea procesului de unificare a națiunii germane. Cu această apreciere începe Otto von Bismarck, supranumit „Cancelarul de fier”, relatarea celui mai important moment al carierei sale politice: proclamarea Imperiului german.

Pentru a ajunge aici, Bismarck plănuise cu migală și hotărâre câteva etape succesive: războiul cu Danemarca din 1864 (în urma căruia Prusia anexase ducatele Schleswig și Holstein), războiul victorios din 1866 cu Austria, la capătul căruia s-a constituit Confederația Germaniei de Nord, compusă din 18 state germane. Constituția confederației, adoptată un an mai târziu, consfințea supremația Prusiei, regele acesteia, Wilhelm I, devenind președintele noii formațiuni politice, iar Bismarck era cancelar.

Războiul franco-prusian, provocat cu abilitate de Bismarck (Magazin istoric, nr. 10/1970) și izbucnit la 19 iulie 1870, cu rezultate catastrofale pentru Franța, fusese gândit de cancelar ca momentul final al unificării germane.

Dacă ar fi să dăm crezare spuselor lui, cea mai serioasă rezistență în îndeplinirea proiectelor sale, în faza lor finală, avea s-o întâmpine chiar din partea viitorului împărat. Iată cum ne prezintă, în memorii, culisele mai puțin cunoscute ale proclamării Imperiului german.

Încăpățânarea regelui

La sfârșitul anului 1870, când soarta războiului cu Franța era practic decisă, Reichstagul (Parlamentul) nord-german a votat un tratat prin care statele germane Baden și Hessen-Darmstadt (15 noiembrie), Bavaria (23 noiembrie) și Württemberg (25 noiembrie 1870) acceptau unirea cu Prusia. Votul final avusese loc la 9 decembrie 1870, iar prin hotărârea Bundesratului se modificase articolul 11 din Constituție, introducându-se sintagma „împărat german”. Tratatul intra în vigoare la 1 ianuarie 1871 și, astfel, Imperiul german devenea o realitate juridică.



Soldat prusian la 1870

Pentru ca lucrurile să aibă o astfel de finalitate, fusese nevoie de asentimentul tuturor principilor germani. Greu și-l dăduse regele Bavariei, Ludwig II. Cunoscându-i însă marea pasiune pentru castele, ce necesitau importante sume de bani pentru întreținere, Bismarck nu ezitase și îl mituisese, oferindu-i 7 milioane de mărci aur.

Dar și mai greu de lămurit a fost chiar beneficiarul tuturor eforturilor lui Bismarck. Iată ce povestește acesta din urmă: „Regele Wilhelm era dominat

de ideea de a impune recunoașterii universale prestigiul coroanei prusiene mai mult decât pe acela al coroanei imperiale, această părându-i-se o funcție transpusă artificial în contemporaneitate [...]”

Încă de la primele discuții, regele îmi spusese:

– Ce-mi trebuie un titlu de comandant onorific?

Am răspuns, printre altele:

Dar Maiestatea Voastră dorește să poarte la nesfârșit doar titlul neutru de «Președinte» [al Confederației Germaniei de Nord], care este ceva abstract? Titlul de împărat sugerează forță și elan creator.”

În discuțiile purtate în primele zile ale lui ianuarie 1871, Bismarck insistase și adusese noi argumente: „Constituțional, Maiestatea Voastră posedă deja prerogativele acestei funcții, iar titlul de împărat nu înseamnă decât sancțiunea exterioară, exact ca atunci când un ofițer care comandă un regiment primește automat gradul de colonel. Chiar pentru sentimentul dinastic este mai măgulitor ca regele Prusiei să-și exercite puterea ca împărat proclamat, și nu doar ca ales și numit prin prevederile Constituției [...]”

Trebuia însă să țin cont de sensibilitățile suveranului dacă voiam să-i păstrez încrederea, căci fără el și încrederea sa cariera mea politică era de neconceput. Străduindu-mă să redau viață titlului imperial, nu slujeam orgoliului dinastic prusian, ci mai ales credinței mele că astfel consolidez unitatea națională.”

„Nici Kronprinzul [prințul moștenitor Frederic, fiul lui Wilhelm] nu s-a arătat favorabil proiectului meu când i-am



Bătălia de la Schweinschedl (iulie 1866),
pictură de Alexander von Bensa

vorbitor despre el [...] Alteța Sa acorda mai multă încredere celor din jur [...], care voiau să-l convingă că Imperiul roman reînviat de Carol cel Mare fusese o nenorocire pentru Germania și era o noțiune străină și periculoasă pentru spiritul unității naționale [el neavând la bază unitatea etnică a celor din interiorul hotarelor sale]. Poate că era corect din punct de vedere istoric, dar titlul de rege al germanilor pe care îl sugerau consilierii săi nu oferea nici un fel de garanție suplimentară [în sprijinul acestei unități]. I-am arătat prințului moștenitor că existau deja regi ai Bavariei, ai Saxoniilor, Württembergului; să mai facem încă un rege al Germaniei sau al germanilor? Am rămas consternat când prințul mi-a spus că toate dinastiile germane trebuie să renunțe a mai purta titlul de rege și să-l reia pe cel de duce. Mi-am exprimat convingerea că n-o vor face de bună voie, iar dacă noi i-am forța s-o facă, aceasta nu va fi uitată secole de-a rândul și va semăna ură și neîncredere.”

Treptat, Bismarck l-a convins de justetea poziției sale.

Având la dispoziție toate elementele – asentimentul prinților și al Parlamentului Confederației Germaniei de Nord –, s-a hotărât ca proclamarea imperiului să aibă loc în Sala Oglinzilor din palatul Versailles, la 18 ianuarie 1871. Exact în acea zi, în urmă cu 170 de ani, avusese loc încoronarea principelui Frederic III de Brandenburg ca rege al Prusiei sub numele de Frederic I (1701-1713). Și atunci se recursese la o stratagemă: festivitatea avusese loc la Königsberg, oraș aflat în Prusia Orientală, moștenită de



Ludwig II, regele Bavariei

la cavalerii teutoni în 1525 și situată în afara granițelor Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană. În acest fel nu fusese lezată autoritatea împăratului Leopold I (1658-1705), suzeranul tuturor principilor germani.

Politică și gramatică

Totul fusese pregătit până la amănunt, festivitatea de încoronare urmând să se desfășoare după programul întocmit chiar de prințul moștenitor. Cu o seară înainte însă, la 17 ianuarie, s-a ținut o consfătuire

la care a participat și viitorul împărat, pentru a se pune la punct ultimele detalii. S-a creat o situație extrem de confuză. „Maiestatea Sa a declarat că respinge titlul de împărat german și că vrea să fie împărat al Germaniei sau nu mai acceptă să fie deloc împărat. Eu – povestește Bismarck – am făcut observația că formula de împărat german (adjectiv) și cea de împărat al Germaniei (substantiv propriu la genitiv) sunt diferite din punct de vedere gramatical și istorico-juridic. Au existat împărați romani și nu împărați ai Romei. Țarul nu se numește împărat al Rusiei, ci împărat rus și chiar al tuturor rușilor (*vserossiiski*). Acest ultim argument a fost vehement contestat de rege, care a invocat felicitările primite de la regimentul său rusesc din Kaluga, care erau adresate *pruskomu*, dar aici regele traducea greșit: al Prusiei [corect era prusianului]. L-am asigurat că aceasta era forma de dativ a adjectivului, dar nu m-a crezut și nu s-a lăsat convins decât mai târziu de către consilierul aulic Schneider, o autoritate în materie de limbă rusă.



Intrarea trupelor germane în Paris la 1 martie 1871, după un tablou de Louis Braun

Am prezentat apoi și alte observații. În vremea lui Frederic cel Mare [1740-1786] și a lui Frederic Wilhelm II [1786-1797], monedele (tale-rii) purtau legenda *Borussorum* (al prusienilor) și *NU Borussiae Rex* (rege al Prusiei). Titlul de împărat al Germaniei implica pretenții de suveranitate asupra unor teritorii neprusiene și principii respectivi [majoritatea aflau deja la Versailles, pentru a participa la festivități] nu erau dispuși să le recunoască. Scrisoarea regelui Bavariei preciza clar că drepturile «prezidențiale» (de autoritate) pe teritoriul său nu pot fi exercitate decât de împăratul german, titlu care intrase deja în noua redactare a articolului 11 din Constituție [...]

Asentimentul pe care prințul moștenitor l-a exprimat față de observațiile mele l-a înfuriat și mai mult pe bătrânul suveran. A dat cu pumnul în masă, spunând: «Și chiar dacă a fost așa, acum eu poruncesc cum o să fie!». S-a ridicat în picioare și s-a dus la fereastră, întorcând spatele celor prezenți. Discuția privind titlul nu a ajuns la nici o concluzie. Totuși, eram îndreptățiți să dăm curs ceremoniei de proclamare a imperiului, deși regele a precizat din nou că nu va fi vorba de împărat german, ci de împărat al Germaniei.

Abilitatea Marelui duce

Acest fapt m-a determinat ca în dimineața următoare [18 ianuarie], înaintea ceremoniei [...], să-l caut pe Marele duce de Baden [ginerelul lui Wilhelm I]. El urma să fie, probabil, primul dintre principii germani prezenți [la ceremonia



Wilhelm II, ultimul Kaiser, alături de tânărul Winston Churchill

din Sala Oglinzilor] care, după citirea proclamației, să ia cuvântul și l-am întrebat ce titlu va da noului împărat. Marele duce mi-a răspuns: «Împărat al Germaniei, conform ordinului Maiestății Sale». I-am arătat atunci, aducând diferite argumente, că uralele în onoarea împăratului nu puteau fi exprimate în această formă. Argumentul cel mai convingător a fost legea, anume că textul Constituției imperiale fusese deja fixat în această formă [împărat german] de către Reichstagul din Berlin. Apelul la convingerile constituționale ale Marelui duce l-au determinat să-l caute din nou pe rege. Nu am aflat niciodată ce au discutat cei doi, așa că în momentul în care citeam proclamația, eram foarte încordat.

Marele duce a ieșit din această dificultate strigând «Ura!» nu în onoarea împăratului german, nici a împăratului Germaniei, ci pentru împăratul Wilhelm.

Maiestatea Sa mi-a luat în nume de rău acest curs al

evenimentelor și, coborând de pe estrada unde se aflau principii, m-a ignorat, trecând pe lângă mine, care eram cel mai în față, ca să dea mâna cu generalii ce se aflau în spatele meu. Și a persistat în această atitudine mai multe zile, până când, treptat, relațiile noastre au intrat pe vechiul făgaș.

Nu era o ingratitudine din partea lui Wilhelm I. Acestea erau într-adevăr sentimentele regelui prusian. Chiar în 18 ianuarie 1871, el îi scria soției: „Nu pot să-ți spun în ce dispoziție mizerabilă am fost în ultimele zile, în parte din cauza mării răspunderi pe care mi-am asumat-o, dar în primul rând m-a durut să văd titlul prusian îndepărtat! La conferința de ieri am fost atât de supărat, încât era cât pe ce să mă dau la o parte și să-i las totul lui Fritz [prințului moștenitor]. Abia după ce m-am rugat lui Dumnezeu, mi-am recăpătat forța și încrederea!”

Ceva mai târziu avea să declare miniștrilor săi și prințului moștenitor: „Fiul meu este cu tot sufletul pentru noua stare de lucruri! Pentru mine nu înseamnă nimic, eu mă consider prusian. Vă spun eu că el și urmașii lui sunt cei chemați să transpună în viață imperiul proclamat acum.”

Celor apropiați le-a precizat că el rămâne regele lor și a refuzat să accepte tablourile în care era prezentat în costum imperial cu însemnele medicale, afirmând iritat că nu voia să arate ca un preot al lui Baal (zeitate din religia vechilor popoare semitice).

Wilhelm I s-a simțit toată viața lui un prusian; titlul imperial nu reprezenta pentru el nimic. Îl acceptase doar ca pe o concesie făcută ideii unității naționale germane. ■



PRIVIRE ASUPRA ROMÂNIEI LUI GROZA

Continuăm prezentarea unor documente din fondul Brutus Coste, care se păstrează la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, de la Stanford University, California. Documentul din acest număr, datat de mână 6 octombrie, iar noi putem adăuga anul 1945, transmite în rândul diplomaților români aflați încă la post, cu care Brutus Coste era în legătură permanentă, informații aduse de o persoană care părăsise cu câteva zile în urmă România. Documentul – mărturie dramatică a procesului de comunizare a României – este o dovadă a febrilității cu care erau urmărite evenimentele din țară, dar și a dorinței autorilor de a interpreta și cel mai mic amănunt ca o dovadă că „țara se mișcă”, iar comunistii nu vor reuși să-și impună voința.

Precizăm și de această dată că datorăm colaborarea revistei noastre cu vestita instituție americană doamnei ELENA DANIELSON, care a fost până de curând directoarea Bibliotecii și a Arhivei de la Hoover Institution, și LAUREI COSOVANU.

Persoana f. serioasă care a părăsit București la 29 septembrie a adus următoarele vești:

1) G.T. [Gheorghe Tătărescu] se străduiește a găsi o soluție de compromis și își închipue că va fi șeful viitoarei formații. Declarațiunile pe care le-a difuzat prin radio la 24 august (prin care anunța rămânerea administrațiunii Groza la putere și că constituiau o sfidare la adresa M.S.R. [Majestății Sale, Regele]) au produs un efect deplorabil asupra opiniei publice. Mulți din partizanii lui G.T. erau indignați și amenințau să se despartă de el.

Pentru a se reabilita, G.T. pretinde acum că a adresat de fapt un ultimatum șefilor celorlalte grupări făcând parte din administrațiunea Groza spre a pune capăt dictaturii comunistilor și anarhiei. G.T. susține că tocmai această acțiune ar fi determinat pe comunisti și pe asociații lor să accepte *in principiu* în ultimele zile o serie de măsuri de destindere (suprimarea lagărelor de intermare, încetarea exproprierilor arbitrar, epurarea poliției de elementele dubioase – în majoritate evrei – numite în ultimele luni, revizuirea împroprietărilor, revizuirea numirilor prefecturilor și primarilor etc.).

Trebuie observat că aceste măsuri constituie numai *promisiuni*. În ce privește aducerea lor la îndeplinire există cele mai serioase dubii. Comunistii s-au prefăcut că cedează, dar de fapt au în gând simple concesiuni de formă menite a determina acceptarea din partea Statelor Unite și a Marii Britanii a unui compromis asemănător cu acela din Polonia și Iugoslavia.

2) Se fac încercări desperate pentru a despărți pe Maniu de Mihalache. Ultimul este obiectul a tot felul de amenințări. Ultima din aceste amenințări este că i se va confisca tot pământul pe baza articolului din legea pentru reforma agrară, care vizează pe cei înscrși ca

voluntari împotriva U.R.S.S. Mihalache rămâne însă intransigent.

3) Situația alimentară este tragică. Lumea se adună de la 9 seara în fața brutăriilor pentru a avea pâinea la 6 dimineața. Chiar dacă Rusia își va ține cuvântul și va restitui cele 30.000 vagoane din cantitatea de grâu ce ne-a promis și totuși va fi foamete.

4) Prăpastia dintre salarii și prețuri se adâncește pe zi ce trece. Spre exemplu, un ministru plenipotențiar cl. I. în administrația centrală primește 100.000 lei lunar, iar o pereche de ghete costă 120.000 lei.

5) Politica lui Groza față de unguri a ajuns la rezultate dezastruoase. Sub drapelul comunist ireidentismul maghiar este mai activ ca niciodată. Se petrec tot timpul incidente provocate de atitudinea sfidătoare a ungarilor. La Cluj, cu prilejul întoarcerii trupelor noastre de pe front, s-a adunat pentru a le primi pe o parte a străzii populația română și pe cealaltă cea maghiară. Românii aveau drapele românești și strigau „Trăiască Regele”. Ungurii aveau drapele sovietice și strigau „Trăiască Stalin”. Au început invectivele de o parte și de cealaltă și apoi s-a tras.

Șase soldați români au fost omorâți cu acest prilej de unguri. Au fost și două victime ungurești. Ministrul de Interne și ministrul de Război, ambii comunisti, au fost însărcinați cu ancheta. Au dat dreptate ungarilor. Victimele românești au fost aruncate noaptea pe furiș în groapa comună, pe când celor doi unguri li s-au făcut funeralii solemne.

6) În România se află 1.200.000 ruși. Jafurile, violurile și omorurile comise de soldații ruși continuă.

7) Popularitatea M.S.R. este enormă. Asemenea și Iuliu Maniu se bucură de simpatia opiniei publice. În Transilvania românii fac bloc în jurul lui Iuliu Maniu. ■



Telex Telex Telex Telex Telex

SE VINDE VENETIA

În 1908, când marele tenor rus Fiodor Șaliapin, sosit pentru un concert la Milano, a vrut să-și cumpere o casă pe Canale Grande, un agent imobiliar întreprinzător i-a oferit-o imediat.

Astăzi, Venetia, care nu traversează cea mai bună perioadă a sa, a scos la vânzare, în centrul istoric și pe insule, 13 palate, care au aparținut elitei aristocratice a orașului. Fostul primar Paolo Costa a început să lucreze la catalogul licitației încă din

urmă cu doi ani. Licitația va avea loc în prima parte a anului 2006. În unele dintre clădiri sunt amplasate școli, instituții de stat, întreprinderi comerciale și industriale. Vor fi scoși la vânzare 20.000 de metri pătrați și, se pare, cumpărătorii se anunță foarte interesați de ofertă.

Primul palat intrat în discuție a fost cel al lui Vendramin Calergi, unde în prezent se află un cazino.

În mass-media se fac auzite tot mai multe voci care condamnă scoaterea „la mezat” a celei mai prețioase moșteniri a orașului. Când a fost întocmită schița catalogului, cele 13 clădiri au fost estimate la 34 milioane de euro. Mare parte din bani vor fi folosiți la refacerea altor clădiri cu valoare istorică, de pildă palatul Farsetti, actuala primărie a Venetiei. Experții consideră însă că suma obținută din licitație se va ridica la aproape 100 milioane euro. În martie 2004, când s-au vândut câteva clădiri din perimetrul Orseolo, la doi pași de Piața San Marco, municipalitatea a încasat puțin peste 5 milioane euro. Directorul Departamentului moștenirii culturale din primăria Venetiei, Luigi Bassotto, s-a grăbit să comunice ziaristilor că suma anunțată la început, în urmă cu doi ani, este mult prea mică, deși o parte dintre clădiri se află în condiții jalnice și cer o restaurare serioasă.

Municipalitatea garantează o maximă transparență a operațiunii de tranzație, cu participarea tuturor doritorilor, dar adaugă sloganul cunoscut: piața face prețurile.

Iată câteva dintre comori: palatul Zaguri, tipic pentru goticul venețian, cu parcul central San Maurizio, Palatul Nani, fostă școală, care dă spre canalul Cannareggio, Palatul Foscari-Contarini, singurul cu ieșire la Canale Grande, Palatul Bonfadini, foste birouri ale municipalității, Palatul Costa, foarte aproape de parcul Santa Fosca.

„Problema este că nu mai avem bani”, a spus deschis primarul Cacciari la o recentă conferință de presă. În 2006 statul nu intenționează să aloce fonduri pentru restaurări și păstrarea monumentelor istorice. Ministerul de Finanțe anunță un deficit de circa 40 de milioane de euro. Trebuia găsită o soluție.



ÎNVĂȚĂMÂNTUL OBLIGATORIU ÎN SCOȚIA



Datorăm telefonul, televiziunea, introducerea anesteziei sau antibioticele unor inventatori de origine scoțiană. Istoricii consideră că scoțienii sunt prezenți la loc de cinste în cronică marilor invenții și grație sistemului de educație, considerat unul dintre cele mai bune din lume și care și-a păstrat trăsăturile distincte față de cel englez până astăzi.

Scotia are unele dintre cele mai vechi și mai respectate universități din Europa: St. Andrews a fost întemeiată în 1411, cea din Glasgow în 1451, Aberdeen în 1496, Edinburgh în 1582.

Ceea ce se știe mai puțin este faptul că în Scoția funcționa unul dintre primele sisteme obligatorii de învățământ. În anul 1496, regele Iacob IV, la insistențele episcopului Elphinstone de Aberdeen, întemeietorul universității din acel oraș, a dat o lege a educației. Potrivit acesteia, fiul cel mai mare din fiecare familie de nobili trebuia să meargă, obligatoriu, la școală, de la vârsta de opt sau nouă ani. Se puneau un mare accent pe studiul limbii latine. Urmău trei ani de universitate, unde materia de bază era studiul legilor. Se prevedea și o amendă pentru cei care nu se supuneau legii.

În anul 1562, s-a hotărât ca în fiecare parohie să se organizeze o școală, dar cum nu existau destui profesori, nu s-a putut realiza în întregime acest lucru. Prevederea a fost reluată într-o altă lege a educației, din 1696. Tot din acea vreme, un număr de oameni cu bani au început să întemeieze școli în care puteau învăța copii din familiile sărace. În 1872, Legea Educației, adoptată special pentru Scoția, prevedea că învățământul era obligatoriu de la vârsta de cinci ani, iar școlile erau aduse sub autoritatea statului.

Iată de ce astăzi Scoția se poate mândri cu faptul că populația sa se numără printre cele mai educate din lume.

EVGHENI ZAMIATIN

Am auzit cu toții de Orwell sau Aldous Huxley, dar câți dintre noi știu că amândoi acești scriitori s-au inspirat din Evgheni Zamiatin? 1984 a apărut în 1949, iar *Minunata lume nouă* în 1931. Cartea *Noi*, roman antiutopic, pamflet antisocialist, interzis în Uniunea Sovietică și semnat de Zamiatin, un tânăr perceput ca un talent de talia lui Tolstoi, a fost scris încă din 1920. Volumul a văzut lumina tiparului la Moscova abia în 1989, în plină perestroikă, la aproape trei sferturi de veac, iar în România în traducere în 1998. *Noi* este cea mai vizionară carte dintre cele trei, pentru că autorul a știut să intuiască de atunci ce avea să aducă lumii revoluția proletară. Explicabil de ce Lev Troțki l-a calificat cu dispreț pe Evgheni Zamiatin „un snob flegmatic”.

Martor al Revoluției din octombrie, tânărul de 33 de ani, absolvent al Politehnicii din Sankt Petersburg, constructor de nave, a regretat că nu a fost prezent în țară și în timpul celei din februarie. Fusese trimis în Anglia să supravegheze construcția spărgătorului de gheață „Sf. Aleksandr Nevski”, rebotezat ulterior „Lenin”. Arestat apoi de două ori de Ceka, în 1919, pentru slobozenia guri, a reușit să scape, pentru a scrie romanul-avertisment *Noi*, în care evoca o societate a secolului XXX, unde oamenii semănau toți între ei, nu puteau ascunde nimic unul de altul, până și casele aveau pereți transparenti, fericirea le era impusă de un Binefăcător suprem, care spiona tot și toate cu ajutorul științei, știa și cele mai intime gânduri ale lor. Cei care iubeau sau gândeau fără autorizație erau condamnați la moarte, pentru că, spunea Binefăcătorul, „sarcina noastră este să-i forțăm pe toți să fie fericiți”.

În 1931, Zamiatin are curajul să se adreseze direct lui Stalin, pe care îl face vinovat personal de a-l fi condamnat la „moarte literară”, și îi cere să-l expulzeze dincolo de frontierele U.R.S.S., ceea ce Tătucul și face. Așa descoperă scriitorul Parisul în 1932, unde este tratat ca un roșu între albi, după ce acasă fusese socotit un alb între roșii. În capitala de pe Sena Evgheni Zamiatin a fost incapabil să-și găsească locul. La 10 martie 1937 era anunțat decesul său din cauza unei angine pectorale, dar mai ales, se va spune, din cauza unei tristeți inefabile.



La sfârșitul anului 1965 și începutul celui următor, la granița austriaco-italiană au avut loc incidente provocate de elementele naționaliste din cele două țări. Populația vorbitoare de limbă germană din zona Alto Adige a atacat reprezentanți și simboluri ale autorității statului italian. Militanții dreptei italiene au răspuns provocărilor. În ianuarie 1966 s-a format Comitetul tricolor pentru caracterul italian al regiunii Alto Adige (Tirolul de Sud). Unul dintre lideri era Junio Valerio Borghese.

După această experiență și pe fondul revoltelor studentești de stânga care au lovit Europa Occidentală (în special Franța) în 1968, Borghese a hotărât că era momentul să constituie o nouă organizație de dreapta. La 11 septembrie 1968, el întemeia Fronte Nazionale (FN).



Borghese și soția, în vizită la Imperial War Museum, în anii '60

UN CONDOTIER AL SECOLULUI XX

O întrebare pe care și-au pus-o foarte mulți istorici și analiști ai fenomenului italian din anii '60 și '70 ai secolului trecut a privit penetrarea serviciilor secrete din această țară de către neo-fasciști. O întrebare la care nu s-a dat încă un răspuns clar. Sigur este însă că terenul fusese pregătit. Foarte mulți dintre cei care lucrau în aceste servicii, ca și din rândul ofițerilor din armată, erau anti-comuniști. La fel de sigură pare existența unor canale de comandă paralele cu cele oficiale. Acest fenomen a fost evident și în cazul complotului pus la cale de Junio Valerio Borghese.

Motivul principal al acțiunii lui Borghese pare să fi fost teama care exista în cercurile de dreapta față de posibilitatea ca partidul comunist italian să ajungă la putere, în cadrul unei coaliții cu creștin-democrații. Ambele partide obțineau cam același procentaj la alegeri, 30%, iar comuniștii aveau o tendință de creștere în ultimii ani. Teamă față de o asemenea perspectivă nu se manifesta doar în cadrul cercurilor politice de dreapta italiene, ci și în rândul unor aliați importanți ai Italiei, în primul rând la Washington. Permițându-i lui Borghese să declanșeze acțiunea, dar stopându-l înainte de a ajunge în

punctul în care evoluția devenea ireversibilă, cei ce s-au aflat la pupitrul de comandă au vrut să dea un avertisment comuniștilor. Peste ani, acestor rațiuni avea să li se adauge și măruria unui personaj implicat în operațiunile secrete, care declara că un fost ministru al Apărării italian îi ceruse lui Borghese să organizeze o mișcare de protest față de vizita lui Tito, conducătorul Iugoslaviei, care venise să discute problema teritoriilor Istria și Trieste.

În realitate, așa cum recunosc toți cei care s-au ocupat de acest caz, acțiunea lui Borghese rămâne încă învăluită într-o mantie de mister. Sunt multe aspecte necu-

noscute sau insuficient lămurite; nu știm nimic despre implicarea serviciilor de informații din țările membre ale Pactului de la Varșovia în Italia în acea perioadă. Cei care au abordat subiectul au făcut confuzii (voite sau mai puțin voite). Dincolo de toate acestea, rămân totuși câteva lucruri care s-au petrecut cu siguranță.

În mod cert FN, organizația creată de Junio Valerio Borghese, nu a acceptat în rândurile sale „elemente sovăietnice”, care să pună în discuție obiectivele și mai ales metodele prin care urma să se realizeze. Astfel, în noiembrie 1969, un fost membru al Decima MAS, Armando Calzolari, s-a opus organizării unor atentate cu bombe împotriva partidului comunist. A amenințat că va face publice intențiile tovarășilor săi. În dimineața zilei de Crăciun a anului 1969 a plecat să își plimbe câinele. Corpul lui și al câinelui au fost descoperite abia la 28 ianuarie 1970, într-un iaz din apropierea locuinței. Oficial, a fost considerată o moarte accidentală. Abia în 1976 au obținut rudele recunoașterea din partea autorităților că a fost omorât. Autorii au rămas necunoscuți.

Un alt caz de asasinat celebru a fost cel al ziaristului Mauro De Mauro. În mod surprinzător, Jack Greene și Alessandro Massignani, autorii unei solide monografii (*The Black Prince and the Sea Davis* – Prințul Negru și diavoliul mării, apărută în anul 2004, la Da Capo Press) nu menționează episodul.

Mauro De Mauro a fost foarte aproape să dezvăluie, cu trei luni înainte, complotul pus la cale de Junio Valerio Borghese. Ziarul *The Independent*, din 19 iunie 2005, anunța finalizarea

anchetei, începută cu 35 ani în urmă.

Mauro De Mauro lucra, în 1970, la ziarul *L'Ora*, care apărea în Sicilia. Colabora și la agenția Reuters și la cotidianul național *Il Giornale*. El a descoperit complotul prietenului său din copilărie, Borghese, și implicarea structurii crimei organizate, Cosa Nostra, care, după declanșarea acțiunii la Roma, urma să ocupe principalele instituții din sudul Italiei. A făcut greșeala să le povestească colegilor de la ziar că este în posesia unei bombe de presă.

La ora 21.00, 16 septembrie 1970, De Mauro se întorcea acasă. S-a oprit la un bar, unde a cumpărat cafea, două pachete de țigări „Nazionale” și o sticlă de whisky. Franca, fiica lui – care urma să se căsătorească a doua zi –, l-a privit de la geam cum și-a parcat BMW-ul. A apucat să iasă din mașină, după care a fost abordat de două sau trei persoane. Acestea l-au luat cu ele, într-o mașină. A fost ultima oară când l-a mai văzut.

Potrivit ziarului italian *La Repubblica*, șefii Cosei Nostra l-au interogată mai întâi, pentru a afla ce știa cu adevărat, apoi

l-au strangulat și l-au îngropat. Cadavrul nu a fost găsit. Cel care a ordonat execuția a fost Toto Riina, iar mafiotul care a executat-o se numea Provenzano.

În primăvara și vara anului 1970, aproximativ 300 de militanți ai structurilor secrete ale FN s-au antrenat la Palermo, Neapole și în zona centrală a Munților Apenini. Armata italiană le-a permis acest lucru și le-a asigurat și sprijin logistic.

Cei doi autori pe care i-am citat mai sus fac o interesantă legătură între complotul lui Borghese și planul pus la punct în aceeași perioadă de americani, în colaborare cu britanicii, pentru supravegherea aliaților din NATO. Există, de altfel, un personaj, Hugh Fenwich, un american care era manager la o firmă de produse electronice care lucra pentru armată, probabil agent al CIA, care a jucat un anumit rol în complot.

Borghese a organizat militar forțele sale. Și-a stabilit un punct de comandă A la Roma și un punct de comandă operațional B la șantierul naval Orlandini. În postul A se aflau Borghese, Mario Rosa, consi-



Enrico Berlinguer, conducătorul comuniștilor italieni

lier financiar, un căpitan de carabinieri, Salvatore Pecorella, un general și un colonel din armată. La șantierul naval s-au strâns oameni înarmați și îmbrăcați în uniforme de carabinieri.

În seara zilei de 7 decembrie 1970 s-a declanșat operațiunea „Tora! Tora!”. Cu 29 ani înainte, japonezii atacaseră baza navală americană de la Pearl Harbor.

Încă de dimineață, 50 de oameni, sub comanda lui Stefano della Chiaie, membru al FN, dar și agent al unui serviciu de informații al statului italian, cum am văzut într-un episod anterior, au pătruns în clădirea Ministerului de Interne, dându-se drept muncitori care efectuau o reparație. La ora 13.15, au ocupat clădirea ministerului și au pus mâna pe 180 de arme automate. Din clădirea Ministerului de Interne se putea comunica cu orice post de poliție din Italia.

Un alt grup de 197 pădurari, puternic înarmați, s-a deplasat în camioane, sub comanda maiorului Luciano Berti către Roma, având ca obiectiv posturile de televiziune. S-au apropiat de ele la câteva sute de metri, dar ordinul de a trece la ocuparea lor nu a mai venit și spre dimineață s-au reîntors la punctul de plecare.

Un grup de comando a mers să îl aresteze pe șeful poliției. S-a blocat în ascensor, unde a rămas până dimineața. Oricum, șeful poliției plecase la Palermo.

În sfârșit, alți 200 de militanți s-au strâns în clubul asociației naționale a parașutiștilor din Roma, în așteptarea unui ordin.

La ora 20.45, unitatea de artilerie staționată la Verona și aflată sub comanda locotenent-colonelului Amos Spiazzi a primit ordin să treacă la executarea operațiunii „Triunghiul



Mauro de Mauro

exigenței”, fără să se specifice că ar fi fost vorba de un exercițiu. Ordinul a venit pe linia telefonică a comandamentului regimentului. S-a cerut confirmarea ordinului și, după primirea acesteia, Spiazzi a pornit către Milano cu o baterie de tunuri de 105 mm și muniție de război. Asemenea ordine s-au primit și în alte unități militare în acea noapte. Potrivit declarațiilor ulterioare date de Spiazzi, ordinul pentru declanșarea planului de luptă contra insurgenților nu a fost transmis prin canalele militare standard, ci prin cele ale serviciului de informații al armatei.

Cu puțin timp înainte ca Spiazzi să ajungă la destinație, li s-a repetat ordinul de luptă, dar de data aceasta cu precizarea că era vorba despre un exercițiu.

La Modena, la Academia militară s-a dat alarma și s-au instalat cuiburi de mitralieră protejate de saci cu nisip.

Spiazzi, care era membru al FN, s-a temut de o capcană și a telefonat unui prieten, care era în legătură cu Borghese. Prietenul l-a avertizat pe Borghese și, apoi, l-a pus pe

acesta în legătură directă cu Spiazzi. Prințul Negru l-a considerat pe ofițer un provocator. La miezul nopții a primit însă un alt telefon. Nu se știe exact cine a fost la celălalt capăt al firului. A fost menționat numele generalului Micelli, șeful serviciului de informații al armatei. Alte surse indică pe colonelul Giuseppe Claudio Condo, un magistrat militar, aflat în relații de colaborare cu serviciul de informații al armatei. După acest telefon, Borghese a dat ordin să se contramandeze întreaga operațiune. Misteriosul interlocutor îi comunicase că armata nu sprijinea acțiunea lui.

Se pare că și ambasadorul american la Roma, Graham Martin, a fost ținut la curent cu evoluția evenimentelor, prin intermediul lui Hugh Fenwich.

Borghese își pregătise un discurs pentru momentul în care lovitura reușea. Urma să îl citească la televizor. După ce anunța că uniforma militară nu mai putea fi batjocorită, cerea o mai strânsă colaborare cu NATO și anunța o posibilă implicare a armatei italiene în războiul din Vietnam. Ar fi fost singura națiune vest-europeană care să-și trimită trupele în acea țară.

A existat și o știre de presă, neconfirmată, că James Angleton, ofițerul CIA care îl recuperase pe Borghese la sfârșitul primului război mondial, ar fi sosit la Roma înainte de declanșarea mișcării și ar fi plecat după aceea.

În martie 1971 s-au publicat în presă primele informații despre complotul lui Borghese. Acesta era deja în Spania. La 1 decembrie 1973, cele câteva persoane arestate în legătură cu complotul au fost eliberate. Și mandatul emis pe numele lui Borghese a fost anulat. Oficial, Borghese nu s-a mai întors în Italia. S-a



Palazzo Viminale, sediul Ministerului de Interne

vorbit însă de o vizită făcută în secret. În același an, ambasadorul Martin a părăsit Italia și în locul lui a venit John Volpe, care a suspendat ajutorul financiar pentru forțele de dreapta. În octombrie, liderul comunist Enrico Berlinguer a început să promoveze apropierea de creștin-democrați.

În anii care au urmat, s-au mai făcut arestări legate de acest complot. Generalul Maletti, adjunct al șefului serviciului de informații al armatei italiene, generalul Miceli, a fugit în Africa de Sud, pentru a scăpa de arestare. Miceli a fost arestat la sfârșitul lui octombrie 1974 și eliberat la începutul lunii mai, anul următor, când a primit o telegramă de felicitare din partea liderului creștin-democrat Aldo Moro. A fost ales în Parlament din partea Mișcării Socialiste Italiene (de dreapta) și într-o confruntare cu Giulio Andreotti a dezvăluit că serviciul pe care l-a condus a supravegheat pe-politicieni cu sprijinul NATO.

Junio Valerio Borghese a murit în Spania, la Cadiz, la 26 august 1974, în vârstă de 68 ani. Se pare că a murit fericit,

în brațele unei doamne despre care s-a spus că a fost capabilă să-i provoace un stres mai puternic decât cel cu care s-a confruntat atunci când a forțat intrarea în portul Alexandria în cel de al doilea război mondial. Aceleași guri rele susțin că doamna respectivă, înainte de a părăsi încăperea, a golit sticla de șampanie. Era o prințesă dintr-o familie romană. Fusesse contactată de serviciul de informații al armatei italiene printr-o prințesă de origine română, văduva unui nobil italian, care lucra și pentru România, Vatican și alții.

La 28 august *Corriere della Sera* a publicat necrologul lui Borghese: „Duminică seara, pe când se afla în vacanță la Contil, între Gibraltar și Cadiz, a simțit o durere violentă în piept și prietenii care îl însoțeau l-au dus la spital.” Același ziar anunța, la 31 august, că sicriul sosise în Italia la bordul unui avion al companiei Iberia, cu care călătoriseră și fiii Livio și Paolo și fiica Maria. A fost înmormântat la 2 septembrie în bazilica Santa Maria Maggiore

de la Vatican, lângă Papa Paul V.

Cu 12 zile înainte de moartea lui Junio Valerio Borghese, un agent al serviciului de informații al armatei italiene, Guido Giannettini, urmărit de justiția italiană, se predase poliției. Prezența lui Borghese ca martor în procesul său ar fi incomodat multe persoane influente.

La vârsta de 42 ani a murit, în urma unui atac de cord, și colonelul Condo, cel bănuțat că l-ar fi anunțat pe Borghese că a pierdut bătaia. Un procuror din Torino tocmai își manifestase dorința să îl interogheze pe Condo.

Nici până astăzi președinția italiană nu a permis accesul la lista invitaților de la reședința președintelui Italiei din noaptea de 7 decembrie 1970. Se pare că între invitați figura și Licio Gelli (*Magazin istoric*, nr. 1/2006), adevăratul cap al complotului, al cărui rol era să îl aresteze pe președinte.

Unitatea Decima MAS există și astăzi în cadrul forțelor navale italiene. ■

**Cristian TRONCOTĂ,
Dorin MATEI**



Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel. 222.53.16, Tel./Fax: 222.53.17
E-mail: comenzi@lucman.ro

Jean-François Nahmias

**TTTUS
și
BERENICE**



LUCMAN

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

În cronică noastră din nr. 12/2004, am publicat o fotografie din revista *Flacăra*, 1954, care reprezenta o familie strânsă în jurul pomului de Anul Nou. Cititorul bucureștean Constantin Zamfir a recunoscut în imagine pe un vecin, Ion Barbu. „În urmă cu multi ani” ne scrie dl. Zamfir „am fost vecin cu familia Barbu, în cartierul Dămăroaia. Barbu, cel din fotografie, a murit în urmă cu câțiva ani. Doamna Barbu mai trăiește în aceeași casă. Cele două fete din fotografie sunt mari acum, ambele medici, una în România, alta în Franța. După cum mi-a mărturisit o vecină de aceeași vârstă cu doamna Barbu, pachetele lui Moș Gerilă din fotografie erau... goale.“

Imaginea agitatorică a României în începutul de 1956 era creată și prin elogiarea directivelor de dezvoltare a țării, formulate la Congresul II al P.M.R. Cele mai felurite categorii de cetățeni, de la muncitori și țărani, până la membri ai Academiei R.P.R., scriitori, artiști, cineaști ș.a. erau obligați să-și exprime entuziasmul pentru cele preconizate de P.M.R.

Din cronică politică internă reținem desfășurarea campaniei electorale pentru alegerile de deputați în sfaturile populare, programate pentru 11 martie. Gh. Gheorghiu-Dej, prim-secretar al C.C. al P.M.R., este propus candidat al Frontului Democrației Populare în

circumscripția orășenească nr. 373, „Grivița Roșie“.

La 21 februarie începe recensământul populației în întreaga țară. În București, sunt peste 7.000 recenzenți. La 24 februarie operațiunea este încheiată pe raza orașului, continuând încă două zile în comunele subordonate celor 8 raioane ale Capitalei. Recensământul este prevăzut a se executa în patru zile la oraș și șase zile la sate. Participă în întreaga țară cca 90.000 recenzenți. La precedentul recensământ, din ianuarie 1948 arată C. Prisnea, președintele Comisiei Centrale de Recensământ, în *Scântea* din 21 ianuarie, România avea 15.872.624 locuitori, dintre care 23,4% locuiau în 189 orașe; 48,3% erau bărbați și 51,7% femei.

La 11 februarie pleacă la Moscova, pentru a participa la Congresul al XX-lea al P.C.U.S., o delegație a P.M.R., formată din Gh. Gheorghiu-Dej, I. Chișinevski, Miron Constantinescu și Petre Borilă.

Congresul are loc în zilele de 14-25 februarie. În dimineața zilei de 25 februarie, într-o „sesiune închisă“, fără participarea delegaților străini, N.S. Hrușciov prezintă „Raportul secret“, în care condamnă cultul personalității lui Stalin și crimele comise de acesta. Alexandru Bărlădeanu, evocând evenimentele de atunci, mărturisise: „Nu știu ce a gândit Dej, luând



Angajări la „Flamura Roșie“

cunoștință de raport. Dej n-avea considerație pentru Hrușcirov. Îl socotea superficial, pripit. Cred că și faptul că a ridicat problema cultului personalității l-a făcut pe Dej să-l desconsidere [...] Eu l-am auzit chiar înjurându-l [...] Hrușcirov era un om dur, neconsecvent cu sine însuși, foarte contradictoriu, dar un om deștept [...] Și-a făcut un merit din faptul că a ridicat, primul, problema cultului personalității și crimelor staliniste" (Lavinia Betea, *Alexandru Bărlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu. Convorbiri*, București, 1998).

La început de nou an se tipăresc calendare nu numai de către instituțiile laice, ci și de către cele religioase. Revista *Biserica Ortodoxă Română*, Buletinul oficial al Patriarhiei Române, nr. 1-2/1956, scrie că Biserica noastră, „ca și celelalte confesiuni și culte religioase, are în condițiunile actuale de libertate a credinței posibilitatea să se preocupe de instruirea credincioșilor prin tipărirea cărților de cult, a revistelor și cărților de catehizare obștească". Între aceste tipărituri sunt și calendarele și îndrumătoarele bisericești. Pentru 1956 au fost editate 12 calendare ale eparhiilor (Mitropolii, Arhiepiscopii și Episcopii), „imprintate în cele trei culori tradiționale: roșu, negru și albastru și împodobite cu chenare bine executate de pictori bisericești recunoscuți și apreciați; la mijlocul calendarului se găsește chipul Mântuitorului Hristos, al Maicii Domnului, icoana Nașterii sau portretul chiriarhului".

Autoritățile lăsau astfel să se înțeleagă că în România acelor ani libertatea religioasă era reală. În închisori zăceau însă, alături de alți cetățeni care se împotriviseră regimului, și numeroși preoți. Unul dintre aceștia, Ioan Bărdaș



Mi-am cumpărat aparat de radio!

(1913-1997), condamnat în 1948 la 20 ani muncă silnică pentru rezistență anticomunistă în zona Crișului Alb, era închis la Aiud. Nu se dezisese de taina preoției. „În duminici și de sărbători se oficia Sf. Liturghie într-un dormitor. Eram șase preoți ortodocși, printre care Al. Nicoliciu de la Teregovă, cu o figură și o mustață de haiduc. Transformam pentru o oră un dormitor în capelă, puneam strajă la ușă, pentru cazul în care venea caraliul [gardianul] sau ofițerul de serviciu. Serveam trei preoți în sobor. Patul de sus îl transformam în altar.

Serveam «liturghia seacă», adică fără «prefacere». Aveam cor ca la catedrală, cu 16 inși, numai muzicieni, regizori și cântăreți de operă. Era o plăcere să-i așculți. «Capela» era plină până la refuz. Se predica pe rând, tot ca la catedrală.”

La propunerea Consiliului de Miniștri, Prezidiul Marii Adunări Naționale aduce „unele îmbunătățiri în împărțirea administrativ-economică a țării”. Se reduce numărul regiunilor de la 18 la 16. Unele raioane din regiunile Arad trec la Timișoara și Oradea, iar altele din Bacău intră în componența regiunilor Iași sau Galați. Decretul, publicat la 15 ianuarie, prevede înființarea unor noi raioane, a 303 comune, trecerea a 1.418 sate de la o comună la alta ș.a.



Un strop de... mare, la bazinul acoperit de la Floreasca

Felurite. Direcția Generală a Radiodifuziunii introduce, de la 2 ianuarie 1956, un nou orar de difuzare: Programul I, zilnic între orele 5.00 și 24.00, duminică 6.00-24.00; Programul II, zilnic între 13.00-24.00, sâmbătă, 13.00-0.50, duminică, 7.00-0.50.

Pe scena Teatrului Consiliului Central al Sindicatelor, de pe str. Lipscani, are loc primul

spectacol al „Ansamblului țigănesc“, format, după cum scrie *Informația Bucureștii* din 10 ianuarie, „din contopirea a două echipe artistice de amatori, [aceea] a Căminului Cultural «Leonte Filipescu» și cea a cooperativei «Munca Nouă (Ursari)»“.

Aprinderea și stingerea iluminatului public al Capitalei se fac manual, de la un mare număr de puncte. În 1956, se prevede a fi începută automatizarea și centralizarea sistemului.

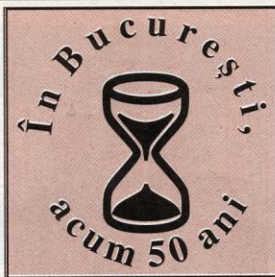
Centrul de distribuire a buteliilor de aragaz pune în circulație cărți postale imprimate prin care bucureștenii își pot face comanda mult mai rapid.

Oficiul Telefon Interurban Central București a realizat un dispozitiv care permite efectuarea de teleconferințe între instituții din diferite localități ale țării. Fiecare unitate dispune de un microfon și un difuzor adaptate la rețeaua telefonică.

Primul lot de penicilină românească produs de Fabrica de Antibiotice din Iași ajunge în farmaciile orașului: flacoane de 200.000 și 400.000 unități și tablete de 100.000 unități.

Pe bulevardul Magheru se deschide primul „magazin alimentar în care vânzarea se face pe bază de autodeservire [sic!]“, anunță *Scânteia* din 22 ianuarie. Se numea „1 Mai“, ulterior „Unic“.

Uzinele „Mao Tze-dun“ realizează primele autosanitare fabricate în țara noastră. „Mon-tate pe șasiuri Molotov scrie *România liberă* din 14 ianuarie, ele pot străbate șoselele cele mai greu accesibile, dispunând totodată de brânțarde, instalații de apă și căldură, dând posibilitatea efectuării intervențiilor de prim ajutor“. Citi-



torii Octavian Dobrescu, din Paroșeni, și Virgil Stanciu, din București, mi-au semnalat că Uzinele „Mao Tze-dun“ de odinioară nu s-au numit ulterior „Autobuzul“, așa cum am scris în cronică din nr. 8/2005, ci „Vulcan“. Le mulțumesc pentru precizare.

La finele lui 1955 a apărut *Glasul Patriei*, „organ al Comitetului Român pentru Repatriere“

(constituit la 18 noiembrie 1955). Avea redacția în Berlin răsăritean, Pankow, Parkstrasse, nr. 18, fiind o publicație de propagandă a autorităților de la București pentru a-i convinge pe emigranții români din Occident să se întoarcă în țară. „Apelul nostru – se arăta în primul număr – este glasul Patriei, este cuvântul părinților, fraților și surorilor voastre. Odată cu noi, mamele voastre, copiii și soțiile voastre vă spun: A sosit timpul să terminați cu pribegia, cu mizeria și nesiguranța! Veniți acasă, în mijlocul celor ce vă sunt dragi și după care tânjiți de ani de zile!“

Buletinul de informații al Românilor din Exil, care apărea din 1948 la Paris, comentând apariția *Glasului*, scrie în nr. 1/1956: „Din întreaga această literatură prefabricată se desprinde un singur lucru: stăruința pe care o depun comuniștii de a reuși în planul

lor de recuperare a elementelor din refugiu. Se arată

„uriașele“ realizări înfăptuite de regim; se amestecă dorul de țară cu șantajul de a reveni în sânul familiei [...] Acest ziar este trimis în plic refugiaților din diverse țări. Expediția se face din Viena, Italia, Germania și România.

Interesant de notat că expeditorii sunt în posesia tuturor adreselor refugiaților. Acest lucru dovedește [...] că există



Grigore Vasiliu-Birlic, popularul comic, și marea sa pasiune: cursele de cai

printre noi elemente care vor luntar sau involuntar informează pe comuniști.“

Grigore Gafencu, la rândul său, scria în ziarul *America* (Cleveland, Ohio, S.U.A.): „Să vie vremurile pe care le dorim, să plece străinul din țară, să fie neamul românesc din nou

stăpân pe soarta lui, să se împlinească acea izbândă a dreptății pentru care luptăm și vom lupta până la capăt și atunci, de vom fi primiți cu pietre sau flori, să vedeți cum vom alerga ca să fim, cu o clipă mai devreme, dacă s-ar putea, ajunși în țară. Și nu va fi nevoie de un Comitet de Repatriere pentru a ne îngădui să serbăm în acea zi reîntregirea neamului nostru, neatârnat și liber“ (Florin Manolescu, *Enciclopedia Exilului Literar Românesc. 1945-1989*, București, 2003).

Un eveniment sportiv prezentat de presă: cea de-a VII-a ediție a Jocurilor Olimpice de Iarnă (Cortina d'Ampezzo, Italia, 22 ianuarie-5 februarie). Participă 923 sportivi din 32 de țări. România are o delegație formată din 15 bărbați și 6 femei, care concurează la 2 sporturi în 8 probe masculine și 5 feminine. Cortina d'Ampezzo, scrie *Scânteia tineretului* din 20 ianuarie, „este așezată în Alpii Dolomiți, la o altitudine de 1.224 m“. Are o populație de 6.000 locuitori, temperatura medie este iarna de 6-7 grade



Autogara Centrală a Capitalei de pe Calea Victoriei, la intersecția cu Splaiul Independenței

sub zero. Stadionul Olimpic are 12.000 locuți, iar patinoarul se află la 1.755 m înălțime. Traseul pentru bob este de 1.700 m, iar pentru probele de schi de 2.500 m. Pentru prima dată în istoria olimpiadelor, jurământul olimpic este rostit de o femeie, campioana italiană de

schii Giuliana Minuzzo Chenal. România nu a obținut nici un punct și nici o medalie.

Înceiem cu o informație istorică mai puțin cunoscută, privind eoul răscoalei românilor ardeleni conduși de Horea. La mijlocul secolului XIX, în Cehia, se juca piesa pentru marionete *Horea și Cloșca sau arderea Sibiului și încă răscoala moșnenilor sârbi*. „Cel care a răspândit piesa al cărei erou a fost Horea scrie Ioan Massoff în *Gazeta literară* din 19 ianuarie a fost unul dintre întemeietorii teatrului ceh, pitoresc personaj de trubadur, Matei Kopecki, născut în 1762 la Strazovice și care înainte de a se îndeletnici cu organizarea teatrului de marionete de altfel tradiția acestui teatru era statornicită

de mult în Boemia fusese ceasornicar și apoi luptase în armatele lui Napoleon, cutureirând Europa întreagă“.

Piesa, nota un istoric al teatrului ceh, Leo Blass, „era una dintre cele preferate de spectatori“ și drama „stârnea o admirație generală“. ■

Rubrică de
Ioan LĂCUSTĂ



Reporteri radio pe teren

REVOLTE, RĂSCOALE ȘI REVOLUȚII LA ROMÂNI

DE AICI ÎNCEPE RĂSCOALA DIN 1907		ASTFEL CU O ZI ÎNAINTE			RAU PRINCIPII S-A ALĂTURAT REVOLUȚIEI DIN 1989		AICI S-A CONSTITUIT GUVERNUL PROVIZORIU ÎN 1848	
LOC DE ADUNARE LA 1848		PROFUND		DE AICI AU PORNIT PANDURII ÎN 1821				
				NEAM (POP.)				
A AVUT LOC PE „CÂMPIA LIBERTĂȚII” ÎN 1848							BUCIUM PENTRU CHEMĂRI ȘI SEMNALE	
A DEGAJA					MIJLOC DE A CORUPE			
					DEPENDENȚI DE STĂPÂNI			
ÎN PANĂI			TRĂDATEI				FOLOSINȚĂ	
ÎN PLUS			A ANULA LEGI NEDREPTE				DÂNSELE	
				METAL DUR ȘI REZISTENT				A PRESCURTA CUVÂNTUL
ȘTERS		PRIMA RĂSCOALĂ ȚĂRĂNEASCĂ (1437)						
PREFIX „DE FOC”		VĂTĂMĂRI						
				ANIMALE DE EXPERIENȚĂ		LOCALITATE ÎN EGIPT		
						EXCLAMAȚIE DE APROBARE		
	ÎN FALCĂI				ALECU RUSSO		CAPUL LUI CRIȘANI	
	PERSOANĂ ASUPRITĂ						CONTINENT	
								STAU ÎN CODRUI!
CRĂTIMA ÎN PLINI			AICI A AVUT LOC REVOLTA DIN 15 NOV. 1987					
CONDUCĂTOR AL RĂSCOALEI DIN 1784			ÎN TEMĂ!					
					„VENI, ...VICI” (CEZAR)			
AICI A ÎNCEPUT REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN DEC. 1989								

DIALOG CU CITITORII

O OBSERVAȚIE

Vă semnalez o eroare apărută la rubrica *România acum o sută de ani*, din numărul din noiembrie 2005 al revistei **ne scrie domnul N. DĂDĂRLAT**, din Sibiu.

Banca Albina din Sibiu și-a început activitatea la 10 aprilie 1872, și nu în anul 1904. După înființarea acestei bănci, au luat ființă mai multe bănci în Transilvania și Banat, numărul lor ajungând la 148. Din păcate, multe dintre aceste mici bănci au dispărut prin aplicarea Legii conversiei datoriei agricole din 1934, altele la începutul anului 1948, prin îngrădirile aduse de modificările Legii bancare, puține ajungând până în august 1948, când au fost lichidate. Între ele, Banca Albina și Casa de păstrare Săliște.

Banca Albina, prin fondurile „de binefacere”, și-a adus o mare contribuție la trezirea și menținerea conștiinței naționale (prin construcții de școli, biserici, burse etc.). Ani în șir, în jur de 30 de elevi care învățau la Liceul maghiar din Sibiu (nu era un liceu de stat în limba română) sau la Liceul săsesc primeau un prânz cald, gratuit. Mai trăiește astăzi unul dintre elevii de atunci, acum în vârstă de 94 de ani. El a mâncat la această cantină, care se numea „masa studenților”.

Mulțumim cititorului nostru pentru corectura și completările făcute.

POȘTA BLITZ... CONCURSULUI

Domnul IOAN-NICOLAE STOICA, din Sibiu, **ne trimite, alături de răspunsul la Blitz...concursul din luna decembrie, următoarele rânduri:**

Vă doresc mulți ani fericiți și o bună continuare a revistei *Magazin istoric*. Felicitări pentru aspectul tot mai atractiv al ei, acum apare ca o revistă europeană, de exemplu, ajungând aproape ca *Historia*, sora ei din Franța. Am câteva numere interesante ale acesteia cu Napoleon al III-lea și A.I. Cuza și am și patru numere din *Historama*, ce apare tot în Franța. Eu am fost profesor de limba franceză, dar iubesc mult și istoria.

Sunt fericit că lângă casa mea se află acum un chioșc de ziare și în fiecare lună pot să găsesc revista dumneavoastră, care mă interesează foarte mult. Ascult cu plăcere și emisiunile de istorie ale domnului Dan Manolache, de pe Radio România Cultural.

Și domnul VASILE FILIP, din Iași, **ne scrie pe lângă răspunsul la concurs:**

Sunt un cititor fidel al revistei *Magazin istoric* de aproximativ 15 ani și așa avea

o rugămintă. Aș dori, dacă se poate, să publicați mai multe articole despre Antichitate și Evul Mediu, atât românesc, cât și universal. Sunt un cititor pasionat al materialelor despre aceste epoci istorice, dar din păcate, articolele care tratează aceste subiecte sunt tot mai puține. Cred că sunt în continuare multe aspecte din aceste perioade de cercetat și de dezvăluit marelui public. Citesc cu interes și articolele despre istoria modernă și contemporană.

CERERI ȘI OFERTE

PĂRVU LUNGU, București, str. Estacadei, nr. 12, bl. N16, sc. 3, ap. 31, sector 6, telefon 760.64.28, **oferă colecția pe ultimii 17 ani.**

SOFRONIA GHEORGHE, Timișoara, str. Timiș, nr. 18, ap. 32, cod 300.650, telefon 0256.444.613, **solicită numerele: 1, 2, 4, 6/1967.**

Oferă numerele: 3-12/1968; 1-6/1969; 5/1970; 1-3, 5, 6, 8, 10/1971; 5, 11/1972; 12/1973; 1/1975; 5, 11/1977; 7/1978; 1, 3, 10/1981; 3, 9/1982; 10, 12/1983, 5, 12/1984; 9/1987; 5/1989; 2/1990.

VASILE LUPAȘCU, Iași, Bd. Socola, nr. 3A, Bl. E1, sc. A, et. 2, ap. 4, **oferă colecția completă.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

SUMARUL SUMARELOR, 2005

Istoria României

Veche

Podul lui Apolodor de la Drobeta
Orașele Alba Iulia
Capidava

- Bulzan C. 6(459) 31-32
- Moga V. 2(455) 9-15
- Opreș I.L.C. 9(462) 9-12

Medie

Tărgu Trotus
O escrocherie din vremea lui Alexandru Ipsilanti
Samuel von Brukenthal
O tentativă dinastică în secolul XVII
Pavel Chinezu
Voicu de Hunedoara și Banatul
Papură Vodă
Ștefan Lăcustă Vodă
Ciobanul Dobrișan sau despre bastard și autoritatea regală
Biserica din Oltenia sub ocupație austriacă
Radu cel Frumos
Balonul zburător al vlahului Pahomie
Gherghita
Din istoria în imagini a cetății Bran

- Artimon A. 2(455) 51-54
- Călia S. 1(454) 44
- Dan L. 4(457) 79-82
- Giuvelcă D. 6(459) 51-54
- Hațegan I. 8(461) 9-12
- Hațegan I. 11(464) 86-87
- Iftimi S. 5(458) 44-48
- Iftimi S. 9(462) 13-17
- Ispas S. 10(463) 33-37
- Oprea C. 3(456) 51-54
- Panait I. 1(454) 45-48
- Papahagi V. 6(459) 66-68
- Pănescu A. 7(460) 79-82
- Popovici B.F.I.
- Pepene N. 6(459) 39-41
- Ștefănescu V. 3(458) 77-82
- Rezachevici C. 9(462) 77-80, 93
- Rusu G.V. 4(457) 51-55
- Strempeț G. 11(464) 33-37
- Tănăsescu N.Ș. 2(455) 47-50
- Vasiliu I. 11(464) 27-30
- Zănescu I. 8(461) 13-15
9(462) 69-73

„Cruzimea” lui Vlad Tepeș o excepție?

Poarta Otomană se războiă pe Râkôci II

Mitrofan Grigoras

Grigore din Moldova și renașterea spirituală greco-ortodoxă

Misionarii Romei între români

Justiție în București de odinioară

Trupele imperiale de trei ori la București

- Zănescu I. 12(465) 83-86
- Ene C.

Modernă

De numele orașului Caracal

O publicație de succes falimentată de abonați (*Mercur*, Brăila, 1839-1841)

Regii României la Veneția

Mișă Anastasiu

Aminții despre poetul Alexei Mateevici

Decorații din Războiul de Independență

13 monete cu bucluc

România acum o sută de ani

- Botar D. 11(464) 42-44
- Bratosin V.S. 3(456) 31-32
- Bulei I. 5(458) 37-40
- Bulzan C. 11(464) 60-62
- Burdogan I.
- Zeletin C.D. 6(459) 6-11
- Călia S. 5(458) 76
- Costache B. 2(455) 66-67
- Filitti G. 1(454) 27-30
3(456) 47-50
5(458) 67-70
7(460) 71-74
9(462) 49-52
11(464) 45-48
12(465) 74-77

Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori

- Filitti G. 4(457) 40-43
6(459) 75-78
8(461) 66-70
10(463) 51-54
12(465) 66-69
9(462) 74-76

Au minat bulgarii podul de la Cernavodă?

Banca Națională a României: anul întâi

Eugeniu Carada la Paris

Modelele unei alte tranziții

Anton Pann – psalmistul amoretz

Dinastia Hagi-Tudorachi

Fundația Universitară Carol I

- Fudulu C. 9(462) 74-76
- Isărescu M. 4(457) 5-8
- Marișu S. 4(457) 9-13
- Olariu E. 7(460) 26-29
- Popescu Fl. 9(462) 91-93
- Rădulescu M.S. 2(455) 29-32
- Regneală M. 11(464) 10-14
12(465) 54-58
- Rosu M.R. 5(458) 41-43
- Săvulescu M.C. 9(462) 88-90
- Spătan A. 10(463) 30-31
- Spănu A.I.A. 9(462) 66-68
- Zamani L. 12(465) 9-15
- Zbucăea Gh. 5(458) 49-53
- Zeletin C.D. 10(463) 13-15

Monumentele Independenței

C.F. Robescu la o decizie revoluționară

Un prieten al românilor – Emile-Claude Gaudin

Din istoria terorismului pe teritoriul României

De Crăciun în București de ieri

Români sud-dunăreni

Doctorul Alexandru Brăescu

Contemporană

1945. Pentru noi, războiul se terminase de o săptămână

Cazul Jucu

Români din Banatul sârbesc în perioada interbelică

- Adler O. 5(458) 20-23
- Aldescu-Aldea Gr. 10(463) 62-64
- Andrei G.I. 4(457) 18-21
5(458) 54-57
- Babeș M. 4(457) 22-26
- Banu Fl. 2(455) 77-80
3(456) 76-79
- Beldiman R. 3(456) 55-57
- Beyrak N. 2(455) 69-70
- Brezianu A. 7(460) 18-20
11(464) 15-18
12(465) 46-49
- Călia S. 7(460) 63

Hadrian Daicovicu

Direcția de Informații Externe și emigrarea românească

1934, Boris III la Sinaia

O misiune pentru un sergent și doi jandarmi

Theodor Lavi despre monseniorul Ghika la Jilava

Când libertatea venea pe calea undelor

Buletin de vaccinare

Povestea vieții mele

	- Chele E.	1(454)	23-26
		2(455)	59-62
		3(456)	43-46
		4(457)	62-64
		5(458)	83-86
		6(459)	15-18
		7(460)	75-78
		8(461)	57-61
		9(462)	81-84
		10(463)	72-75
		11(464)	71-74
		12(465)	75-78
Comoara lui Aurel Ștefanelli	- Colesnic I.	6(459)	12-14
Georges Boulanger	- Cosma V.	2(455)	44-46
1945. Am sărutat pământul fărăi	- Cosma V.	5(458)	12-13
Biserica Ortodoxă Română - tradiție și înnoire	- Ț Daniel	7(460)	33-36
British Council în România, la bine și la rău	- Deletant D.	1(454)	33-37
		2(455)	33-39
Antonescu și Transnistria	- Deletant D.	6(459)	45-56
		7(460)	50-54
O istorie a documentarului românesc	- Dumbrăveanu E.	6(459)	42-44
		7(460)	87-89
		8(461)	85-89
Muzeul școlar din Comarnic	- Dumitrescu Șt.	9(462)	59-61
Abatele Zavoral și românii	- Felix J.	4(457)	59-61
Primar la Bălcie	- Fotino Gh.	8(461)	16-20
	- Nițu L.P.		
	- Andrei I.G.	10(463)	43-46
	- Gafencu Gr.		
	- Calafeteanu I.		
		9(462)	5-8
		10(463)	58-61
		11(464)	56-59
		12(465)	50-53
		9(462)	31-32
Ecouri	- Grigoraș C.	2(455)	68
O lecție de 170 ani	- Ianculescu V.		
1945. Gh. Apostol și incidentul de la Uzinele „Malaxa”	- Illica A.	6(459)	26-30
	- Bejenaru L.M.	8(461)	21-22
„Război” la Muzeul Militar Național	- Ionescu A.S.	12(465)	39-41
Noțiile de război	- Ionescu M.E.	12(465)	30-32
Altare ucise	- Ionescu-Ghinea N.	12(465)	45-48
„Café de la Pais” și boema literară bucuresteană	- Ionijă M.	7(460)	84-85
Mihai Pavlovski - aviator centenar	- Iordache C.	10(463)	5-9
Simbolistica sărbătorilor pascale	- Ispas S.	12(465)	5-8
Crăciun - privire etnologică	- Ispas S.	5(458)	14-15
1945. Inamicul s-a predat aliaților anglo-americani	- Isărescu C.	7(460)	30-31
Elev la „Barbu Știrbei”	- Ivănescu I.	8(461)	33-36
Doăi licee din Tg. Mureș: „Bolyai Farkas” și „Al. Papiu-Ilarian”	- Jiga Iliescu L.	2(455)	71-73
Omul care a oprit trenurile spre Auschwitz	- Krazler D.	3(456)	62-64
Ultimele însemnări (august 1944)	- Lapedatu I.I.		
	- Opris I.	2(455)	5-8
Giurgiu	- Lăronescu S.	4(457)	33-37
1945. „Hristos a înviat în prima zi de pace”	- Lăcătușu Gh.	5(458)	28-29
În București, acum 50 ani	- Lăcustă I.	2(455)	90-93
		4(457)	86-89
		6(459)	90-93
		8(461)	90-93
		10(463)	90-93
		12(465)	88-91
Istoria și școala	- Lăcustă I.	3(456)	85
1945. Memorie vinovată	- Lăcustă I.	5(458)	27
Pamfil Șeicaru - confesiuni din 1935	- Lăcustă I.	6(459)	57-60
Un ceai dansant la 1921	- Lăcustă I.	11(464)	79
Cristian Popișteanu	- Matei D.	2(455)	16
Istorici în colocoliu	- Matei D.	5(458)	58
Acasă, la Chișinău	- Matei D.		
	- Tomac E.	8(461)	61-62
Prima conferință a istoricilor din România și Republica Moldova	- Matei D.	12(465)	87
„Astra” românilor din Banatul sârbesc	- Măran M.	2(455)	78-80
1945. La Doroboi era liniște	- Murariu I.	5(458)	24-25
Vieți distruse. O statistică	- Nițu L.P.	4(457)	56-58
Inginerul Liviu Cuișley	- Noica N. Șt.	8(461)	51-56
Ministerul de Interne se întoarce acasă	- Noica N. Șt.	12(465)	16-19, 24
Grija față de om	- Opris P.	3(456)	80
1945. Se întorc acasă prizonierii de război	- Oșca A.		
	- Drăghici L.	11(464)	49-54
	- Panait I.P.	7(460)	5-9
		8(461)	71-75
		2(455)	40-43
	- Pandrea P.	9(462)	18-23
	- Păunescu Cr.	6(459)	55-56
	- Popescu A.N.	8(461)	32
	- Potra G.G.	11(464)	63-64
	- Radnev M.	5(458)	62-64
	- Rotaru Fl.	3(456)	22-24
	- Runcanu T.	3(456)	71-74
	- Sala M.	7(460)	66-69
		8(461)	37-41
		9(462)	44-48
		10(463)	78-82
		11(464)	38-41
		12(465)	70-74
Lucia Hurmuziadi: România din suflet	- Scalciu P.	7(460)	83-86
Constantin Argetoianu	- Scurtu I.	1(454)	12-17
Octavian Goga	- Scurtu I.	10(463)	24-29

Dialog epistolar

Pornind de la memoriile domnului Marius Sala
Statul și presa la români
Colectivizare „cu arcanul”
Astronomie și moștenirea culturală
Acasă la Hagi Prodan
Ani, viață, slujire creștină
Marca Neagră, în noua ordine mondială
În Zaimul lui Alexei Mateevici
Sfârșitul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej
Leonard Misonne în București
Armand Călinescu așa cum l-am cunoscut

Din istoria rugbyului
Grădina Cișmigiu
Documente românești la Hoover Institution

Festivalul plagiatorilor
Simpozionul de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu”:
Denominarea leului. Punctul de vedere al sistemului bancar

- Séabra J.A.	10(463)	10-12
- Ghițescu M.	11(464)	19-23
	12(465)	25-29
- Slama-Cazacu T.	4(457)	83-85
- Spănu A.S.	7(460)	10-11
- Stan V.	3(456)	26-30
- Stavinschi M.	10(463)	55-57
- Ștefan M.	8(461)	93
- † Teoctist	1(454)	5-9
- Tomac E.	3(456)	9
- Tărașu L.	11(464)	55
- Văușort M.	3(456)	89-92
- Văușort M.	11(464)	31-32
- De Weck R.		
- Hincă D.	7(460)	55-58
	8(461)	80-84
- Zamfir C.	1(454)	18-21
- Zănescu I.	7(460)	32
	1(454)	58
	2(455)	89
	3(456)	87-88
	4(457)	50
	5(458)	91-92
	6(459)	74
	7(460)	70
	8(461)	63
	9(462)	62
	10(463)	86
	11(464)	92-93
	12(465)	92
	10(463)	83
Mugur Isărescu; Florin Georgescu; Eugen Dijmărescu; Ilie Mihai; Mișu Negrițoiu; Christos Giampanas; Nicoleta Hontană; Florin Kubinski; Claudiu Cercei; Radu Crăciun; Luminița Runcan; Libero Catalano; Dragoș Balaci; Mihail Ion; Cătălin Zoican; Marius Păcurari; Dragoș Cabat	1(454)	66-94

Istorie Universală

Veche

Apa la romani
Umuitoarea lume a bronzurilor
Un fanoar cu inima de piatră
Sfârșitul celui de-al doilea război punic (202 î.Hr.)
Teoria dreptului celui mai puternic în Grecia antică
Originea imperiilor
Berece și vinul în Egiptul faraonilor
Și tu, Brutus...?
Berece, o plăcere antică
De șapte ori... Socrate

Medie

Cuzco, orașul aurului
Ce este Secolul de Aur spaniol
Presăfântul Zanaabazar
Zheng He, navigator și diplomat
Predjama, castelul contelui Erasmus
Albrecht Dürer
Ultimul Valois
La Kómaron, din nou în primul război mondial
Skanderbeg
Viața cotidiană la Palat în Secolul de Aur spaniol
Turcii lui Mary Wortley Montagu
Ultimul Imperiu bizantin
Templierii
Marchiza și marchizul de Sade
Otrăvuri, femei și putere la Curtea lui Ludovic XIV
Fronța celor trei Anne

Modernă

A existat planul Schlieffen?
Davout, întâiul mareșal
Bătălia pentru lacul Tanganka
Bătălia de la Trafalgar
Bătălia de la Austerlitz
Revelațiile quakerilor tremurători
Zvonuri în Londra de altădată

Contemporană

Năsterea Lituaniei
Decembrie 1926. Lovitură de stat la Kaunas
Ultimele zile ale Letoniei
Magda Góbbels, soția diavolului
14 ani de război chino-japonez

- Băeștan G.	12(465)	59-61
- Budura A.E.	4(457)	67-70
- Caragea A.	11(464)	66-69
- Căușescu Gh.	3(456)	38-40
- Căușescu Gh.	9(462)	33-35
- Dragomir C.T.	3(456)	33-37
- Tatomir R.	2(455)	85-88
- Vasilescu M.	8(461)	23-26
- Vădeanu A.	4(457)	77-78
-	1(454)	49-53
- Bacall A.	1(454)	39-43
- Bannassar B.	11(464)	5-9
- Bor S.	4(457)	38-39
- Budura A.E.	10(463)	5-9
- Căpușan A.A.	11(464)	75-77
- Dan L.	10(463)	48-50
- Falcan D.	6(459)	79-82
- Ionescu A.S.	1(454)	31-32
- Măkutuovici G.	9(462)	40-43
- Palmer Mariá del Carmen Simón	7(460)	59-62
- Stănculescu A.	10(463)	20-23
- Stănescu-Stanciu Th.	6(459)	19-22
- Stănescu-Stanciu Th.	7(460)	12-17
-	6(459)	87-89
-	8(461)	76-79
-	11(464)	88-91
- Andrei I.	11(464)	24-26
- Ștefănescu Al.V.	4(457)	90-93
- Ștefănescu Al.V.	7(460)	90-93
- Ștefănescu Al.V.	10(463)	38-42
- Ștefănescu Al.V.	12(465)	20-24
-	1(454)	60-62
-	5(458)	87-90
- Anghel Fl.	2(455)	21-27
- Anghel Fl.	7(460)	37-43
- Anghel Fl.	10(463)	16-19
- Bergmann R.	4(457)	71-76
- Budura A.E.	8(461)	42-44

Cele două orbite ale Ucrainei

Marele Nord coagulează America Latină
Controlul corespondenței în fosta R.D.G.
Un gestapovist cu față umană
1945. Klessin, poarta Berlinului
Muntelegru

Istorie interpretată

Medicina în cel de-al doilea război mondial
„Mash”, războiul și celebritatea
Ce a fost al doilea război mondial?
1941-1945. Minicronică apocrifă

François Furet

Haiducii, strămoșii crimei organizate

Cei patru stâlpi ai înțelepciunii

Muzee scandinave

Norvegia: lungul drum către independență

Cambridge

Galeria Națională din Londra

George F. Kennan

Rase hegemonice și rase supuse

De ce n-au bombardat Aliații căile de transport spre Auschwitz

Invenții și inventatori aproape necunoscuți

Învinși, dar cobeligeranți

Prima dragoste a lui Picasso

9 mai 1945. Germania plătește

Obiceiuri de Crăciun

Metamorfозele frăției slave

Kunsthistorisches Museum din Viena

Ernest Hemingway

Un condotier al secolului XX

- Bugajski J.	3(456)	10-16
- Preda Cr.	5(458)	26-32
- Bușe C.	5(458)	59-60
- Ghous N.	7(460)	49
- Cristescu S.	9(462)	25-28
- Cristescu S.	9(462)	36-37
- Davier A.	10(463)	67-71
- Dolghin D.	9(462)	29-30
- Dragomir C.T.	12(465)	33-38
- Dumbrăveanu E.	3(456)	81-84
- Ionescu M.E.	5(458)	17-25
- Ionescu V.	5(458)	11-16
- Ionescu V.	6(459)	69-73
- Ionescu V.	6(459)	33-38
- Lambrou S.	2(455)	81-84
- Mappes-Niediec N.	4(457)	14-17
- Hincu D.	5(458)	33-36
- Muresan C.	12(465)	42-45
- Nicolau M.	3(456)	66-70, 74
- Nicolae M.	8(461)	27-31, 44
- Pop A.	6(459)	61-63
- Popescu Fl.	3(456)	21-25
- Radney M.	9(462)	85-87
- Stănescu-Stanciu Th.	3(456)	75
- Stănescu-Stanciu Th.	4(457)	32
- Stănescu-Stanciu Th.	4(457)	27-31
- Stănescu-Stanciu Th.	5(458)	6
- Stănescu-Stanciu Th.	12(465)	14-15
- Stikalin A.S.	3(456)	17-20
- Tatomir R.	7(460)	21-25
- Tărnă M.D.	3(456)	58-61
- Troncota Cr.	9(462)	55-58
- Matei D.	10(463)	87-89
- Matei D.	11(464)	82-85
- Matei D.	12(465)	79-82
- Voinea V.	2(455)	55-59
- Voinea V.	1(454)	55-58
- Voinea V.	1(454)-12(465)	65
- Voinea V.	9(462)	53-54
- Voinea V.	10(463)	76-77
- Voinea V.	11(464)	80-81
- Voinea V.	12(465)	62-63

Aviația sovietică în al doilea război mondial

Comoara napoleonică din Jena

Milenii, secole și o lună într-o pagină

Telex

Cuvinte din bătrâni

Spațiul mioritic

La discreția pamfletarilor

Parlamentul și presa

Epoca vitezei

Iubirea de țară

Cum a început războiul

Progresul prin școale

Pentru Basarabia

Eroi de drumul mare

Legiferomania

Banca României, institut național

O boală veche

- Blaga L.	1(454)	4
- Brăescu Gh.	8(461)	4
- Djuvara M.	12(465)	4
- Goethe J.W.	7(460)	4
- Iorga N.	11(464)	4
- Liddell Hart B.H.	5(458)	4
- Odobescu Al.	9(462)	4
- Petrescu C.	3(456)	4
- Russo A.	2(455)	4
- Slăvescu V.	10(463)	4
- Sturdza D.A.	4(457)	4
- Tepordei V.	6(459)	4

Interviurile noastre

Prof.univ.dr. Armin Heinen: „A trece de la vechiul stil de a scrie istorie

la unul nou este foarte dificil”

Nicolae Stroeșcu-Stănișor: „Europa liberă, din interior”

- Bojaș Gh.I.	8(461)	5-8
- Dolghin Fl.	4(457)	44-49
- Dolghin Fl.	5(458)	71-75
- Dolghin Fl.	6(459)	83-86

Sergei Markov, directorul Institutului de Studii Politice din Moscova:

„Toți mint: și politicienii, și ziaristii”

Mircea Carp: „La 23 august ne-am făcut datoria”

Radek Pech, ambasadorul Republicii Ceha în România: „Istoricii sunt oameni modești,

spre paguba breslei”

- Dolghin Fl.	6(459)	23-25
- Lăcustă I.	8(461)	45-50
- Matei D.	3(456)	5-8

Eveniment

În preajma Crăciunului, *Madona cu Pruncul* s-a întors acasă

Trăian împăratul Romei

Galeria guvernatorilor

Simpozion „60 ani de la victoria Chinei împotriva agresiunii japoneze”

Centrul istoric al Capitalei

Vesnicia satului

Cugetul

Casa memorială Costin Petrescu

Aniversare la Mediaș

Centrul istoric al Bucureștilor

Cu regina Maria la munte și la mare

Ziaristi români pentru ziaristi români

Jean Al. Steriadi. Litografii

Un război în imagini (Polonia 1939-1945)

- Boicescu O.	1(454)	38
- Bulzan C.	3(456)	41-42
- Dolghin Fl.	7(460)	44
- Dolghin Fl.	10(463)	82
- Dolghin Fl.	10(463)	85
- Dolghin Fl.	12(465)	93
- Lăcustă I.	2(455)	28
- Lăcustă I.	3(456)	86
- Sencovici C.	2(455)	63, 67
- Ștefan M.	5(458)	93
- Ștefan M.	11(464)	70
- Tomaș E.	1(454)	22
- Tăranu I.	10(463)	47
- Tăranu I.	10(463)	32

CONTENTS (Romanian history) E. Hagi-Mosco About the morality of journalists ● A. Spănu Great Britain at the Black Sea – a failed project ● Gh. Baltag The legend and its historical core: Vlad Dracul in Sighişoara ● M. Gheorghiu A Romanian woman from Hotin at the 1906 exhibition ● T. Istrate Maria Heiu, recollections of a deportee to Siberia ● N.Şt. Noica The need for models ● S. Ciobanu-Fotino In 1937, in Balçic with queen Maria ● G.G. Potra The Romanian Royal family in never before seen pictures ● M.E. Ionescu Romania and the *Ostpolitik* ● D. Botar Iancu Jianu, the fugitive ● L. Valentová The Czechoslovakian hall from the Sighet Memorial ● A. Ilinca, L.-M. Bejenaru Sorin Toma, judged by the Party ● G. Filitti Letters from former days ● D. Nazare Censorship in the communist libraries ● I. Belean An old cultural society from Sanislău county ● Romanian Documents at Hoover Institution (LII) ● I. Lăcustă In Bucharest, 50 years ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) E. Hagi-Mosco De la moralité des journalistes ● A. Spănu Les Britanniques à la Mer Noire – un projet manqué ● Gh. Baltag La légende et sa raison historique – Vlad Dracul à Sighişoara ● M. Gheorghiu Une Roumaine de Hotin à l'Exposition de 1906 ● T. Istrate Maria Heiu, les souvenirs d'une déportée en Sibirie ● N.Şt. Noica Le besoin de modèles ● S. Ciobanu-Fotino En 1937, à Balçic, avec la reine Maria ● G.G. Potra La famille royale dans des photos inédites ● M.E. Ionescu La Roumanie et l'*Ostpolitik* ● D. Botar Le brigand Iancu Jianu ● L. Valentová La salle tchécoslovaque du Memorial de Sighet ● A. Ilinca, L.-M. Bejenaru Sorin Toma au jugement du parti ● G. Filitti Lettres d'antan ● D. Nazare La censure dans les bibliothèques du communisme ● I. Belean Une vieille société culturelle dans la commune Sanislău ● Documents roumains à Hoover Institution (LII) ● I. Lăcustă A Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) E. Хаджи-Моско О нравственности журналистов ● А. Спыну Британцы у Черного моря: неудачный проект ● Г. Балтаг Легенда и её историческая основа: Влад Дракул в Сигишоаре ● М. Георгиу Румынка из Хотина на Международной выставке 1906 г. ● Т. Истрате Мария Хейо: воспоминания ссыльной в Балчике ● Дж.Дж. Потра Королевская семья в неопубликованных фотографиях ● М.Е. Ионеску Румыния и *Остполитик* ● Д. Ботар Гайдук Йанку Жиану ● Л. Валентова Чехословацкий зал в Мемориале в Сигете ● А. Илинка, Л.М. Беженару Сорин Тома под судом партии ● Дж. Филитти Былые письма ● Д. Назаре Цензура в библиотеках коммунистического режима ● И. Белян Древнее культурное общество в деревне Санислау ● Румынские документы в Институте Гювера (LII) ● И. Лăкустă В Бухаресте, 50 лет назад

INHALT (Rumänische Geschichte) E. Hagi-Mosco Über die Moralität der Journalisten ● A. Spănu Die Briten am Schwarzen Meer – ein versäumtes Projekt ● Gh. Baltag Die Legende und ihr geschichtlicher Hintergrund: Vlad Dracul in Schäßburg ● M. Gheorghiu Eine Rumänin aus Hotin bei der Ausstellung von 1906 ● T. Istrate Maria Heiu, die Erinnerungen einer Deportierten nach Sibirien ● N.Şt. Noica Die Notwendigkeit von Vorbildern ● S. Ciobanu-Fotino 1937, mit Königin Maria in Balçic ● G.G. Potra Die Königliche Familie in unbekannten Fotos ● M.E. Ionescu Rumänien und die *Ostpolitik* ● D. Botar Der Haiducke Iancu Jianu ● L. Valentová Der Tschechoslowakische Saal in dem Memorial von Sighet ● A. Ilinca, L.-M. Bejenaru Sorin Toma vor dem Urteil der Partei ● G. Filitti Briefe aus anderer Zeit ● D. Nazare Die Zensur in den Bibliotheken des Kommunismus ● I. Belean Eine alte kulturelle Gesellschaft in der Gemeinde Sanislău ● Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LII) ● I. Lăcustă In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia rumana) E. Hagi-Mosco Sobre la moralidad de los periodistas ● A. Spănu Los británicos al Mar Negro: un proyecto fracasado ● Gh. Baltag La leyenda y su base histórica: Vlad Dracul en Sighişoara ● M. Gheorghiu Una rumana de Hotin participante en la Exposición universal de 1906 ● T. Istrate Maria Heiu, los recuerdos de una desterrada en Siberia ● N.Şt. Noica La necesidad de modelos ● S. Ciobanu-Fotino En 1937, junto a la Reyna Maria en Balçic ● G.G. Potra La Familia Real en fotos inéditos ● M.E. Ionescu Rumanía y *Ostpolitik* ● D. Botar El bandido Iancu Jianu ● L. Valentová La Sala dedicada a Checoslovaquia dentro del Memorial de Sighet ● A. Ilinca, L.-M. Bejenaru Sorin Toma en el juicio del Partido ● G. Filitti Cartas de antaño ● D. Nazare La censura en las bibliotecas del comunismo ● I. Belean Una antigua sociedad cultural en la comuna de Sanislău ● Documentos rumanos en Hoover Institution (LII) ● I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piaţa Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, Bucureşti, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (ţări europene);
90 dolari USA (ţări extraeuropene)

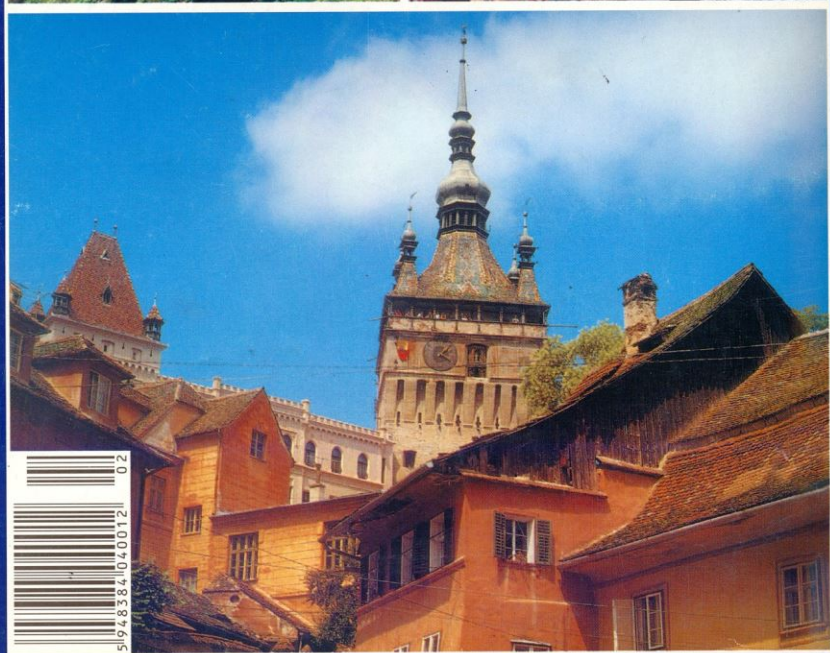
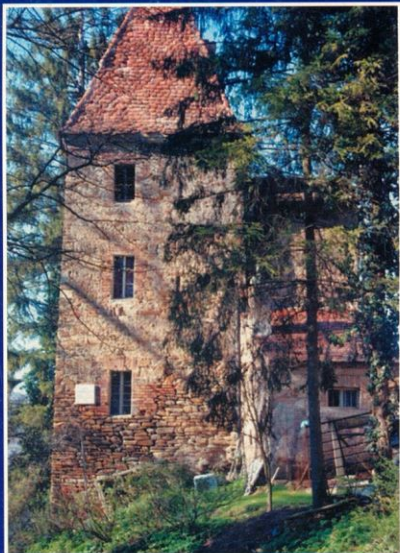


Tiparul executat la Compania Naţională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – Bucureşti

ISSN 0541-881X

Lei 2,50 RON - Lei 25 000 ROL





02